VÅLD MOT SAMISKA KVINNOR

Jennie Brandén, Lena Maria Nilsson, Monica Burman,
Miguel San Sebastian och Jon Petter Stoor

Ubmeje | Umeå
2024

Lávvuo – Forskning och utbildning för samisk hälsa
Institutionen för Epidemiologi och Global hälsa, Ubmejen Universitiähta

UBMEJEN UNIVERSITIÄHTA

Sámediggi
Sámedigge Sámiediggie Saemiedigkie Sametinget

UBMEJEN UNIVERSITIÄHTA

VÅLD MOT SAMISKA KVINNOR

Jennie Brandén, Lena Maria Nilsson, Monica Burman,
Miguel San Sebastian och Jon Petter Stoor

Ubmeje | Umeå
2024

Lávvuo - Forskning och utbildning för samisk hälsa
Institutionen för Epidemiologi och Global hälsa, Ubmejen Universitiähta

Illustrationer av **Káren-Ann Hurri**

Förord

Sametinget mottog av regeringen i november 2021 uppdraget att under 2021–2024 arbeta med främjande åtgärder för jämställdhet i det samiska samhället och att förebygga och bekämpa mäns våld mot samiska kvinnor och flickor. Sametinget har tidigare gjort en kartläggning av jämställdhet i det samiska samhället. En viktig insats som prioriterats i Sametingets nuvarande jämställdhetsprojekt är att förbättra kunskapsläget inom området våld mot samiska kvinnor. Sametingets jämställdhets-uppdrag ska slutredovisas 31 mars 2025.

Rapporten ”Våld mot samiska kvinnor” utgör ett oerhört viktigt kunskapsunderlag för Sametinget och alla andra aktörer som arbetar med jämställdhet, hälsa och våldsutsatthet. Rapporten synliggör och presenterar för första gången kvantitativa och kvalitativa data kring våld mot samiska kvinnor och flickor på den svenska sidan av Sápmi.

Resultaten är mycket oroande och talar sitt tydliga språk. Det krävs många fler åtgärder i det samiska samhället och i majoritetssamhället riktade mot våldet mot samiska kvinnor och flickor, samt HBTQI-samer. Den pekar på ett samhällsproblem med en våldsutsatthet som behöver synliggöras, bekämpas och förebyggas. Den pekar även på behovet av mer forskning, både kvantitativ och kvalitativ.

Sveriges regering behöver hörsamma åtgärderna som läggs fram. Regeringen måste även säkerställa att Sametinget kan ägna sig åt ett långsiktigt arbete inom jämställdhet och hälsa. Fram tills idag har samerna och Sametinget fått arbeta med frågan i ständiga projekt. Detta medför stora risker, är inte hållbart och löser inte de strukturella problemen eller samhällsproblemen. Sametinget behöver fast finansiering för en tjänst som kan arbeta strategiskt med jämställdhet och hälsa, inklusive våld mot samiska kvinnor och flickor. Arbete inom dessa områden kräver koordinering och en långsiktighet hos Sametinget och ut i det samiska samhället. Framför allt är arbetet inom området beroende av tillit, samisk kunskap, trygghet och kontinuitet. Det krävs ett varaktigt stöd till det samiska samhället i dessa frågor, och en kunskapshöjning i majoritetssamhället och i samhällets stödstrukturer.

Om Sverige menar att det är viktigt att arbeta med jämställdhet i det samiska samhället och bekämpa mäns våld mot samiska kvinnor och flickor, då behöver de även ge samerna och Sametinget reella förutsättningar för ett sammanhållet och varaktigt arbete. Inte förrän då kommer vi att nå resultat. Den här rapporten visar på att det måste ske en förändring.

Sametinget vill tacka forskargruppen Lávvuo vid Institutionen för Epidemiologi och Global hälsa (EpiGH) vid Ubmejen Universitiähta (Umeå Universitet) för deras arbete med denna rapport. Sametinget vill även tacka alla som bidragit i arbetet och alla samer som delat med sig av sina erfarenheter.

Sametinget i mars 2024

Håkan Jonsson
Sametingets styrelseordförande

Om publikationen

Projektet ”Våld mot samiska kvinnor” 2021–2024, har utförts på uppdrag av Sámediggi (Sametinget), samernas folkvalda parlament i Sverige [Dnr 2021–1809]. Den här rapporten ingår som en slutredovisning av projektet. Mer information om projektet finns här: www.umu.se/forskning/projekt/vald-mot-samiska-kvinnor/

Syftet med denna rapport är att redovisa resultaten från projektet och ge förslag på åtgärder. I rapporten redovisas samiska kvinnors våldsutsatthet i Sverige samt erfarenheter, problembilder och utmaningar av att möta våld mot samiska kvinnor inom samhällets stödstrukturer för våldsutsatta. Resultaten bygger dels på enkätundersökningen Samisk hälsa på lika villkor som genomfördes våren 2021 (Samisk HLV 2021), dels på kvalitativa intervjuer med representanter från samhällets stödstrukturer för våldsutsatta i Sápmi som genomfördes under 2023. Enkätresultaten jämförs med motsvarande data från den nationella enkäten Sexuell och reproduktiv hälsa som genomförd+es 2017 (SRHR2017). De kvalitativa resultaten diskuteras utifrån annan relevant forskning.

Resultaten utgör ett viktigt kunskapsunderlag för politiska åtgärder och fortsatt forskning om våld mot samiska kvinnor. Målgrupp är beslutsfattare på nationell, regional och lokal nivå och yrkesverksamma som arbetar med att stötta våldsutsatta samt förebygga och bekämpa våld mot kvinnor i Sápmi. Innehållet är även relevant för allmänheten, civilsamhället, offentliga aktörer och forskare. Rapporten avslutas med fem åtgärdsförslag riktade till Sveriges regering.

Rapporten har tagits fram av forskarna Jennie Brandén, Lena Maria Nilsson, Monica Burman, Miguel San Sebastian och Jon Petter Stoor, samtliga verksamma i forskargruppen Lávvuo – forskning och utbildning för samisk hälsa, vid Institutionen för Epidemiologi och Global hälsa (EpiGH) vid Ubmejen Universitiähta (Umeå Universitet). Författarna har deltagit i projektet och rapporten på olika sätt. Brandén har ansvarat för projektet och den kvalitativa delstudien, genomfört samtliga intervjuer samt haft det övergripande ansvaret för författandet av rapporten. Nilsson, Stoor och San Sebastian har ansvarat för utformning av Samisk HLV 2021 och insamling av enkätmaterial samt de kvantitativa analyserna. Nilsson har även deltagit i metod, material och resultatbeskrivningar för del I i rapporten. Burman har deltagit i författandet av del II av rapporten, inklusive analys, diskussion och slutsatser och rapportens bakgrund. Stoor har deltagit i analys av samtliga delar av rapporten. Samtliga författare har läst och godkänt rapporten och tar ansvar för innehåll, slutsatser och åtgärdsförslag.

Slutligen vill vi rikta ett varmt tack till alla studiedeltagare som besvarat enkäten och som delat med sig av erfarenheter och reflektioner genom intervjuerna. Ett stort tack också till alla medlemmar i projektets referensgrupp: Marie Persson Njajta (Sametinget), Aana Edmondson (Sáminuorra), Káren-Ann Hurri och Christine Olsén (Niejda) samt Linnea Persson (Sametinget). Tack även till våra kontakter på Sametingets kansli: Ulrika Hannu och Lars-Ove Sjajn. Ollu giitu!

Ubmejen Universitiähta, mars 2024

Jennie Brandén, Lena Maria Nilsson,
Miguel San Sebastian, Monica Burman och Jon Petter Stoor.

Innehåll

FÖRORD SAMETINGET **1**
OM PUBLIKATIONEN **2**
SAMMANFATTNING **5**
ČOAHKKÁIGEASSU [SAMMANFATTNING NORDSAMISKA] **8**
TJOAHKKÁJGÄSOS [SAMMANFATTNING LULESAMISKA] **12**
IKTEDIMMIE [SAMMANFATTNING SYDSAMISKA] **16**
SUMMARY **20**
BAKGRUND **23**
TIDIGARE FORSKNING OM SAMERS OCH ANDRA URFOLKS UTSATTHET FÖR VÅLD 23
TIDIGARE FORSKNING OM SAMHÄLLETS STÖD TILL VÅLDSUTSATTA SAMER OCH ANDRA URFOLK 23
CENTRALA BEGREPP 24
ETISKA FÖRHÅLLNINGSSÄTT 25

DEL I. SAMISKA KVINNORS UTSATTHET FÖR VÅLD I SVERIGE **26**

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR **26**
METOD DEL I – ANALYS AV ENKÄTSVAR **27**
DELTAGARE 27
EGENSKAPER OCH GRUPPER 27
VÅLDSUTSATTHET 28
VÅLDSUTSATTHET OCH OHÄLSA 28
SÅ REDOVISAS RESULTATEN 29
RESULTAT DEL I **31**
VILKA DELTOG I UNDERSÖKNINGARNA? 31
SEXUELLT VÅLD 33
PSYKISKT VÅLD 38
FYSISKT VÅLD 42
SEXUELLT, PSYKISKT OCH FYSISKT VÅLD SAMMANTAGET 43
SAMISKA KVINNORS UTSATTHET FÖR VÅLD UTIFRÅN ÅLDER OCH GEOGRAFI 45
SAMBAND MELLAN SAMISKA KVINNORS VÅLDSUTSATTHET OCH OHÄLSA 49
DISKRIMINERING OCH RASISM 56
HBTQ-SAMERS UTSATTHET FÖR SEXUELLT, PSYKISKT OCH FYSISKT VÅLD 57
DISKUSSION DELSTUDIE I **58**
METODDISKUSSION DELSTUDIE I **62**

DEL II. SAMHÄLLETS STÖD TILL VÅLDSUTSATTA SAMISKA KVINNOR I SVERIGE **64**

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR **64**
METOD DEL II – ANALYS AV INTERVJUER **65**
INTERVJUDELTAGARE OCH GENOMFÖRANDE 65
ANALYSMETOD 66
SÅ REDOVISAS RESULTATEN 66
RESULTAT DEL II **67**
ERFARENHETER, KUNSKAP OCH BRISTER INOM SAMHÄLLETS STÖDSTRUKTURER 67
LÅG KUNSKAP OCH FÅ MED ERFARENHETER 67
BRISTANDE ÄGARSKAP, PRIORITERING OCH VILJA 69
SVÅRIGHETER ATT ADRESSERA FRÅGAN 70
PROBLEMBILDER AV VÅLD MOT SAMISKA KVINNOR 71
SMÅ SAMHÄLLEN, STARKA RELATIONELLA BAND OCH LÅNGA AVSTÅND 71

Bristande tillit till myndigheter och det offentliga 74
Ojämställdhet och tystnad kring våld i det samiska samhället 75
Rädsla att förlora sitt samiska sammanhang 77
Deltagarnas reflektioner kring vad som behövs för att motverka våld mot samiska kvinnor 79
Avslutande diskussion delstudie II 81
Osynliggörande och avpolitisering av våld mot samiska kvinnor i Sverige 81
Allmänna utmaningar och specifika barriärer 82
Metoddiskussion delstudie II 83

ÖVERGRIPANDE SLUTSATSER OCH 84

BEHOV AV FRAMTIDA FORSKNING 84

ÅTGÄRDSFÖRSLAG 85

1. Uppdra åt Sametinget att följa upp och samordna arbetet för att motverka våld mot samiska kvinnor 85
2. Utforma en nationell policy för att motverka mäns våld mot samiska kvinnor 85
3. Utveckla stödstrukturer för våldsutsatta samiska kvinnor och flickor 86
4. Genomföra kortsiktiga utbildningsinsatser 87
5. Säkra långsiktig kunskapsproduktion och kompetenshöjning 87

BILAGA 1 89

Sameröstlängden 89
Renmärkesregistret 89
Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik 89

BILAGA 2 90

Intervjuguide 90

REFERENSER 92

Sammanfattning

I den här rapporten presenterar vi resultat från forskningsprojektet ”Våld mot samiska kvinnor” som genomförts av forskargruppen Lávvuo vid Umeå Universitet, på uppdrag av Sámediggi (Sametinget i Sverige).

De kvantitativa resultaten i korthet

Den kvantitativa delen av rapporten baseras på enkätundersökningen Samisk hälsa på lika villkor som genomfördes under våren 2021 och besvarades av 3 658 samer i åldern 18–84 år i Sverige. Resultaten har jämförts med Sveriges befolkning genom den nationella enkäten Sexuell och reproduktiv hälsa genomförd 2017. Syftet med den kvantitativa delen var att ge en översiktlig beskrivning av samiska kvinnors utsatthet för våld i Sverige, ur ett livsperspektiv. Vi har också undersökt hur samiska kvinnors utsatthet varierar utifrån ålder och geografi, samt samband mellan utsatthet för våld och ohälsa. Slutligen beskriver vi utsatthet för diskriminering och rasism bland samiska kvinnor och män, samt våldsutsatthet bland HBTQ-samer.

Det övergripande mönstret är att kvinnor är betydligt mer utsatta för våld än män, samt att samiska kvinnor 2021 uppger en högre våldsutsatthet än kvinnor i Sverige 2017, för de flesta typer av våld.

- Över hälften av de samiska kvinnorna har utsatts för *sexuellt våld* (55,5 procent), sju av tio har utsatts för *psykiskt våld* (68,5 procent) och nästan var tredje för *fysiskt våld* (27,9 procent).
- En större andel samiska kvinnor än kvinnor i Sverige i stort uppger utsatthet för de grövsta formerna av *sexuellt våld*, såsom våldtäktsförsök (14,1 jämfört med 10,6 procent) och våldtäkt (10,3 jämfört med 7,0 procent).
- En större andel samiska kvinnor än kvinnor i Sverige i stort uppger utsatthet för *psykiskt våld*, både sammantaget (68,5 jämfört med 50,9 procent) och vad gäller alla de former av psykiskt våld som undersöktes.
- Även när det gällde *fysiskt våld* rapporterade samiska kvinnor (27,9 procent) en högre utsatthet jämfört med kvinnor i Sverige (22,0 procent).
- Samiska kvinnors utsatthet för våld varierar med både ålder och geografi. Överlag var utsattheten högst bland kvinnor yngre än 45 år. Geografiskt var utsattheten för sexuellt och fysiskt våld högre bland samiska kvinnor i mellersta och södra Sverige, med undantag av Stockholmsområdet. För psykiskt våld hade samiska kvinnor i Jämtland Härjedalen en högre utsatthet.
- Det finns flera starka *samband mellan olika typer av våldsutsatthet och psykisk och fysisk ohälsa*. Upprepad våldsutsatthet (fler än en gång) är förenat med ännu högre risk för ohälsa, särskilt psykisk ohälsa. Starkast är detta samband när det gäller stress och självmordstankar.
- När det gäller *diskriminering och rasism* uppger en betydande andel av samer i Sverige att de utsatts någon gång i livet. Liksom för andra former av våld i denna undersökning visar analysen att en högre andel samiska kvinnor (44,5 procent) utsatts jämfört med samiska män (37,0 procent).
- *HBTQ-samer* är mer våldsutsatta än andra samer. Detta gäller sexuellt våld (64,6 jämfört med 30,9 procent), psykiskt våld (81,7 jämfört med 58,4 procent) och fysiskt våld (43,8 jämfört med 25,5 procent).

De kvalitativa resultaten i korthet

Den kvalitativa delen baseras på 22 intervjuer med totalt 34 personer, varav 12 samer, som arbetar inom samhällets stödstrukturer för våldsutsatta i olika delar av den svenska delen av Sápmi. Syftet med den kvalitativa delstudien har varit att ge en bild av vilka erfarenheter, problembilder och utvecklingsbehov som finns gällande våld mot samiska kvinnor inom samhällets stödstrukturer. Utifrån intervjuer med deltagare från civilsamhälle, socialtjänst, hälso- och sjukvård, polis, kommun, samt strateger som arbetar med frågan om våld mot kvinnor i Sápmi visade studien att:

- Våld mot samiska kvinnor är en fråga som behöver förstås i relation till den bredare politiska och historiska, koloniala, och könade kontext som våldet utspelar sig i.
- Frågan om våld mot samiska kvinnor osynliggörs och beskrivs som svår att adressera – både i det samiska samhället och i majoritetssamhället.
- Kunskapen om det samiska samhället är låg inom samhällets stödstrukturer. Deltagare beskrev att samiska perspektiv saknas i styrdokument kring mäns våld mot kvinnor och i befintlig terminologi. Detta gör att förhållanden i det samiska samhället som kan påverka den våldsutsattas situation negligeras i mötet med samiska klienter, patienter och brukare som utsätts för våld.
- Frågan om våld mot samiska kvinnor beskrevs som ”känslig” och ”laddad”. Sammantaget framträder ett stigma kring frågan och en oro för att ”göra fel” eller bidra till fördomar och rasism mot samer, både i det samiska samhället och majoritetssamhället.
- Problemet med våld mot samiska kvinnor beskrevs som svår att adressera inom en redan marginaliserad samisk kontext, där värnandet av samiska kollektiva rättigheter har prioriterats.
- Det finns en rad särskilda förhållanden knutna till det samiska samhället som är viktiga att ha kunskap om och vara lyhörd för i mötet med våldsutsatta samiska personer och i arbetet för att motverka våld mot samiska kvinnor.
- Närheten och lokalkännedomen i mindre samhällen beskrevs som styrkor, men samtidigt lyftes utmaningar såsom bristande anonymitet, resurser, kompetens och insatser. Svårigheten att vara anonym och långa geografiska avstånd till samhällets stöd beskrevs som extra påtagligt i det samiska samhället. Stark samhörighet i det samiska samhället beskrevs som positivt men också potentiellt problematiskt när det gäller den utsattas situation.
- Bristande tillit till myndigheter bland samer är en potentiell barriär för att nå och stötta våldsutsatta samiska kvinnor. Den bristande tilliten relaterades till både historiska och samtida erfarenheter av okunskap, förtryck, rasism och diskriminering.
- Deltagare beskrev ojämställdhet och tystnad kring våld mot kvinnor i det samiska samhället, och att våld mot kvinnor ofta hanteras internt. Tystnaden knöts till en lojalitet med samiska män, ett ideal att samiska kvinnor ska vara starka och klara sig själva, samt en vilja att skydda familjen och det samiska kollektivet.
- Ett centralt hinder för utsatta kvinnor att lämna en våldsam relation beskrevs vara rädslan för att uppbrottet skulle innebära förlust av deras samiska sammanhang. Ens samiska identitet beskrevs till exempel som nära knuten till platsen och markerna och därmed som svår att upprätthålla vid flytt till en annan ort för att söka skydd.

Åtgärdsförslag till Sveriges regering

Baserat på de omfattande utvecklingsbehov som identifierats genom detta forskningsprojekt utmynnar rapporten i fem förslag på åtgärder riktade till den svenska regeringen.

1. **Uppdra åt Sametinget att följa upp och samordna arbetet för att motverka våld mot samiska kvinnor.** Regeringen ger Sametinget ett specifikt uppdrag att följa och påverka frågor som rör våld mot samiska kvinnor och flickor och att koordinera det samiska samhällets delaktighet och medskapande i utvecklingen av insatser, stödstrukturer och kunskaper, samt säkerställer medföljande adekvata resurser.

2. **Utforma en nationell policy för att motverka våld mot samiska kvinnor.** Regeringen ger Länsstyrelserna i de fyra nordligaste länen i uppdrag att i samverkan med Sametinget och samiska organisationer utforma en särskild strategi och ett specifikt handlingsprogram för våld mot samiska kvinnor och flickor som kan integreras i den nationella strategin.

3. **Utveckla stödstrukturer för våldsutsatta samiska kvinnor och flickor.** Regeringen ger Myndigheten för vård- och omsorgsanalys i uppdrag att i samverkan med Sametinget och samiska organisationer kartlägga nuvarande stödstruktur för våldsutsatta samiska kvinnor och flickor och ge förslag på hur den kan stärkas och utvecklas på ett för det samiska samhället mer relevant sätt.

4. **Genomför kortsiktiga utbildningsinsatser.** Regeringen ger länsstyrelserna i de fyra nordligaste länen i uppdrag att i samverkan med Sametinget utforma och genomföra utbildning om våld mot samiska kvinnor och flickor. Kvinno- och tjejjourer ges tillgång till kompetensutvecklingsmedel avseende våld mot samiska kvinnor och flickor

5. **Säkra långsiktig kunskapsproduktion och kompetenshöjning.** Regeringen bjuder in Sveriges universitet och högskolor att lämna förslag på etablerandet av ett nationellt samiskt kunskapscentrum för hälsa och socialt arbete.

Behov av fortsatt forskning om våld mot samiska kvinnor

Forskningsprojektet har bidragit med ny kunskap om våld mot samiska kvinnor samt identifierat flera viktiga frågor som kräver fortsatt forskning. Det finns ett behov av:

- Mer detaljerad statistik om samiska kvinnors utsatthet för våld och övergrepp som inkluderar kunskap om den utsattas relation till förövaren, situation och omständigheter kring utsattheten, samt förövarens kön och bakgrund, inklusive samiska kvinnors utsatthet för rasism, hatbrott och andra kränkningar relaterade till samisk identitet.

- Kunskap om samiska kvinnors egna erfarenheter, reaktioner och aktioner mot våldet, konsekvenser av våldet och behov av stöd, samt mötet med samhällets stödstrukturer.

- Undersökningar av hur kolonialismen påverkat och påverkar samtida relationer mellan samer och offentliga myndigheter, såsom polis, socialtjänst samt hälso- och sjukvården, med avseende på tillit, bemötande och barriärer för att både söka och erbjuda stöd och hjälp till våldsutsatta.

- Urfolksfeministiska studier om jämställdhet och könade maktrelationer i Sápmi och dess betydelse för våldet mot samiska kvinnor.

- Studier av hur rättslig reglering och statlig policy kring exempelvis rennäringen och familjen påverkar jämställdhet och våld mot kvinnor i det samiska samhället.

- Kunskap om HBTQI-samers hälsa och livsvillkor, inklusive utsatthet för våld, samt erfarenheter och behov av stöd.

Čoahkkáigeassu [Sammanfattning nordsamiska]

Dán rapportas mii ovdanbuktit bohtosiid dutkanprošeavttas "Veahkaváldi sámi nissoniid vuostá" mii lea čađahuvvon Lávvuo dutkanjoavkkus Ubmeje Universiteahtas, Sámedikki (Sámediggi Ruotas) bargogohččuma vuođul.

Kvantitatiiva bohtosat oanehaččat

Kvantitatiiva oasi vuođđu lea skovveguorahallan Sámi dearvvašvuohta seammá eavttuid mielde mii čađahuvvui giđđat 2021 ja 3 658 sámi agiin 18-84 jahkái Ruotas vástidedje. Bohtosiid leat buohtastahttán Ruota álbmogiin dan našuvnnalaš skovi bokte Seksuála ja reproduktiiva dearvvašvuohta čađahuvvon 2017. Áigumuš kvantitatiiva osiin leai addit oppalaš čilgehusa sámi nissoniid vára gillát veahkaválddálašvuođas Ruotas, eallingeahčastagas. Mii leat maid guorahallan got sámi nissoniid várra gillát rievdá agi ja geografiija mielde, ja maid oktavuohta gaskal veahkaválddálašvuođa ja heajus dearvvašvuođa. Loahpalaččat mii čilgehit vára sámi nissoniidda ja dievdduide gillát vealáheamis ja rasismas, ja maid HBTQ-sámiid gillán veahkaválddálašvuođas.

Oppalaš govva lea ahte nissonat gillet ollu eanet veahkaválddis go dievddut, ja ahte sámi nissonat 2021 dieđihit alit veahkaválddis gilláma go nissonat 2017, eanemus lágan veahkaválddiin.

- Eanet go bealli sámi nissoniin leat gillán seksualálaš *veahkaválddi* (55,5 proseanta) gieža logis leat gillán *psykalaš veahkaválddi* (68,5 proseanta) ja meastui juohke goalmmát *fysalaš veahkaválddis* (27,9 proseanta).
- Stuorit oassi sámi nissoniin go nissonat Ruotas dieđihit ahte leat gillán roavvaseamos vugiid seksualálaš *veahkaválddis,* nugo veagalváldingeahččaleami (14,1 buohtastahtton 10,6 proseanttain) ja veagalváldin (10,3 buohtastahtton 7,0 proseanttain)
- Stuorit oassi sámi nissoniin go nissonat Ruotas dieđihit stuorra muddui ahte leat gillán *psykalaš veahkaválddi,* sihke oktiibuot (68,5 buohtastahtton 50,9 proseanttain) ja mii guoská visot hámiin psykalaš veahkaválddis mii guorahallui.
- Maid mii guoská *fysalaš veahkaválddi* sámi nissonat dieđihedje (27,9 proseantta) alibut gilláma buohtastahtton nissoniiguin Ruotas (22,0 proseantta)
- Sámi nissoniid gillán veahkaválddis rievdá agi ja geografiija mielde. Oppalaččat gillán leai alimus nissoniin nuorabut go 45 jagi. Geográfalaččat gillán seksualálaš ja fysalaš veahkaválddis lea alibut nissoniin gaska ja oarji Ruotas, spiehkastagain Stockhoalmma leanain. Jämtlánddas ja Härjedalenis sámi nissonat gille eanet Psykalaš veahkaválddis.
- Gávdnojit máŋga nanu *oktavuođat sierra lágan veahkaválddi gillámiid gaskkas ja psykalaš ja fysalaš heajus dearvvašvuođa.* Gearddduhuvvon veahkaváldegillán (eanet go aktii) lea čadnon vel stuorit várrái heajus dearvvašvuhtii, erenoamážit heajus psykalaš dearvvašvuohta. Nannoseamos oktavuohta lea gearddduhuvvon gilláma veahkaválddis ja streassa ja ieššoardinjurdagiid gaskkas.
- Mii guoská *vealaheami ja rasisma* dieđiha mearkkašahtti oassi sámiin Ruotas ahte leat gillán soamesiin eallimis. Nugo ieža hámit veahkaválddis dán guorahallamis analysa vuoseha ahte stuorit oassi sámi nissoniin (44,5 proseantta) gillet jus buohtastahttá sámi dievdduiguin (37,0 proseantta)
- *HBTQ-sámit* gillet eanet veahkaválddis go ieža sámit. Dát guoská seksualálaš veahkaválddi (64,6 buohtastahtton 30,9 proseanttain), psykalaš veahkaváldi (81,7 buohtastahtton 58,4 proseanttain) ja fysalaš veahkaváldin (43,8 buohtastahtton 25,5 proseanttain)

Kvalitatiiva bohtosat oanehaččat

Kvalitatiiva oasi vuođđu lea 22 jearahallama oktiibuot 34 olbmuin (ja dain 14 sámi) geat barge servodaga doarjjastruktuvrrain daidda geat leat gillán veahkaválddis sierra osiin ruoŧa beal Sámi. Kvalitatiiva oasseguorahallama áigumuš lea leamaš gova addit vásáhusain, váttisvuođain ja ovdánahttindárbbuin servodaga doarjjastruktuvrrain leat mii guoská veahkaválddi sámi nissoniid vuostá. Jearahallamiid vuođul oassálastiiguin siviilaservodagas, sosiálabálvalusas, dearvvašvuođa- ja buohccedivššus, poliissas ja strategain geat barge veahkaválddiin nissoniid vuostá guorahallan vuosehii:

- Veahkaváldi sámi nissoniid vuostá lea ášši man ferte ipmirdit dan viidát politihkalaš ja historjjálaš koloniála ja sohkabealčadnon konteavstta gaskavuođain gos veahkaváldi dáhpáhuvvá.
- Ášši veahkaváldi sámi nissoniid vuostá dahkko oaidnemeahttumin ja čilgehuvvo leat váttis čujuhit dasa- sihke sámi servodagas ja eanetloguservodagas.
- Servodaga doarjjastruktuvrrain lea unnán máhttu sámi servodaga birra. Oassálastit čilgehedje ahte sámi geahčastat váilo stivrendokumeanttain dievdduid veahkaválddiin nissoniid vuostá ja dálá terminologiijas. Dát dahká ahte eavttut sámi servodagas mat sáhttet váikkuhit veahkaválddis gillán dilálašvuođa badjelgehččo čoahkkimis sámi klieanttaiguin, pasieanttaiguin ja geavaheddjiiguin geat gille veahkaválddis.
- Ášši veahkaváldi sámi nissoniid vuostá čilgehuvvui "hearkin" ja báhkkan". Oktiibuot ihtá stigma áššis ja ballu, sihke sámi servodagas ja eanetloguservodagas, "bargat boastut" dahje doarjut ovdagáttuid ja rasisma sámiid vuostá.
- Váttisvuohta veahkaválddiin sámi nissoniid vuostá čilgehuvvui váttisin čujuhit juo marginaliserejuvvon sámi konteavsttas, gos várjaleapmi sámi kollektiivva vuoigatvuođain lea vuorruhuvvon.
- Gávdnojit moanat sierra eavttut čadnon sámi servodahkii mat leat dehálaččat dovdat ja guldalit gávnnadeamis sámiiguin geat leat vásihan veahkaválddi ja barggus eastit veahkaválddi sámi nissoniid vuostá.
- Lagasvuohta ja báikkálašdiehtu unnit servodagain čilgehuvvui dego nanusvuohta, muhto seammás loktejuvvojedje hástalusat nugo anonymitehta, návccaid, gelbbolašvuođa ja veahki váilevašvuohta. Váttisvuohta leat anonyma ja guhkes geográfalaš gaskkat servodaga doarjagii čilgehuvvui leat vel eanet mearkkašahtti sámi servodagas. Nanu gullevašvuohta sámi servodahkii čilgehuvvui positiivvalažžan muhto maid vejolaččat váttis mii guoská gillájeaddji dilálašvuođa.
- Váilevaš luohttámuš eiseválddiide sámiid luhtte lea vejolaš eastta ollet ja doarjut nissoniid gillán veahkaválddis. Váilevaš luohttámuš čadnui sihke historjjálaš ja dálá vásáhusaide diehtemeahttunvuođas, badjelgeahččamis, rasismas ja vealáheamis.
- Oassálastit čilgehedje ahte lea dássehisvuohta ja jávohisvuohta veahkaválddi birra nissoniid vuostá sámi servodagas, ja ahte veahkaváldi nissoniid vuostá dávjá gieđahallo siskkáldasat. Jávohisvuohta čadnui lojalitehtii sámi dievdduide, ideála ahte sámi nissonat galget leat gievrat ja birget iežat, ja maid dáhttu suodjalit veaga ja sámi kollektiivva.
- Guovddáš eastta gillán nissoniidda guođđit veahkaválddálaš gaskavuođa čilgehuvvui leat ballu ahte heaitin galggai mearkkašit massima sin sámi oktavuođas. Iežas sámi identitehta čilgehuvvo lahka čadnon báikái ja eatnamiidda ja dáinna váttis doalahit jus johtá iežá báikái suoji ohcat.

Doaibmabidjoevttohusat Ruoŧa ráđđehussii

Dan stuorra ovdánahttindárbbu vuođul mii identifierejuvvui dán dutkanprošeavttas de rapportas leat vihtta evttohusa doaibmabijuide ruoŧa ráđđehussii.

1. **Gohčču Sámedikki čuovvulit ja ovttastahttit barggu vuostálastit veahkaválddi sámi nissoniid vuostá.** Ráđđehus addá Sámediggái erenoamáš bargogohčču čuovvulit ja váikkuhit áššiid mat gusket veahkaválddi sámi nissoniid ja nieiddaid vuostá ja koordineret sámi servodaga oassálastima ja mielráhkadeami ovdáneamis doaibmabijuin, doarjjastruktuvrrain ja máhtuin, ja maid sihkarastit ahte dohkálaš návccat čuvvot dása.

2. **Hábmet našuvnnalaš policy eastin dihte veahkaválddi sámi nissoniid vuostá.** Ráđđehus addá Leanastivrraide daid njeallje nurtaleamos leanain bargogohčču ovttasdoaimmain Sámedikkiin ja sámi organisašuvnnaiguin hábmet erenoamáš strategiija ja erenoamáš doaibmaprográmma veahkaválddi sámi nissoniid ja nieiddaid vuostá man sáhttá integreret našuvnnalaš strategiijai.

3. **Ovddidit doarjjastruktuvrraid veahkaválddis gillán sámi nissoniidda ja nieiddaide.** Ráđđehus addá Eiseváldi veahkaválddi- ja fuolahusanalysii bargogohčču ovttasdoaibmat Sámedikkiin ja sámi organisašuvnnaiguin gártet dálá doarjjastruktuvrra veahkaválddis gillán sámi nissoniidda ja nieiddaide ja buktit evttohusa got galgá nannet ja ovddidit dan nu lea eanet áššáigullevaš sámi servodahki.

4. **Čađahit oahpahusbijuid oanehis áigái.** Ráđđehus addá leanastivrraide daid njeallje nuortaleamos leanaide bargogohčču ovttasdoaimmain Sámedikkiin hábmet ja čađahit oahpahusa áššis veahkaváldi sámi nissoniid ja nieiddaid vuostá. Nisson- ja nieidajourat ožžot vejolašvuođa oažžut gelbbolašvuođaovddidanruđa mii guoská veahkaválddi sámi nissoniid ja nieiddaid vuostá.

5. **Sihkarastit guhkesáigásaš máhttobuvttadeami ja gelbbolašvuođa loktema.** Ráđđehus bivdá Ruoŧa universitehtaid ja allaskuvllaid buktit evttohusaid got ásahit našuvnnalaš sámi máhttoguovddáža dearvvašvuhtii ja sosiála bargui.

Dárbu joatkašuhtti dutkamii veahkaválddi sámi nissoniid birra.

Dutkanprošeakta lea buktán ollu ođđa máhtu veahkaválddi sámi nissoniid vuostá ja maid identifieren moanat dehálaš áššiid mat gáibidit joatkašuhtti dutkama. Gávdnu dárbu:

- Eanet dárkilis statistihkii sámi nissoniid gilláma veahkaválddis ja illasteamis mii siskkilda máhtu dan gillán gaskavuođa vearredahkkái, dilálašvuođa ja dili birra, ja maid vearredahkki sohkabeali ja duogáža birra, ja maid nissoniid gilláma rasismas, vašševearredaguin ja iežá loavkašuhttimiin čadnon sámi identitehtii.
- Máhttu sámi nissoniid iežas vásáhusaid, reakšuvnnaid ja doaimmaid birra veahkaválddi vuostá, čuozahusat veahkaválddis ja dárbu doarjagii, ja maid deaivvadeapmi servodaga doarjjastruktuvrrain.
- Guorahallamat got kolonialisma lea váikkuhan ja váikkuha dálááiggi gaskavuođaid sámiid ja almmolaš eiseválddiid gaskkas, nugo poliissa, sosiálabálvalusa ja maid dearvvašvuođa- ja buohccedivššu, mii guoská luohttámuša, vuostáiváldima ja eastagiid sihke ohcat ja fállat doarjaga ja veahkehit veahkaválddi gillájeddjiid.
- Eamiálbmotfeministtalaš dutkamat dásseárvvu ja sohkabeliid fápmogaskavuođat Sámis ja dan mearkkašupmi veahkaválddis sámi nissoniid vuostá.

- Guorahallan got riektelaš heiveheapmi ja stáhtalaš policy got ovdamearkka dihte boazoealáhus ja veahka váikkuha dásseárvvu ja veahkaválddi sámi nissoniid vuostá sámi servodagas.
- Máhttu HBTQI-sámiid dearvvašvuođa ja eallineavttuid birra, ja maid gillán veahkaválddis, ja vásáhusat ja dárbu doarjagii.

Tjoahkkájgäsos [Sammanfattning lulesamiska]

Dán diedádusán bajedip båhtusijt åtsådallamprosjevtas ”Våld mot samiska kvinnor” mav åtsådallamjuogos Lávvuo Ubbmema Universitejtas la tjadádam. Barggovadde l Svieriga Sámedigge.

Ånigattjat kvantitatijvak båhtusijs

Vuodon kvantitatijvak oassáj la gatjádimguoradallam ´Sáme varresvuohta jäbddásasj ävtoj hárráj´ (Samisk hälsa på lika villkor) mij tjadáduváj gidán 2021, ja masi 3658 sáme Svierigis 18-84 jage gaskan oassálasstin.

Båhtusijt li buohtastahttám Svieriga álmmugijn gatjádimguoradallama baktu man namma l ´Sexuell och reproduktiv hälsa´ mij tjadáduváj jagen 2017. Kvantitatijvak oase ulmme lij tjielggasup gåvåv oadtjot man märráj sáme nissuna Svierigin li vahágij vuolen, viessomájggásattjat. Mij lip aj guoradallam man märráj vahágahttem málssus álldara ja geografidja hárráj, vahágahttema ja nievres varresvuoda bále. Låhpalattjat tjielggip man märráj sáme nissuna ja álmmå nuppástimev ja rasismav dåbddi, ja man märráj HBTQ-sáme li vahágij vuolen.

Vuojnnet dábálattjat nissuna li ienebut vahágij vuolen gå álmmå, ja sáme nissuna jagen 2021 javllin sij lidjin vahágij vuolen ienebut gå nissuna Svierigin jagen 2017, ienemus vahágahttemij hárráj.

- Ienep gå lahkke oasse sáme nissunijs li *seksuálak vahágahttemav* vásedam (55,5 prosenta), gietjav nissuna låges li *psykalasj vahágahttemav* vásedam (68,5 prosenta) ja vargga akta nissun gålmås li *fysalasj vahágahttemav* vásedam (27,9 prosenta).
- Stuoráp oasse sáme nissunijs gå Svieriga nissuna diededi vásedimev garrasamos *seksuálak vahágahttemijs,* degu dal illastimgähttjalimev (14,1 prosenta 10,6 prosenta buohta) ja illastimev (10,3 prosenta 7,0 prosenta buohta).
- Stuoráp oasse sáme nissunijs gå Svieriga nissuna diededi vásedimev *psykalasj vahágahttemis*, goappátjagá tjoahkkáj (68,5 prosenta 50,9 prosenta buohta) ja aj gájklágásj psykalasj vahágahttemis majt guoradalájma.
- Sáme nissuna aj diededi *fysalasj vahágahttemav* (27,9 prosenta) ienebut gå nissuna Svierigin (22,0 prosenta).
- Sáme nissunij låhko vahágahttemij vuolen li álldara ja geografidja duogen. Ienemusát lidjin nissuna 45 jage nuorabu vahágij vuolen. Geografalattjat sáme nissuna gasska- ja oarjjesvierigin ienebut seksuálak ja fysalasj vahágahttemav vásedin, ietján gå Stockholma lenan. Psykalasj vahágahttema hárráj sáme nissuna Jämtlandan ja Härjedalenin ienebut dav vásedin.
- Gávnnuji moadda gievras *tjanádusá moattelágásj vahágahttemijs ma nävrodi psykalasj ja fysalasj varresvuodav*. Gärddádibme vahágahttemij (ienep gå akti) bájnná máhttelisvuodav nievres varresvuohtaj, sierraláhkáj psykalattjat. Gievramus tjanádus la gå vahágahttemij ja diertjestibmáj gärdoduvvá de iesjgåddemájádusá lassáni.
- Åbbå ålos sámijs Svierigin diededi li nágin bále viessomájgen *nuppástimev ja rasismav* vásedam. Degu ietjá vahágahttemij hárráj dán guoradallamin, analyjssa vuoset ienep sáme nissuna (44,5 prosenta) gå sáme ålmmå (37,0 prosent) dav dåbddi.
- *HBTQ-sáme* ienebut vahágij vuolen li gå ietjá sáme. Seksuálak vahágahttema hárráj (64,6 prosenta 30,9 prosenta buohta), psykalasj vahágahttema hárráj (81,7 prosenta 58,4 prosenta buohta) ja fysalasj vahágahttema hárráj (43,8 prosenta 25,5 prosenta buohta).

Ånigattjat kvalitatijvak båhtusijs

Vuodon kvalitatijvak oassáj li 22 ságájdahttema 34 ulmutjij (12 sáme) gudi barggi sebrudagá doarjjomstruktuvrajn gånnå duosstu ulmutjijt vahágij vuolen duon dán guovlon Svieriga bielen Sámeednamin. Kvalitatijvak oase ulmme lij diedov oadtjot makkir vásádusá, gássjelisvuoda ja åvddånahttemdárbo li sebrudagá doarjjomstruktuvrajn, gå tjalmostahttá vahágahttemav sáme nissunij vuosstij. Ságájdahttema ulmutjijs sivijllasebrudagán, sosiálladievnastusán, varresvuohta- ja skihpijsujton, polijsajn ja strategajn ma barggi vahágahttemijn nissunij vuosstij vuoset:

- Vahágahttem sáme nissunij vuosstij la ássje gånnå viertti dádjadit vijddáp politijkalasj ja histåvrålasj koloniálla ja sjiervek aktijvuodav mij la duogen gå vahágahttem dáhpáduvvá.
- Vahágahttem sáme nissunij vuosstij ij diehttu ja tjielggiduvvá gássjelin tjalmostahttet – goappátjagá sáme sebrudagán ja stuorra sebrudagán.
- Leållo diehtemahtesvuohta sáme sebrudagá birra sebrudagá doarjjomstruktuvrajn. Oassálasste buojkodi sáme vuojnno vádnun stivrrijiddje tjállusijn gå l sáhka ålmmåj vahágahttemij birra nissunij vuosstij ja aj dajn tjállusijn ma gávnnuji. Dan diehti sáme sebrudagán li vidjura ma máhtti bájnnet ulmutja dilev ja badjelgehtjaduvvat gå duosstu sáme klientajt, patientaj ja ulmutjijt gudi vahágij vuolen li.
- Vahágahttem sáme nissunij vuosstij tjielggiduváj ”hiellen” ja ”masjvalin”. Vuojnnet ij sidá dájt ássjijt bajedit ja ulmusj ballá ”boasstot dahkamis” jali lasedidittjat gáttojt ja rasismav sámij vuosstij, goappátjagá sámij siegen ja ieneplåhkosebrudagán.
- Gássjelisvuohta vahágahttemijn sáme nissunij vuosstij javladuvvá gássjelin tjalmostahttet sámij aktijvuodan, ja gånnå ienni tjalmostahttá gájkaj riektájt gádjot.
- Gávnnuji moadda sierralágásj vidjura tjanádum sáme sebrudahkaj ma li ájnnasa diehtet ja vieledit gå duosstu sámijt gudi li vahágij vuolen ja gå barggá vahágahttemij sáme nissunij vuosstij.
- Lahkavuohta ja bájkkásasj máhttudahka unnep sebrudagájn la viehkken, valla aj tjalmostahttá gássjelisvuodajt tjiegosvuodaj, resursaj, máhttudagáj ja dagoj. Gássjelisvuohta tjiegosvuoda hárráj ja mälggat vuolgget sebrudakdoarjjuj li hárenisá ma vuojnnet li tjavggadappo sáme sebrudagán. Nanos aktavuohta sámij siegen la buorre valla soajttá aj tjuolmman ulmutjij guhti l vahágij vuolen.
- Vádna åssko fábmudagájda sámij siegen soajttá hieredussan gávnatjit ja dårjutjit sáme nissunijt gudi li vahágij vuolen. Vádna åsko duogen la histåvrålasj ja dán ájggásasj diehtemahtesvuohta, duolmmom, rasissma ja nuppástibme.
- Oassálasste tjielggiji dásseárvov ja sjávodisvuodav vahágahttema birra nissunij vuosstij sáme sebrudagán ja jut giehtadaláduvvá sámij sebrudagá sinna. Sjávodisvuodav máhttá tjadnat stuorra åskåldisvuohtaj sáme ålmmåj, gåvvå jut sáme nissuna galggi ietja bierggit ja gievra årrot, ja sidot familjav ja sáme aktavuodav suoddjit.
- Guovdásj hárenis nissunijda guodátjit vahágis relasjåvnåv lij ballo masset ietjas sáme aktavuodav. Tjielggijin degu dal sáme identitäjtta l nannusit tjanádum guovlluj jali ednamij ja danen gássjelin tjuottjodit jus ietjá bájkkáj jåhttå suoje diehti.

Oajvvadusá Svieriga ráddidussaj

Åtsådimprosjäkta l tjalmostahttám vijdes dárbov buoredimijda ja dajna vuodujn oajvvat dát diedádus vihtta dåjma svieriga ráddidussaj.

1. **Sámediggáj vaddet bargov oatsodittjat ja aktidittjat vahágahttembargov sáme nissunij vuosstij.**
   Ráddidus vaddá Sámediggáj sierra bargov oatsodittjat ja tjuovotjit ássjijt ma guosski sáme nissunij ja niejdaj vahágahttemij ja vil aktidit sáme sebrudagá oasálasjvuodav gå åvddånahtti dagojt, doarjjomstruktuvrajt ja máhttudagájt, ja tjårggiji gullujiddje resursajt.

2. **Hábbmit rikalasj njuolgadusáv hieredittjat vahágahttemav sáme nissunij vuosstij.**
   Ráddidus gåhttju niellja nuorttalamos lenastivrajt aktan Sámedikkijn ja sáme organisasjåvnåj ássat strategidjav ja doajmmagrográmmav vahágahttema sáme nissunij ja niejdaj vuosstij, ma máhtti aktánit rijkalasj strategiddjaj.

3. **Åvddånahttet doarjjastruktuvrajt sáme nissunijda ja niejdajda ma li vahágij vuolen.**
   Ráddidus vaddá Fábmudahka sujtto- ja huvsoanalyjssaj (Myndigheten för vård- och omsorgsanalys) barggon aktan Sámedikkijn ja sáme organisasjåvnåj gåvåv åttjudit dálásj doarjjomstruktuvrajs ma barggi sáme nissunij ja niejdaj gudi li vahágij vuolen, ja oajvvadit gåktu máhttá nannodit ja åvddånahttet vaj buorebut hiehpi sáme sebrudahkaj.

4. **Tjadádit åniájggásasj åhpadusájt.**
   Ráddidus gåhttju niellja nuorttalamos lenastivrajt aktan Sámedikkijn hábbmit ja ásadit åhpadusáv vahágahttema birra sáme nissunij ja niejdaj vuosstij. Nissun- ja niejddajoura oadtju oasev máhttudagá låpptimnävojs ma guosski vahágahttemij sáme nissunij ja niejdaj vuosstij.

5. **Sihkarasstet guhkesájggásasj máhttudaknävojt ja máhttudaklåpptimav.**
   Ráddidus gåhttju Svieriga universitejtajt ja allaskåvlåjt oajvvadit gåktu ásadit rijkalasj sáme máhttudakguovdátjav varresvuoda ja sosiálla bargoj hárráj.

Dárbbo ienep åtsådallamis vahágahttema birra nissunij vuosstij

Åtsådallamprosjäkta l buktám ienep diedojt vahágahttema birra nissunij vuosstij ja gávnnam muhtem ájnas vidjurijt majs la dárbbo ienebut åtsådallat. Dájs la dárbbo:

- Åttjudit dárkkelap statistijkav sáme nissunij balos vahágahttemijs ja illastimijs gånnå gasskavuohta vierredahkkáj åvddånboahtá, ja gåktu vidjura li gå vahágij vuolen li, ja ienebuv vierredahkke sjierve ja duogátja birra, ja gånnå sáme nissunij boadádallama rasissmaj, vassjásvuohtaj ja ietjá illastimijda vuojnnusij boahtá.

- Åttjudit diedojt sáme nissunij ietjasa vásádusájs, dávástusájs ja dåmadimijs vahágahttemis, ja makkir maŋjibåhtusa li vahágahttemis ja makkir dárbo li doarjjaj, ja gåktu duostoduvvi sebrudagá doarjjomstruktuvrajn.

- Guoradallat gåktu kolonialissma la bájnnám ja bájnná udnásj gasskavuodav sámij ja almulasj fábmudagáj gaskan, degu dal polijsaj, sosiáladievnastusájn ja varresvuohta- ja skihppijsujtujn, åskeldime ja duostoduvvama duogen, ja gähttjat ma li hárenisá åtsåtjit ja fálatjit dårjav ja viehkev sidjij gudi li vahágij vuolen.

- Iemeálmmukfeministalak guoradallama jäbddásasjvuoda ja sjiervek fábmogasskavuoda birra Sámeednamin ja gåktu da vájkudi vahágahttemav sáme nissunij vuosstij.
- Guoradallama gåktu stivrrijiddje riektá ja njuolgadusá duola degu boatsojäládusá ja familjaj hárráj bájnni jäbddásasjvuodav ja vahágahttemav nissunij vuosstij sáme sebrudagán.
- Máhttudagáv åttjudit HBTQI-sámij varresvuoda ja viessomvidjurij birra, ja ballo vahágis, ja diedojt ja dárbov vähkkáj.

Iktedimmie [Sammanfattning sydsamiska]

Daate reektehtse illeldahkh åehpiedahta dotkemeprosjekteste "Våld mot samiska kvinnor" maam dotkemedåehkie Lávvuo, Upmejen universiteetesne dorjeme, stillemen mietie Saemiedigkeste Sveerjesne.

Åeniedamme kvantitatijve illeldahkh

Våarome dan kvantitatijve åasan lea goerehtimmie "Saemien healsoe seammavyörtegs tsiehkine" (Samisk hälsa på lika villkor), mij gïjren 2021 tjïrrehtovvi, jïh gusnie 3 658 saemieh 18-84 jaepiej gaskem Sveerjesne vaestiedin. Dah illeldahkh leah viertiestamme Sveerjen årrojigujmie nasjovnaale gïehtjedimmesne "Seksuellen jïh reproduktijve healsoe" (Sexuell och reproduktiv hälsa) mij jaepien 2017 tjïrrehtåvva. Aajkoe dejnie kvantitatijve åesine lij aktem bijjieguvviem vedtedh saemien nyjsenæjjaj bïjre gïeh vædtsoesvoetem dååjroeh Sveerjesne, akten jieledeperspektijveste. Mijjieh aaj goerehtamme guktie saemien nyjsenæjjaj saejriesvoete aalteren jïh geografijen mietie jeerehte, jïh ektiedimmiem saejriesvoeten vædtsoesvoetese jïh nåake healsoen gaskem. Minngemosth tjïelkestibie guktie saemien nyjsenæjjah jïh gaarmanæjjah sïerredimmiem jïh rasismem dååjroeh, jïh guktie HBTQ-saemieh vædtsoesvoetem dååjroeh.

Sïejhmemes nyjsenæjjah sagke jienebh vædtsoesvoetem dååjroeh goh gaarmanæjjah, jïh saemien nyjsenæjjah jaepien 2021 reektieh jienebh vædtsoesvoetem dååjroeh goh nyjsenæjjah Sveerjesne 2017, dejstie jeanatjommes såarhth vædtsoesvoetijste.

- Bijjelen lehkiem saemien nyjsenæjjijste leah *seksuelle vædtsoesvoetem* dååjreme (55,5%), tjïjhtje luhkijste saemien nyjsenæjjijste leah *psykiske vædtsoesvoetem* dååjreme (68,5%) jïh mahte gåalmehts saemien nyjsenæjjijste *fysiske vædtsoesvoetem* dååjreme (27,9%).
- Stuerebe åesie saemien nyjsenæjjijste goh nyjsenæjjah Sveerjesne reektede dah dejtie vïerremes *seksuelle daaresjimmide* dååjroeh, goh pryövenasse seksuelle vædtsoesvoetese (14,1% 10,6%) jïh seksuelle vædtsoesvoetese (10,3% 7%).
- Stuerebe åesie saemien nyjsenæjjijste goh nyjsenæjjah Sveerjesne reektin dah *psykiske vædtsoesvoetem* dååjroeh, dovne tjåenghkies (68,5% vs 50,9%) jïh gosse lea gaajhkesåarhth psykiske vædtsoesvoetem goerehtamme.
- Saemien nyjsenæjjah aaj reektin vielie *fysiske vædtsoesvoetem* (27,9%) goh Sveerjen nyjsenæjjah (22%).
- Saemien nyjsenæjjah joekehts dååjrehtimmiem utnieh vædtsoesvoetese aalteren jïh geografijen mietie. Saejriesvoete vïerremes nyjsenæjjide nuerebe goh 45 jaepieh. Geografijen mietie saemien nyjsenæjjah vielie seksuelle jïh fysiske vædtsoesvoetem dååjrin gaske- jïh åarjel-Sveerjesne, bielelen Stuehkien dajvesne. Jïemhten leenen jïh Hærjedaelien saemien nyjsenæjjaj stuerebe saejriesvoete psykiske daaresjimmien åvteste.
- Gellie nænnoes *ektiedimmieh gååvnesieh ovmessie såarhth vædtsoesvoeti jïh nåake psykiske jïh fysiske healsoen* gaskem. Gellien aejkien (vielie goh ikth) vædtsoesvoetem dååjrehtalledh lea sagke stuerebe vaahra nåake healsose, joekoen nåake psykisken healsose. Daate ektiedimmie veaksahkommes raessien jïh aemieluesemeåssjalommesine ektine.
- Stoerre åesie saemijste Sveerjesne jeahta dah leah *sïerredimmiem jïh rasismem* dååjreme naan aejkien jieliedisnie. Seamma goh jeatjah vædtsoesvoetigujmie daennie goerehtimmesne dellie analyjse vuesehte stuerebe åesie saemien nyjsenæjjijste (44,5%) goh saemien ålmijste (37%) dejtie dååjreme.

- *HBTQ-saemieh* leah stuerebe vaahresne vædtsoesvoetese goh jeatjah saemieh. Reektehtsisnie taalh seksuelle vædtsoesvoeten (64,6% viertiestamme 30,9%), psykiske vædtsoesvoeten (81,7% viertiestamme 58,4%) jïh fysiske vædtsoesvoeten bïjre (43,8% viertiestamme 25,5%).

Åeniedamme kvalitatijve illeldahkh

Våarome dan kvalitatijve åasan lea 22 gihtjehtimmieh ållesth 34 almetjigujmie, dej gaskem 12 saemieh, gïeh seabradahken dåarjoestruktuvri sisnjelen berkieh almetjidie gïeh vædtsoesvoetem dååjreme ovmessie suerkine Sveerjen bielesne Saepmeste. Aajkoe dejnie kvalitatijve bieliegoerehtimmine lea daajroeh åadtjodh magkeres dååjrehtimmieh, dåeriesmoerh jïh evtiedimmiedaerpiesvoeth mah gååvnesieh vædtsoesvoeten bïjre saemien nyjsenæjjaj vööste seabradahken dåarjoestruktuvri sisnjelen. Gihtjehtimmijste almetjigujmie sivijleseabradahkeste, sosijaaledïenesjistie, healsoesuerkeste, polliseste jïh strategigujmie mah vædtsoesvoetine nyjsenæjjaj vööste berkieh Saepmesne, goerehtimmie vuesiehti:

- Vædtsoesvoete saemien nyjsenæjjaj vööste lea akte gyhtjelasse maam tjuara guarkedh dan gamte politihke jïh histovrijen kolonijaale jïh tjoeleske ektiedimmien tjïrrh gusnie vædtsoesvoete heannede.
- Gyhtjelassh vædtsoesvoeten bïjre saemien nyjsenæjjaj vööste ov-våajnoes jïh geerve aamhtesh - dovne saemien seabradahkesne jïh jienebelåhkoeseabradahkesne.
- Vaenie daajroe saemien seabradahken bïjre gååvnese seabradahken dåarjoestruktuvri sisnjelen. Dah gïeh meatan buerkiestin saemien perspektijvh fååtesieh stuvremetjaatseginie mah leah ålmaj vædtsoesvoeten bïjre nyjsenæjjaj vööste, jïh terminologijesne mij gååvnese. Dan dïehte eah tsiehkieh saemien seabradahkesne mah maehtieh almetjem mij vædtsoesvoetem dååjreme tsevtsedh seahkerh, gosse saemien klienth, skïemtjijh jïh utnijh mah vædtsoesvoetem dååjroeh dåastoeh.
- Gyhtjelasse vædtsoesvoeten bïjre saemien nyjsenæjjaj vööste lea "sensitijve " jïh "itjmies", buerkiestin. Tjåanghkan daate akte stigma dan bïjre jïh akte tjoeperdimmie "båajhtode darjodh" jallh åvtelhaarvoeh jïh rasismem saemiej vööste evtiedidh, dovne saemien seabradahkesne jïh jienebelåhkoeseabradahkesne.
- Dåeriesmoerem vædtsoesvoetine saemien nyjsenæjjaj vööste buerkiestin goh gïerve dååjrehtidh aktene gaajh marginaliseeredamme saemien ektiedimmesne, gusnie vihkielåbpoe saemien tjåenghkies reaktah vaarjelidh.
- Saemien seabradahkesne gellie sjïere tsiehkieh mah vihkeles damtedh jïh krööhkestidh gosse saemieh gïeh vædtsoesvoetem dåårjeme dååste jïh barkojne vædtsoesvoetem saemien nyjsenæjjaj vööste heerredidh.
- Dah gïeh meatan lïhkesvoetem jïh voenges daajroem smaave voenges seabredahkine vieksiesvoetine buerkiestin, mohte seamma aejkien aaj dååjrehte haestemh goh faatoes anonymiteete, vierhtieh, maahtoe jïh råajvarimmieh. Buerkiestin geerve anonyjme almetjinie årrodh jïh stoerre geografijes gåhkoeh seabradahken dåarjose joekoen kreajnas saemien seabradahkesne. Tuhtjin hijven nænnoes ektiedimmine saemien seabradahkese, men buerkiestin daate maahta aaj dåeriesmoerine årrodh dïsse gie prååsehke tsiehkesne.
- Vaanoe leajhtadimmeste åejvieladtjide saemiej luvnie maahta heaptojne årrodh jaksedh jïh dåarjodh saemien nyjsenæjjah mah vædtsoesvoetem dååjroeh. Vaanoe leajhtadimmeste lea

ektiedamme dovne histovrijen jïh daaletje dååjrehtimmide daajrohtsvoetine, dïedtelgimmine, rasismine jïh sïerredimmine.

- Dah gïeh meatan tjïelkestin mïrrestallemem tjoeli gaskem jïh guktie sjeavohth lea vædtsoesvoeten bïjre nyjsenæjjaj vööste saemien seabradahkesne, jïh ihke vædtsoesvoetem nyjsenæjjaj vööste daamhtah sisnjelds gïetedåvva. Sjeavohtsvoete lij lojaliteetine ektiedamme saemien ålmajgujmie, akte åvteguvvie mij jeahta saemien nyjsenæjjah edtjieh væjkele årrodh jïh bïerkenidh viehkien namhtah, jïh syjhtede edtja fuelhkiem jïh saemien ektievoetem vaarjelidh.
- Akte vihkeles heaptoe nyjsenæjjide vædtsoeh ektiedimmiem laehpedh, lea nyjsenæjjah billieh edtjieh dam saemien ektiedimmiem dassedh. Saemien identiteete, buerkiestin, lea v.g. lïhke sjïere sæjjan jïh eatnamasse ektiedamme, jïh dannasinie gïerve tjåadtjoehtidh gosse jeatjah sæjjan jåhta juktie vaarjelimmiem jïh jearsoesvoetem åadtjodh.

Raeriestimmieh råajvarimmide Sveerjen reerenassese

Dotkemeprosjekte lea stoerre daerpiesvoetem bueriedimmide damtijamme, jïh dan dïehte vïjhte råajvarimmide Sveerjen reerenassese raereste.

1. Stillh Saemiedigkiem fulkesidh jïh iktedidh barkoem vædtsoesvoeten vööste saemien nyjsenæjjaj vööste. Reerenasse Saemiedægkan vihties laavenjassem vadta vaaksjodh jïh tsevtsedh aamhtesh mah leah ektiedamme vædtsoesvoetese saemien nyjsenæjjaj jïh nïejti vööste, jïh saemien seabradahken guejmievoetem jïh ektiedahkoem iktedidh råajvarimmieh, dåarjoestruktuvrh jïh daajroeh evtiedidh, jïh nuekies vierhtieh dïsse buektehte.

2 . Hammodh nasjovnaale politihkem juktie vædtsoesvoetem saemien nyjsenæjjaj vööste heerredidh. Reerenasse Leeneståvrojde dejnie njieljie noerhtemes leenine stillie, Saemiedigkine jïh saemien organisasjovni- jïh siebriejgujmie ektine, strategijem jïh vihties dahkoeprogrammem evtiedidh vædtsoesvoeten bïjre saemien nyjsenæjjaj jïh nïejti vööste, mejtie maahta meatan vaeltedh nasjovnaale strategijesne.

3. Evtedh dåarjoestruktuvrh saemien nyjsenæjjide jïh nïejtide gïeh vædtsoesvoetem dååjroeh. Reerenasse Åejvieladtjem hokse- jïh håksoegoerehtæmman (Myndigheten för vård- och omsorgsanalys) stillie Saemiedigkine jïh saemien organisasjovni- jïh siebriejgujmie ektine daan beajjetje viehkie- jïh dåarjoestruktuvrem goerehtalledh saemien nyjsenæjjide jïh nïejtide gïeh vædtsoesvoetem dååjreme, jïh raeriestidh guktie maahta dam nænnoestidh jïh evtiedidh edtja buerebelaakan sjïehtedh saemien seabradahkese.

4. Tjïrrehth åenehks aejkien råajvarimmieh ööhpehtimmide. Reerenasse Leeneståvrojde dejnie njieljie noerhtemes leenine stillie, ööhpehtimmiem vædtsoesvoeten bïjre saemien nyjsenæjjaj jïh nïejti vööste hammoedidh jïh tjïrrehtidh Saemiedigkine ektine. Nyjsenæjja- jïh nïejtejourh maahtoelutnjemevierhtieh åadtjoeh vædtsoesvoeten bïjre saemien nyjsenæjjaj jïh nïejti vööste

5. Gorredh guhkies daajroedorjemassem jïh maahtoelutnjemem. Reerenasse Sveerjen universiteetide jïh jïlleskuvlide böörie raeriestidh guktie nasjovnaale saemien maahtoejarngem healsoe- jïh sosijaale barkose tseegkedh.

Daerpies vielie dotkedh vædtsoesvoeten bïjre saemien nyjsenæjjaj vööste

Dotkemeprosjekte lea orre daajroem vædtsoesvoeten bïjre saemien nyjsenæjjaj vööste buakteme, jïh jïjnjh vihkeles gyhtjelassh damtijamme mejtie vielie dotkeme krïebpesjieh. Daerpies:

• Vielie veele statistihkh åadtjodh saemien nyjsenæjjaj saejriesvoeten bïjre vædtsoesvoetese jïh daaresjimmide gusnie nyjsenæjjan ektiedimmie daaresjæjjine vååjnoes, tsiehkieh vædtsoesvoetine jïh daaresjæjjan tjoele jïh maadtoe vååjnoes jïh saemien nyjsenæjjaj saejriesvoete rasismeste, aassjoekriminaliteeteste jïh jeatjah narrahtimmijste mah leah saemien identiteetine ektiedamme aaj vååjnoes.

• Daajroeh åadtjodh saemien nyjsenæjjaj jïjtsh dååjrehtimmiej bïjre, reaksjovni jïh dahkoej bïjre vædtsoesvoeten vööste, konsekvensh vædtsoesvoeteste jïh daerpiesvoete dåarjoem utnedh, jïh tjåanghkoe seabradahken dåarjoestruktuvrigujmie.

• Goerehtidh guktie kolonialisme lea tsavtseme jïh daaletje tsiehkide tsavtsa saemiej jïh byögkeles åejvieladtji gaskem, goh pollise, sosijaalediënesje, healsoe- jïh skïemtjehokse, leajhtadimmien jïh båehtjierdimmiej gaavhtan, jïh heaptoej gaavhtan mah leerhkehtallijidie heerredieh dåarjoem jïh viehkiem ohtsedidh jïh åejvieladtjide heerredieh dejtie faalehtidh leerhkehtallijidie.

• Aalkoeåålmegefeministe goerehtimmieh tjïrrehtidh mïrrestallemen jïh tjoeleske faamoetsiehkiej bïjre Saepmesne jïh guktie dah vædtsoesvoetem saemien nyjsenæjjaj vööste tsevtsieh.

• Goerehtidh guktie stuvrehtimmie laaki mietie jïh staaten politihke, v.g. båatsoen jïh fuelhkien bïjre, mïrrestallemem jïh vædtsoesvoetem nyjsenæjjaj vööste tsevtsieh saemien seabradahkesne.

• Daajroeh HBTQI-saemiej healsoen jïh jieledetsiehkiej bïjre åadtjodh, dan nuelesne saejriesvoete vædtsoesvoetese, jïh dååjrehtimmieh jïh daerpiesvoeth dåarjose.

Summary

In this report, we present results from the research project "Violence against Sámi women" conducted by the research group Lávvuo at Umeå University, commissioned by Sámediggi (the Sámi Parliament in Sweden).

The quantitative results in brief

The quantitative part of the report is based on the Sámi health on equal terms survey, which was conducted in 2021 and included 3,658 Sámi persons, age 18–84, in Sweden. The results have been compared with the Swedish population through the national survey Sexual and reproductive health, conducted in 2017. The purpose of the quantitative part was to give an overview of Sámi women's exposure to violence in Sweden, from a life perspective. We have also analysed how Sámi women's exposure to violence varies based on age and geography, as well as the relationship between exposure to violence and poor health. Finally, we describe exposure to discrimination and racism among Sámi women and men, as well as exposure to violence among Sámi LGBTQ-persons.

The overall pattern is that women are significantly more exposed to violence than men, and that Sámi women in 2021 report a higher exposure than women in Sweden in 2017, to most types of violence.

- More than half of the Sámi women have been subjected to *sexual violence* (55.5 percent), seven out of ten have been subjected to *psychological violence* (68.5 percent) and almost one in three have experienced *physical violence* (27.9 percent).
- A larger proportion of Sámi women than women in Sweden at large report exposure to the most severe forms of *sexual violence*, such as attempted rape (14.1 compared to 10.6 percent) and rape (10.3 percent compared to 7.0 percent).
- A larger proportion of Sámi women than women in Sweden at large report exposure to *psychological violence*, both overall (68.5 compared to 50.9 percent) and in terms of all the forms of psychological violence that were examined.
- Sámi women also reported a higher exposure to *physical violence* compared to women in Sweden (27.9 compared to 22.0 percent).
- Sámi women's exposure to violence varies with both age and geography. Overall, exposure to violence was highest among women under the age of 45. Geographically, exposure to sexual and physical violence was higher among Sámi women in central and southern Sweden, except the Stockholm area. Sámi women in Jämtland Härjedalen were more exposed to psychological violence.
- There are several strong connections between *exposure to different types of violence and mental and physical poor health*. Repeated exposure to violence (more than once) is associated with an even higher risk of poor health, especially mental health. This connection is strongest regarding stress and suicidal thoughts.
- When it comes to *discrimination and racism*, a significant proportion of the Sámi in Sweden report having been subjected to discrimination at some point in their lives. As with other forms of violence in this study, the analysis shows that a higher proportion of Sámi women (44.5 percent) have been subjected compared to Sámi men (37.0 percent).
- *Sámi LGBTQ-persons* are more exposed to violence than other Sámi persons. This regards sexual violence (64.6 compared to 30.9 percent), psychological violence (81.7 compered to 58.4 percent) and physical violence (43.8 compared to 25.5 percent).

The qualitative results in brief

The qualitative part of the report is based on 22 interviews with a total of 34 persons, of which 12 are Sámi, who work within the society's support structures for victims of violence in the Swedish part of Sápmi. The purpose of the qualitative study has been to examine the experiences, identified problems and needs regarding violence against Sámi women within the society's support structures. Based on interviews with participants from civil society, social services, health care, the police, the municipality and strategists who work with the issue of violence against women in Sápmi, the study showed that:

- Violence against Sámi women is an issue that needs to be understood in relation to the broader political and historical, colonial, and gendered, context in which the violence takes place.
- The issue of violence against Sámi women is made invisible and described as difficult to address – both in the Sámi society and in the majority society.
- Knowledge about the Sámi community is low within the society's support structures. Participants described that Sámi perspectives are missing in policy documents on men's violence against women and in existing terminology. This means that conditions in the Sámi society that could affect the situation of victims of violence are neglected in the meeting with Sámi clients and patients who are exposed to violence.
- The issue of violence against Sámi women was described as "sensitive" and "difficult", both in the Sámi society and the majority society. Overall, there seem to be a stigma surrounding the issue and a concern about "doing the wrong thing" or contributing to prejudice and racism against the Sámi people.
- The problem of violence against Sámi women was described as difficult to address within an already marginalized Sámi context, where the protection of Sámi collective rights has been prioritized.
- There are several specific conditions linked to the Sámi community that are important to have knowledge and awareness of in the meeting with abused Sámi persons and in the work to prevent violence against Sámi women.
- The closeness and local knowledge in smaller communities were described as strengths, but at the same time as including challenges such as lack of anonymity, resources, competence, and efforts. The difficulty of being anonymous and long geographical distances to the societal support were described as particularly evident in the Sámi society. A strong sense of belonging in the Sámi community was described as positive but also potentially problematic when it comes to the situation of those exposed to violence.
- Lack of trust in authorities among Sámi is a potential barrier to reaching and supporting abused Sámi women. The lack of trust was related to both historical and contemporary experiences of ignorance, oppression, racism, and discrimination.
- Participants talked about a state of gender inequality and a silence surrounding violence against women in the Sámi community, and that the issue of violence against women often is handled internally. The silence was linked to a loyalty with Sámi men, an ideal that Sámi women should be strong and able to take care of themselves, and a desire to protect one's family and the Sámi collective.
- A central barrier for exposed women to leave a violent relationship is the fear that the break-up would lead to the loss of their Sámi connection. For example, Sámi identity was described as closely linked to the place and the land and thus as difficult to maintain when moving to another municipality to seek protection.

Proposed measures for the Swedish Government

Based on the extensive needs identified through this research project, the report ends with five proposed measures directed towards the Swedish government.

1. **Commission the Sámi Parliament to follow up and coordinate the work to combat and prevent violence against Sámi women.** The Government gives the Sámi Parliament a specific assignment to monitor and influence issues relating to violence against Sámi women and girls and to coordinate the Sámi community's participation and co-creation in the development of initiatives, support structures and knowledge, and ensures adequate resources for this assignment.
2. **Develop a national policy to combat violence against Sámi women**. The Government instructs the County Administrative Boards in the four northernmost counties to, in collaboration with the Sámi Parliament and Sámi organisations, formulate a specific strategy and action plan to combat and prevent violence against Sámi women and girls to be integrated into the national strategy.
3. **Develop support structures for abused Sámi women and girls.** The Government gives the Swedish Agency for Health and Care Services Analysis an assignment to, in collaboration with the Sámi Parliament and Sámi organisations, map the current support structure for abused Sámi women and girls and to provide suggestions on how it can be strengthened and developed in a way that is more relevant for the Sámi society.
4. **Implement short-term education initiatives.** The Government instructs the county administrative boards in the four northernmost counties to design and implement education efforts on violence against Sámi women and girls in collaboration with the Sámi Parliament. Women's and girl's shelters are given access to competence development funds regarding the issue of violence against Sámi women and girls.
5. **Ensure long-term knowledge production and increased competence.** The Government invites Swedish universities to submit proposals for the establishment of a national Sámi knowledge center for health and social work.

Identified needs for future research on violence against Sámi women

The research project has contributed with new knowledge about violence against Sámi women and identified several important issues that require further research. These include a need for:

- More detailed statistics on Sámi women's exposure to violence and abuse, including knowledge about the exposed woman's relationship to the perpetrator, the situation and circumstances surrounding the exposure, as well as the perpetrator's gender and background, including Sámi women's exposure to racism, hate crimes and other violations related to Sámi identity.
- Knowledge of Sámi women's own experiences, responses and actions against violence, the consequences of the violence and the need for support, as well as the encounter with the society's support structures.
- Studies of how colonialism has affected and affects contemporary relations between the Sámi and public authorities, such as the police, social services and health care, with regard to trust, treatment and barriers to both seeking and offering support to victims of violence.
- Indigenous feminist studies on gender equality and gendered power relations in Sápmi and its significance for violence against Sámi women.
- Studies of how laws and policies regarding, for example, reindeer husbandry and the family affect gender equality and violence against women in the Sámi society.
- Knowledge about Sámi LGBTQI-persons health and living conditions, including exposure to violence, as well as experiences and needs of support.

Bakgrund

Våld mot kvinnor är ett omfattande och globalt samhällsproblem som saknar geografiska och etnicitetsbaserade gränser och som drabbar kvinnor i alla samhällen och länder. Bakgrunden till detta projekt är att kunskapen om våld mot samiska kvinnor i Sverige hittills varit begränsad. En kartläggning av jämställdhet genomförd av Sámediggi 2021 beskrev forskningsläget om våld mot samiska kvinnor i Sverige som en ”enda stor kunskapslucka” (Sámediggi 2021, s.3). Sverige har vid upprepade tillfället mottagit internationell kritik för bland annat bristen på kunskap, insatser samt bristfällig kunskap hos myndigheterna (CEDAW 2008; Europarådet 2019).

Tidigare forskning om samers och andra urfolks utsatthet för våld

Internationell forskning visar genomgående på en högre risk för urfolk att utsättas för våld och andra övergrepp jämfört med majoritetsbefolkningar, vilket särskilt gäller urfolkskvinnor (Bjørnholt, Bergman och Grøvdal 2021; Heidinger 2021; Larsen och Bjerregaard 2019). Även om det finns skillnader vad gäller metod, undersökningsperiod och definitioner av våld mellan olika kvantitativa studier med fokus på urfolks våldsutsatthet så är mönstret som förmedlas utifrån dessa studier tydligt (Burman, 2021, s. 23; Bjørnholt, Bergman och Grøvdahl 2021, s.24).

Som Bjørnholt, Bergman och Grøvdal (2021) har betonat så har samer i Norden dock en bättre position vad gäller socioekonomi, hälsa, tillgång till välfärd, bostad, utbildning och arbete jämfört med urfolk i andra delar av världen. Utifrån ett internationellt perspektiv är alltså skillnaderna mellan samer och icke-samer vad gäller dessa faktorer relativt små i Sverige liksom i övriga Norden. Omfattningen av våld är också betydligt lägre bland samer jämfört med andra urfolkskontexter (Bjørnholt, Bergman och Grøvdal 2021).

Samtidigt visar tidigare forskning som baseras på enkätdata som inkluderar samer och icke-samer i Nordnorge att våldsutsattheten är högre bland samer än icke-samer, och att samiska kvinnor är mer utsatta för sexuellt, psykiskt och fysiskt våld, inklusive partnervåld, än både samiska män och icke-samiska kvinnor (Eriksen m.fl. 2015; Eriksen m.fl. 2022). Analyser av samma enkätmaterial visar att det finns ett samband mellan utsatthet för våld som barn och psykisk ohälsa som vuxen (Eriksen m.fl. 2018), samt mellan utsatthet för partnervåld och psykisk ohälsa (Eriksen m.fl. 2022).

Tidigare nationella studier om utsatthet för våld i Sverige har saknat information om samisk tillhörighet. Det innebär att kvantitativa data om samers våldsutsatthet i Sverige hittills har saknats.

Tidigare forskning om samhällets stöd till våldsutsatta samer och andra urfolk

Enligt internationell forskning kommer våld som urfolkskvinnor utsätts för mer sällan till myndigheters kännedom än våld som andra kvinnor utsätts för. Våldsutsatta urfolkskvinnor kan uppleva samma svårigheter som andra våldsutsatta kvinnor att vidta åtgärder och söka stöd, men det finns också specifika hinder för urfolkskvinnor. Internationell forskning delar vanligen upp dessa i två kategorier – externa respektive interna. Externa hinder handlar bland annat om brist på kunskap och förståelse för urfolkskontexten hos majoritetssamhällets aktörer (Burnette 2015), stereotypa förståelser av urfolkskvinnor (Cox, Young och Bairnsfather 2009) och bristande tillit på grund av erfarenheter av fördomsfullt bemötande och en generell misstro mot myndigheter på grund av historiska och nutida erfarenheter av förtryck, orättvisor och diskriminering (Barkaskas och Hunt 2017). Brist på skyddade boenden och annat stöd med relevant språk- och kulturkompetens lyfts ofta fram som hinder mot att få hjälp (jfr Willis 2011).

Interna hinder som identifierats i internationell forskning är bland annat hur den stora betydelse familjen och relationer mellan familjer ofta har i urfolkssamhällen kan leda till att våldsutsatta kvinnor inte vill orsaka osämja genom att söka hjälp (Sheperd 2001). Det kan också handla om att våldsutsatthet är förenat med skam (Willis 2011) eller att det uppfattas som illojalt mot hela urfolksgruppen att avslöja våld för majoritetssamhället, vilket kan leda till stigmatisering och utfrysning av utsatta om våldet avslöjas (Barkaskas & Hunt 2017).

I Norge genomfördes 2017 en kvalitativ studie om ”hjälpapparatens” och polisens erfarenheter av våld i nära relation i samiska samhällen (Øverli, Bergman och Finstad 2017). Studien, som baseras på fokusgruppsdiskussioner med professionella, visar bland annat på utmaningar knutna till små täta samhällen rörande anonymitet och avstånd, på tystnad och tabu kring våld i nära relationer i samiska samhällen, samt på bristande tillit till myndigheter bland samer. I studien betonades också vikten av samisk språkkompetens och kunskap om det samiska samhället bland professionella. Detta sågs bland annat som viktigt för att öka tilliten till det offentliga bland samer och därmed få fler att söka stöd och våga berätta om våldsutsatthet (Øverli, Bergman och Finstad 2017).

Centrala begrepp

Våld mot kvinnor – vi förstår våld mot kvinnor som ett problem som är nära knutet till ojämlika könade maktrelationer i samhället. En historiskt betingad maktobalans mellan kvinnor och män på samhällsnivå utgör en viktig grundorsak till mäns våld mot kvinnor som även påverkar hur vi förstår våld och agerar mot det (Thiara och Gill 2010). Studier visar att män oftare är utövare av våld, och att det grova partnervåldet i huvudsak drabbar kvinnor (NCK 2014). Våld mot kvinnor förekommer dock också i icke-heterosexuella parrelationer och i andra typer av relationer och kvinnor kan också vara våldsutövare.

Vår analys bygger på en urfolksfeministisk förståelse av våld mot kvinnor, som nära sammankopplat med både könade och koloniala maktrelationer. Denna förståelse inkluderar inte bara interpersonellt våld mot kvinnor utan också strukturellt och kulturellt våld, knutet till exempelvis kolonialt förtryck, rasism och diskriminering. Från ett urfolksfeministiskt perspektiv blir det därmed också viktigt att beakta hur rasism och diskriminering kan vara könsspecifikt genom att särskilt rikta sig mot kvinnor eller drabba kvinnor på ett könsspecifikt sätt (Deer 2015).

Våld - projektet och analysen av resultaten tar utgångspunkt i en bred förståelse av våld. En strikt indelning och förståelse av våld i olika våldskategorier stämmer sällan överens med en komplex verklighet där olika former av våld ofta är sammanlänkade, svåra att separera och kan förändras över tid (jfr Westerstrand m.fl. 2022). Indelningen i olika våldstyper riskerar också att osynliggöra hur våld mot kvinnor är ett mönster av makt och kontroll (Walby, Towers och Francis 2014). Med en bred förståelse av våld är det också möjligt att inkludera annat än interpersonellt våld, till exempel strukturellt och kulturellt våld mot kvinnor, som behöver beaktas för att fullt ut förstå samiska kvinnors våldsutsatthet i samhället.

Den kvalitativa studien har utgått ifrån en öppen definition av våld. I information om projektet till studiedeltagarna har studiens fokus på våld mot samiska kvinnor förmedlats, men vilken typ av våld har medvetet lämnats odefinierat. Syftet har varit att öppna upp för erfarenheter och reflektioner kring olika former av våld mot samiska kvinnor bland intervjudeltagarna. Samtidigt arbetar de som intervjuats framförallt med våld i nära relation, en form av våld som främst innefattar mäns partnervåld mot kvinnor. Det har inneburit att intervjudeltagarnas erfarenheter och reflektioner främst handlat om mäns partnervåld mot samiska kvinnor. Samtidigt har dimensioner av strukturellt

och kollektivt våld, såsom den svenska statens koloniala förtryck och diskriminering av samer som grupp, lyfts under intervjuerna och relaterats till våldet mot samiska kvinnor i nära relation och beskrivits som försvårande omständigheter.

Den kvantitativa studien och Samisk HLV 2021-enkäten baseras på en snävare och mer traditionell kategorisering av våld. Enkäten inkluderar en fråga om fysiskt våld, fem delfrågor om psykiskt våld och kontroll samt sex delfrågor om sexuellt våld (se mer utförlig beskrivning i ”Metod del I”). Vi har i analysen av enkätmaterialet också valt att inkludera frågor om rasism och diskriminering mot samer. Med utgångspunkt i en urfolksfeministisk förståelse av våld innefattar analysen därmed utöver det interpersonella våldet även former av strukturellt våld genom rasism och diskriminering.

Samhällets stödstrukturer – för att beskriva de olika verksamheter och organisationer i samhället som stöttar och hjälper våldsutsatta eller på andra sätt arbetar med frågor om våld mot kvinnor eller våld i nära relation har vi valt att använda termen ”samhällets stödstrukturer” (se mer utförlig beskrivning i ”Metod del II”).

Samband – när vi i den kvantitativa delen av rapporten talar om att det finns ett samband, menar vi att det finns en statistiskt säker samvariation mellan två faktorer, till exempel en ökad risk att utsättas för våld bland yngre personer jämfört med äldre. Här är det viktigt att skilja på samband och orsakssamband. I vårt exempel kan ålder inte räknas som en våldsrelaterad faktor i sig – det vill säga det finns inget orsakssamband. Däremot finns det en mängd faktorer förknippade med ålder som sannolikt påverkar risken att utsättas för våld, till exempel erfarenhet, status och makt. I tvärsnittsstudier som denna kan vi aldrig visa på orsakssamband. Däremot kan vi upptäcka mönster som visar var det framöver är rimligt att leta efter bakomliggande orsaker. Det är sådana mönster vi menar, när vi i rapporten talar om att analysen visar på ett samband.

Etiska förhållningssätt

Projektet i sin helhet har granskats och godkänts av etikprövningsmyndigheten (Dnr 2020–04803, Ö 70–2020/3.1, Dnr 2021-06372-02, Dnr 2021–02398, Dnr 2022-04731-01). I Sverige finns inget särskilt system för etikgranskning av forskning kopplad till urfolk, utifrån urfolksetiska riktlinjer. Insamlingen av data till Samisk HLV 2021 studien genomfördes dock på uppdrag av, och i dialog med, Sámediggi. Även den kvalitativa intervjustudien har genomförts i dialog med Sámediggi, samt med en samisk referensgrupp knuten till forskningsprojektet ”Våld mot samiska kvinnor”. I referensgruppen har representanter från de ideella organisationerna Sáminourra och Niejda samt politiker och tjänstepersoner från Sámediggi ingått. Centrala aspekter som lyfts i etiska riktlinjer for samisk hälsoforskning i Norge är därmed uppfyllda (Kvernmo m.fl. 2018).

Samtliga studiedeltagare har informerats om projektets syfte samt om att deltagandet är frivilligt och när som helst kan avbrytas utan angiven orsak. Vad gäller intervjustudien har samtliga deltagare gett sitt skriftliga informerade samtycke. Vi har tagit särskild hänsyn till vikten av att värna deltagarnas integritet och anonymitet. Intervjumaterial som offentliggörs eller publiceras har avidentifierats genom att ta bort eller fingera namn, platser och andra uppgifter som kan användas för att identifiera personer.

DEL I. SAMISKA KVINNORS UTSATTHET FÖR VÅLD I SVERIGE

Syfte och frågeställningar

Syftet med den kvantitativa delen är att ge en översiktlig beskrivning av samiska kvinnors utsatthet för våld i Sverige. Med samer i Sverige avses de som besvarat den Samiska hälsa på lika villkor enkäten som genomfördes 2021, och som själva identifierat sig som samer. Med Sveriges befolkning avses det urval för 2017 som har besvarat Folkhälsomyndighetens nationella enkät för sexuell och reproduktiv hälsa.

Följande frågeställningar ligger till grund för den kvantitativa delen av rapporten:

1. Hur ser samiska kvinnor och mäns utsatthet för sexuellt, psykiskt och fysiskt våld ut i jämförelse med kvinnor och män i Sveriges befolkning?
2. Hur ser utsatthet för sexuellt, psykiskt och fysiskt våld ut inom olika grupper av samiska kvinnor avseende ålder och geografi?
3. Finns det några samband mellan samiska kvinnors utsatthet för sexuellt, psykiskt och fysiskt våld och ohälsa?
4. Hur ser utsattheten för rasism och diskriminering ut bland samer i Sverige generellt samt för samiska kvinnor respektive män?
5. Hur ser HBTQ-samers utsatthet för sexuellt, psykiskt och fysiskt våld ut i jämförelse med övriga samer i Sverige?

Metod del I – analys av enkätsvar

I denna del av rapporten beskriver vi hur vi analyserat enkätdata från samer i Sverige och den svenska befolkningen. Nedan beskrivs materialet och genomförandet.

Deltagare

Deltagare till studien hämtades från data som redan samlats in genom två stora tvärsnittsstudier i Sverige, en riktad till den samiska befolkningen, Samisk HLV 2021, och en riktad till den svenska befolkningen, SRHR2017. Deltagare 18–84 år valdes ut, vilket innebar samtliga deltagare i Samisk HLV (n=3 658) och deltagare äldre än 18 år i SRHR2017 (n=14 185).

Samisk HLV har ett brett folkhälsoperspektiv och genomfördes februari–maj 2021, av forskargruppen Lávvuo vid Umeå universitet, på uppdrag av Sámediggi och i samarbete med Folkhälsomyndigheten och Statistikmyndigheten SCB. Genom ett nära samarbete med Sámediggi definierades en samisk population genom tre administrativa register som helt eller delvis består av samer (sameröstlängden, renmärkesregistret, SCB:s registerbaserade arbetsmarknadsstatistik). Totalt tillfrågades 9 249 personer från dessa register i åldersspannet 18–84 år att delta i Samisk HLV 2021 och svarsfrekvensen var 40,9 procent. De av dessa som genom enkäten definierade sig själva som samer ingick i denna studie.

Enkätundersökningen SRHR2017 fokuserar på sexuell och reproduktiv hälsa och genomfördes av Folkhälsomyndigheten år 2017. Deltagarna valdes ut genom ett representativt urval av den svenska befolkningen. Totalt tillfrågades cirka 50 000 personer i åldersspannet 16–84 år och svarsfrekvensen var 30,4 procent. Deltagare som var äldre än 18 år ingick i denna studie.

Båda studierna inhämtade information om deltagarnas egenskaper, bland annat juridiskt kön, region, utbildning, inkomst och ålder från SCB:s register.

Tidigare publikationer innehåller mer detaljerade beskrivningar av datainsamlingsmetoderna för Samisk HLV (Stoor, Nilsson och San Sebastián 2023; Stoor och San Sebastián 2022) samt SRHR2017 (Folkhälsomyndigheten 2019).

Egenskaper och grupper

De egenskaper hos deltagarna som användes för att undersöka olika grupper var kön, ålder, regional hemvist samt HBTQ-tillhörighet. Utöver dessa egenskaper ingick även disponibel årsinkomst och utbildningsnivå som bakgrund i vår beskrivning av deltagarna.

Kön definierades som folkbokfört, juridiskt kön (kvinna eller man).

Ålder definierades som ålder under undersökningsåret och delades in i åldersgrupperna 18–29 år, 30–44 år, 45–64 år och 65–84 år.

Regional hemvist definierades utifrån den kommun där deltagaren var folkbokförd under undersökningsåret och delades in i regionerna Norrbotten, Västerbotten, Jämtland Härjedalen, Västernorrland, Stockholmsområdet och Övriga Sverige.

HBTQ-tillhörighet definierades utifrån de som svarat ”annat” på frågan om könsidentitet och/eller svarat ”bisexuell”, ”homosexuell” eller ”annat” på frågan om sexuell identitet och/eller svarat ”ja” på frågan om de är eller har varit transperson.

Disponibel årsinkomst beräknades utifrån schablonkostnader och hela hushållets samlade inkomster och fördelades mellan personerna i hushållen, samt delades in i fem lika stora grupper: lägst, näst lägst, medelhög, näst högst och högst disponibel inkomst. Gruppindelningen gjordes separat för Samisk HLV 2021 och SRHR2017.

Utbildningsnivå delades in i grupperna låg (högst nio år grundskola eller folkskola), medelhög (gymnasial utbildning eller upp till två års eftergymnasial utbildning) och hög (minst tre års eftergymnasial utbildning).

Våldsutsatthet

Våldsutsatthet undersöktes framförallt utifrån frågor gemensamma för enkäterna Samisk HLV och SRHR2017, och delades in i tre huvudgrupper enligt följande:

- Sexuellt våld – de som svarat ”ja, en gång” eller ”ja, flera gånger” på sex delfrågor om utsatthet för sexuella trakasserier, andra sexuella övergrepp, försök till våldtäkt, våldtäkt, sexuellt övergrepp genom psykisk påtryckning samt sexuell förnedring. Frågorna var ställda ur ett livsperspektiv och redovisas mer i detalj i resultatredovisningen.
- Psykiskt våld – de som svarat ”ja, en gång” eller ”ja, flera gånger” på fem delfrågor om utsatthet för att ha blivit kränkt, dominerad, hotad eller mobbad. Frågorna var ställda ur ett livsperspektiv och redovisas mer i detalj i resultatredovisningen.
- Fysiskt våld - de som svarat ”ja, en gång” eller ”ja, flera gånger” på en fråga om utsatthet för fysisk misshandel. Frågan var ställd ur ett livsperspektiv och redovisas mer i detalj i resultatredovisningen.

Förutom detta undersöktes även utsatthet för rasism eller diskriminering i Samisk HLV 2021. I denna undersökning fanns en fråga om utsatthet för rasism eller diskriminering på grund av att en är same. De som svarade ”ja, de senaste 12 månaderna” eller ”ja, för mer än 12 månader sedan” på denna fråga definierades som samer som under sitt liv varit utsatta för diskriminering eller rasism.

Våldsutsatthet och ohälsa

För samiska kvinnor undersöktes samband mellan utsatthet för sexuellt, psykiskt och fysiskt våld och 12 olika former av ohälsa.

Följande mått på psykisk ohälsa användes:

- Dåligt psykiskt välbefinnande – definierades genom frågebatteriet Short Warwick Edinburgh Mental Wellbeing Scale, bestående av sju delfrågor kring framtidssyn, känsla att vara till nytta, känsla av lugn, förmåga att hantera problem, klarsynthet, känsla av närhet till andra människor och beslutsamhet, som poängsattes på en skala från 7–35. Deltagare med 23 poäng eller lägre på denna skala definierades som personer med dåligt psykiskt välbefinnande.
- Stress – personer som angav att de i närtid känner sig relativt eller väldigt stressade, med stress definierat som en situation där man känner sig ansträngd, rastlös, nervös, orolig eller ofokuserad.
- Ångest, oro – personer som uppgett lätta eller svåra besvär av ängslan, oro eller ångest.

- Psykisk påfrestning – definierades genom frågebatteriet Kessler-6, bestående av sex frågor där deltagaren bedömer hur ofta under de senaste 30 dagarna man har känt sig: orolig, utan hopp, rastlös, så pass nedstämd att inget kunnat muntra upp en, som att allt varit ansträngande respektive som att man är värdelös. Detta poängsattes på en skala 0–24 poäng. De med 5–24 poäng definierades som deltagare som led av psykisk påfrestning.
- Självmordstankar – personer som svarat ”ja, de senaste 12 månaderna” eller ”ja, för mer än 12 månader sedan” på frågan om de någon gång tänkt på att ta sitt liv även om de inte skulle kunna genomföra det.

Följande mått på fysisk ohälsa användes:

- Huvudvärk – personer som svarat ”ja, lätta” eller ”ja, svåra” på frågan om de har besvär av huvudvärk eller migrän.
- Ryggvärk - personer som svarat ”ja, lätta” eller ”ja, svåra” på frågan om de har besvär av ryggsmärtor, ryggvärk, höftsmärtor eller ischias.
- Skuldror, nacke eller axelvärk - personer som svarat ”ja, lätta” eller ”ja, svåra” på frågan om de har besvär av värk i skuldror, nacke eller axlar.
- Magbesvär – personer som svarat ”ja, lätta” eller ”ja, svåra” på frågan om de har återkommande mag-eller tarmbesvär.
- Sömnsvårigheter - personer som svarat ”ja, lätta” eller ”ja, svåra” på frågan om de har sömnsvårigheter.
- Trötthet - personer som svarat ”ja, lätta” eller ”ja, svåra” på frågan om de har besvär av trötthet.
- Yrsel - personer som svarat ”ja, lätta” eller ”ja, svåra” på frågan om de har besvär av yrsel.

Så redovisas resultaten

Rapporten innehåller beskrivande statistik. Resultaten för de enskilda enkätfrågorna presenteras som andelar (i procent) hos befolkningarna i sin helhet, samt uppdelat på kvinnor och män.

De andelar vi presenterar är viktade. Syftet med viktning är att kompensera för bortfall så att resultatet kan betraktas som representativt för hela befolkningen och inte bara för de som svarade. Samisk HLV 2021 viktades utifrån svarsbortfall bland män, unga, lågutbildade, ogifta samt för frånvaro i sameröstlängden. SRHR2017 viktades utifrån svarsbortfall bland män, unga, geografisk region, utlandsfödda, och låg utbildningsnivå hos deltagarna själva eller deras föräldrar.

För att undersöka skillnader mellan samer i Sverige och Sveriges befolkning har statistisk signifikansprövning genomförts. Detta gör vi för att kunna bedöma om skillnader mellan olika grupper är så stora att de inte kan bortförklaras som slumpmässiga. Signifikansprövningen ger ett p-värde. Om p-värdet är lägre än 0,05 anses en statistiskt säkerställd skillnad finnas mellan de två grupperna. Detta markerar vi med en asterisk * i figuren och beskriver det i löptext som att andelen är antingen ”mindre” eller ”större” jämfört med Sveriges befolkning.

I signifikansprövningen har inga viktade värden använts. Detta beror på att de andelar som jämförs kommer från två olika undersökningar som viktats på olika sätt. Det här kan innebära att vi ibland

kan hitta statistiskt säkra skillnader även i data där den beskrivande figuren visar väldigt små skillnader i viktade andelar mellan samer i Sverige och Sveriges befolkning. I beskrivningen av resultaten lägger vi mindre vikt vid skillnader som är små.

För att beskriva eventuella skillnader bland olika samiska kvinnor gjordes ytterligare analyser i grupper baserade på ålder och geografiska områden. I dessa analyser gjordes ingen signifikansprövning.

Vi undersökte även samband mellan utsatthet för olika former av våld bland samiska kvinnor och hälsoproblem, med hjälp av så kallad regressionsanalys (log-binominal regressionsmodell). I dessa analyser jämförde vi samiska kvinnor som utsatts för olika former av våld med samiska kvinnor som inte blivit utsatta. Analysen justerades för ålder och utbildning. Den relativa risken beskrevs som en så kallad prevalenskvot (på engelska prevalence ratio, förkortat PR). Är PR 2,0 för ett hälsoproblem betyder det att våldsutsatta kvinnor har dubbelt så hög risk att ha varit drabbade av hälsoproblemet jämfört med kvinnor som inte utsatts för våld. Om PR är 0,5 så är risken för att ha drabbats av hälsoproblemet hälften så stor för de våldsutsatta kvinnorna jämfört med de kvinnor som inte utsatts.

De statistiska analyserna gjordes med hjälp av mjukvaran Stata. För att på ett enkelt sätt kunna presentera prevalenskvoter för olika hälsoproblem användes så kallade skogsdiagram (på engelska forest plots) framtagna med hjälp av mjukvaran R.

Resultat del I

I detta avsnitt redovisas resultaten från den statistiska analysen av Samisk HLV 2021 och SRHR2017. Först beskrivs deltagarnas bakgrund vad gäller kön, ålder, utbildningsnivå och region. Därefter redovisas resultaten från de statistiska analyserna strukturerat utifrån de fem frågeställningar som presenterades tidigare. Avsnittet avslutas med en diskussion av resultaten samt en metoddiskussion.

Vilka deltog i undersökningarna?

I denna undersökning deltog totalt 17 843 personer, varav 3658 deltagare från Samisk HLV 2021 och 14 185 deltagare från SRHR2017. Tabell 1 beskriver de båda undersökningarna, samt deras deltagare på befolkningsnivå med hjälp av viktade andelar. En viktig skillnad mellan undersökningarna är att Samisk HLV genomfördes fyra år senare än SRHR2017 och hade en högre svarsfrekvens: 40,9 procent, jämfört med 30,4 procent.

Könsfördelningen skiljer sig inte nämnvärt åt i de båda populationerna. Däremot är andelen personer äldre än 45 år större i Samisk HLV (64 procent) än i SRHR2017 (55 procent). Andelen med eftergymnasial utbildning är även lägre bland samer jämfört med Sveriges befolkning (24 procent respektive 30 procent). Geografiskt är skillnaden mellan de båda undersökningarna mest tydlig med en tyngdpunkt i norr i Samisk HLV (nästan 50 procent från Norrbotten) och en tyngdpunkt i söder i SRHR2017 (mindre än 10 procent från de fyra nordligaste länen). HBTQ personer definierades endast i Samisk HLV, där de utgjorde drygt 6 procent av populationen.

I tabell 1 på nästa sida beskrivs deltagarna i Samisk HLV 2021 respektive SRHR2017 med avseende på undersökningsår, målgrupp, kön, HBTQ-tillhörighet, ålder, utbildning och region.

Tabell 1. Beskrivning av deltagarna i Samisk HLV 2021 och SRHR2017 med avseende på undersökningsår, målgrupp, kön, HBTQ-tillhörighet, ålder, utbildning och region. Viktade värden (se metodbeskrivning s.29).

Bakgrundsvariabler	**Antal samer i Samisk HLV 2021**	**Andel i procent av samer i samisk HLV 2021**	**Antal Sveriges befolkning i SRHR2017**	**Andel i procent Sveriges befolkning i SRHR2017.**
Undersökningsår	2021		2017	
Målgrupp	Samer i Sverige		Sveriges befolkning	
Svarsfrekvens		40,9		30,4
Antal deltagare	3 658		14 185	
Kvinnor	1 860	50,9	7 150	50,4
Män	1 798	49,2	7 035	49,6
HBTQ-personer	231	6,4	–	–
Ålder				
18–29 år	463	12,65	2 735	19,3
30–44 år	861	23,54	3 574	25,2
45–64 år	1 381	37,74	4 630	32,6
65–84 år	954	26,1	3 245	22,9
Utbildningsnivå				
Förgymnasial utbildning	529	14,5	2 702	19,4
Gymnasial utbildning	2 258	61,8	7 015	50,3
Eftergymnasial utbildning	865	23,7	4 245	30,4
Region				
Norrbotten	1 789	48,9	332	2,3
Västerbotten	845	23,1	403	2,8
Jämtland Härjedalen	268	7,3	200	1,4
Västernorrland	83	2,3	350	2,5
Stockholm	282	7,7	3 199	22,6
Övriga/andra	391	10,7	9 701	68,4

Sexuellt våld

Enkätfrågorna om sexuellt våld är ställda utifrån ett livsperspektiv. Vi har lagt ihop svaren från de som svarade ”ja, en gång” eller ”ja, flera gånger” på frågorna till ett ”ja” och jämfört dessa med de som svarade ”nej, aldrig” på samma frågor. Frågorna som ställdes om utsatthet för sexuellt våld i enkäterna var:

Har det hänt att du har blivit utsatt …

- … för sexuella trakasserier (exempelvis fått brev, sms, mail, telefonsamtal, sexuellt förtal, oönskade sexuella inviter eller utsatts för blottare).
- … för annat sexuellt övergrepp (exempelvis smekt, kysst eller «kladd») eller har fått dig att mot din vilja ta i eller röra vid någons kropp på ett sexuellt sätt?
- … för att genom fysiskt våld eller hot om fysiskt våld blivit utsatt för försök till samlag eller liknande sexuell handling?
- … för att med fysiskt våld eller hot om fysiskt våld blivit påtvingad samlag (oralt, vaginalt eller analt)?
- … för sexuellt övergrepp genom psykisk påtryckning (exempelvis ställt upp på sex för att inte göra någon arg, sur, ledsen, besviken, ska göra slut)?
- … för sexuell förnedring (exempelvis kritiserat din kropp, din sexuella lust eller kapacitet, fått dig att mot din vilja titta på porrfilm eller porrbilder)?

I figur 1–6 nedan redovisas andelen av totalbefolkningen, samt av kvinnorna respektive männen inom den samiska befolkningen och Sveriges befolkning i stort som svarat ”ja” på ovanstående frågor, oavsett om de angett att det skett en eller flera gånger.

Vi har inte testat skillnader mellan kvinnor och män statistiskt. Våra resultat visar dock genomgående tydliga könsskillnader. En betydligt högre andel kvinnor än män har uppgett att de under sin livstid utsatts för sexuellt våld. Detta könade mönster är lika tydligt bland samer som i Sveriges befolkning och gäller samtliga frågor om sexuellt våld i enkäten.

Figur 1. Andel (i procent) som **utsatts för sexuella trakasserier** (exempelvis fått brev, sms, mail, telefonsamtal, sexuellt förtal, oönskade sexuella inviter eller utsatts för blottare), bland samisk befolkning och Sveriges befolkning i stort, totalt och fördelat på kön, 18–84 år. Asterisken* visar inom vilka grupper det finns statistiskt signifikanta skillnader, justerat för ålder och utbildning.

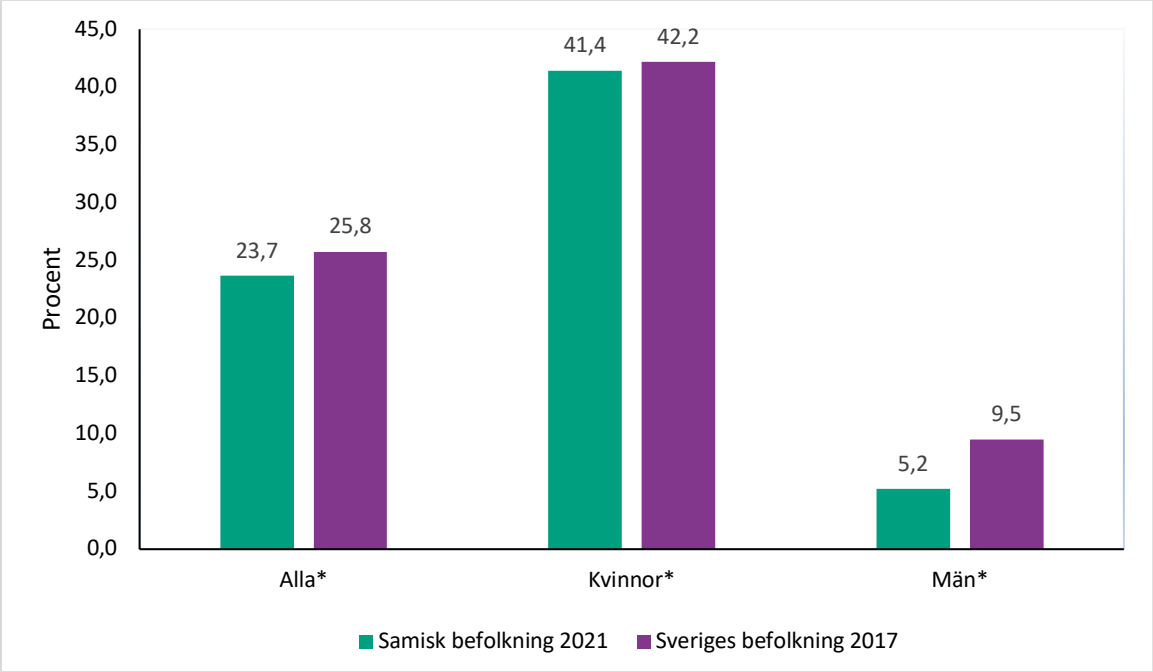

Figur 2. Andel (i procent) som **utsatts för annat sexuellt övergrepp** (exempelvis smekt, kysst eller ”kladd” eller har fått dig att mot din vilja ta i eller röra vid någons kropp på ett sexuellt sätt), bland samisk befolkning och Sveriges befolkning i stort, totalt och fördelat på kön, 18–84 år. Asterisken* visar inom vilka grupper det finns statistiskt signifikanta skillnader, justerat för ålder och utbildning.

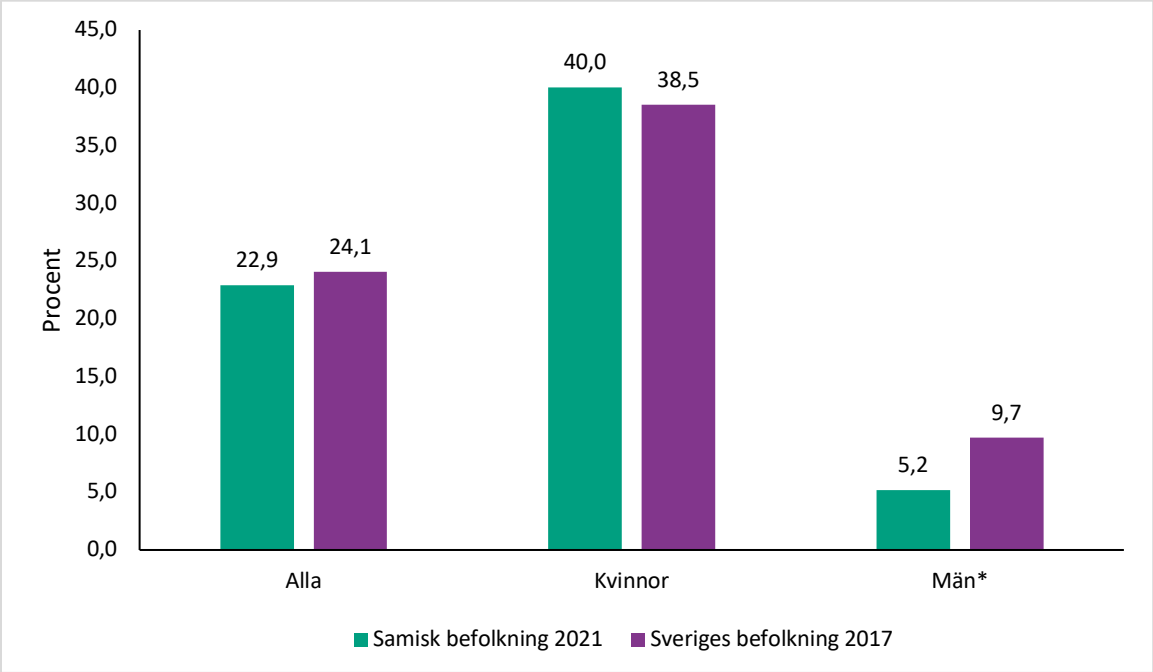

Figur 1 och 2 visar de två vanligaste formerna av sexuellt våld: ”sexuella trakasserier” och ”annat sexuellt övergrepp”. Cirka 40 procent av kvinnorna och mellan 5–10 procent av männen uppger att de utsatts för detta. Resultaten visar inte på några större skillnader mellan samiska kvinnor och kvinnor i Sveriges befolkning, även om den skillnad som finns när det gäller ”sexuella trakasserier” (41,4 respektive 42,2 procent) är statistisk säker. Däremot är utsattheten lägre för samiska män (5,2 procent i båda fallen) än för män i Sveriges befolkning (9,5 respektive 9,7 procent).

Figur 3. Andel (i procent) som **genom fysiskt våld eller hot om fysiskt våld blivit utsatt för försök till samlag eller liknande sexuell handling**, bland samisk befolkning och Sveriges befolkning i övrigt, totalt och fördelat på kön, 18–84 år. Asterisken * visar inom vilka grupper det finns statistiskt signifikanta skillnader, justerat för ålder och utbildning.

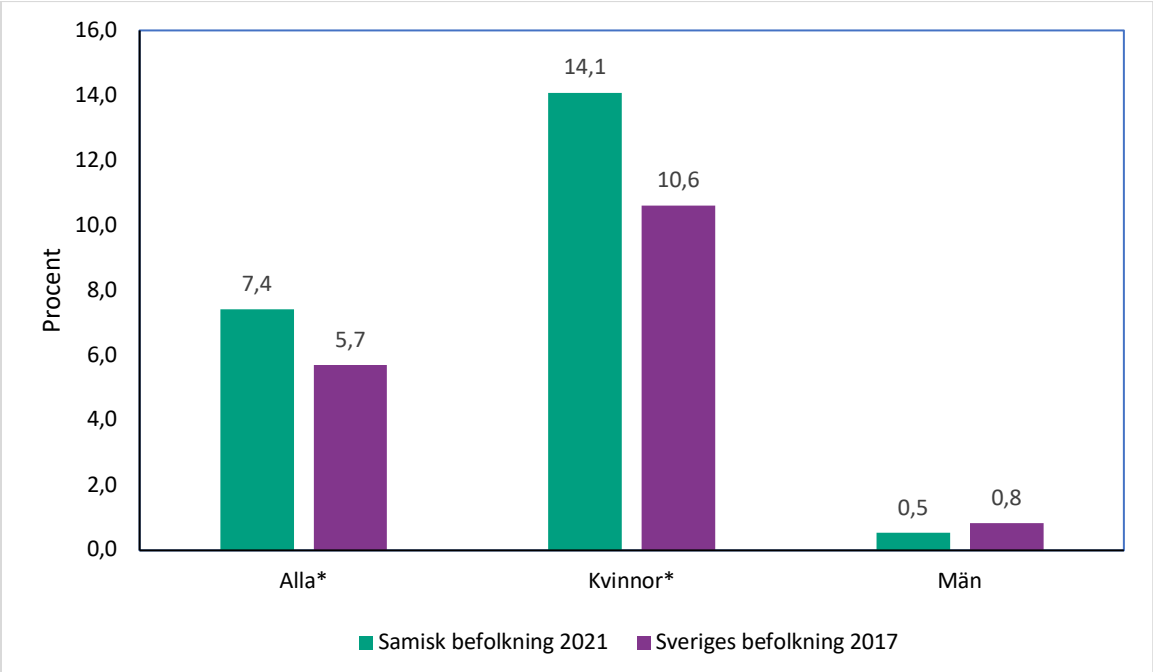

Figur 3 visar utsatthet för våldtäktsförsök, det vill säga ”att med fysiskt våld eller hot om fysiskt våld blivit utsatt för försök till påtvingat samlag”. En högre andel samiska kvinnor uppger utsatthet för våldtäktsförsök jämfört med kvinnor i Sveriges befolkning (14,1 procent jämfört med 10,6 procent), medan inga skillnader påvisas mellan samiska män och män i Sveriges befolkning.

Figur 4. Andel (i procent) som har varit **utsatta för att med fysiskt våld eller hot om fysiskt våld blivit påtvingad samlag** (oralt, vaginalt eller analt), bland samisk befolkning och Sveriges befolkning i övrigt, totalt och fördelat på kön, 18–84 år. Asterisken * visar inom vilka grupper det finns statistiskt signifikanta skillnader, justerat för ålder och utbildning.

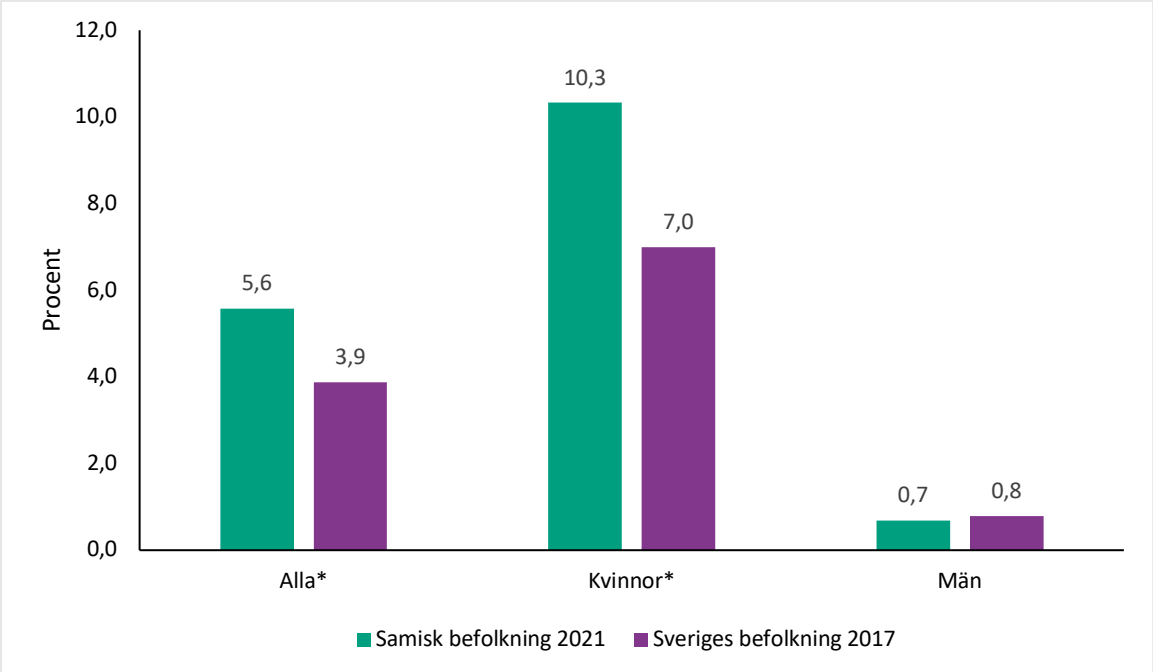

Figur 4 visar utsatthet för våldtäkt, det vill säga ”att med fysiskt våld eller hot om fysiskt våld blivit utsatt för påtvingat samlag”. Som figuren visar uppger samiska kvinnor en högre utsatthet för våldtäkt jämfört med kvinnor i Sveriges befolkning (10,3 procent jämfört med 7,0 procent), medan inga skillnader påvisas mellan samiska män och män i Sverige.

Figur 5. Andel (i procent) som har varit **utsatta för sexuellt övergrepp genom psykisk påtryckning** (exempelvis ställt upp på sex för att inte göra någon arg, sur, ledsen, besviken, ska göra slut), bland samisk befolkning och Sveriges befolkning i övrigt, totalt och fördelat på kön, 18–84 år. Asterisken * visar inom vilka grupper det finns statistiskt signifikanta skillnader, justerat för ålder och utbildning.

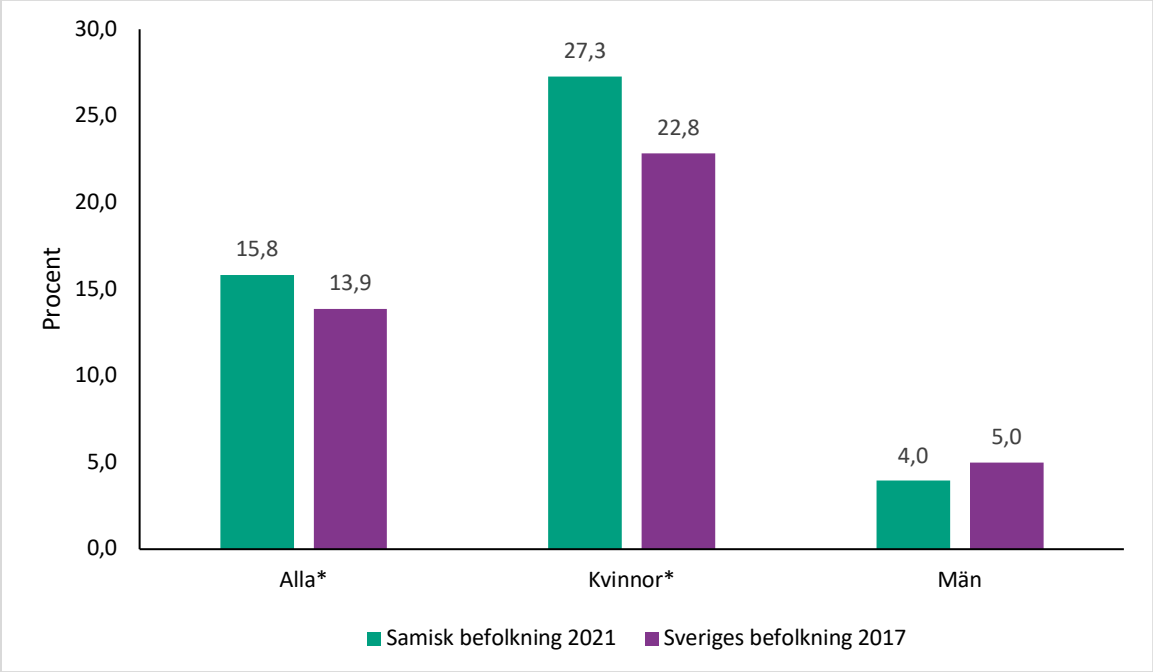

Figur 6. Andel (i procent) som har varit **utsatta för sexuell förnedring** (exempelvis kritiserat din kropp, din sexuella lust eller kapacitet, fått dig att mot din vilja titta på porrfilm eller porrbilder), bland samisk befolkning och Sveriges befolkning i övrigt, totalt och fördelat på kön, 18–84 år. Asterisken * visar inom vilka grupper det finns statistiskt signifikanta skillnader, justerat för ålder och utbildning.

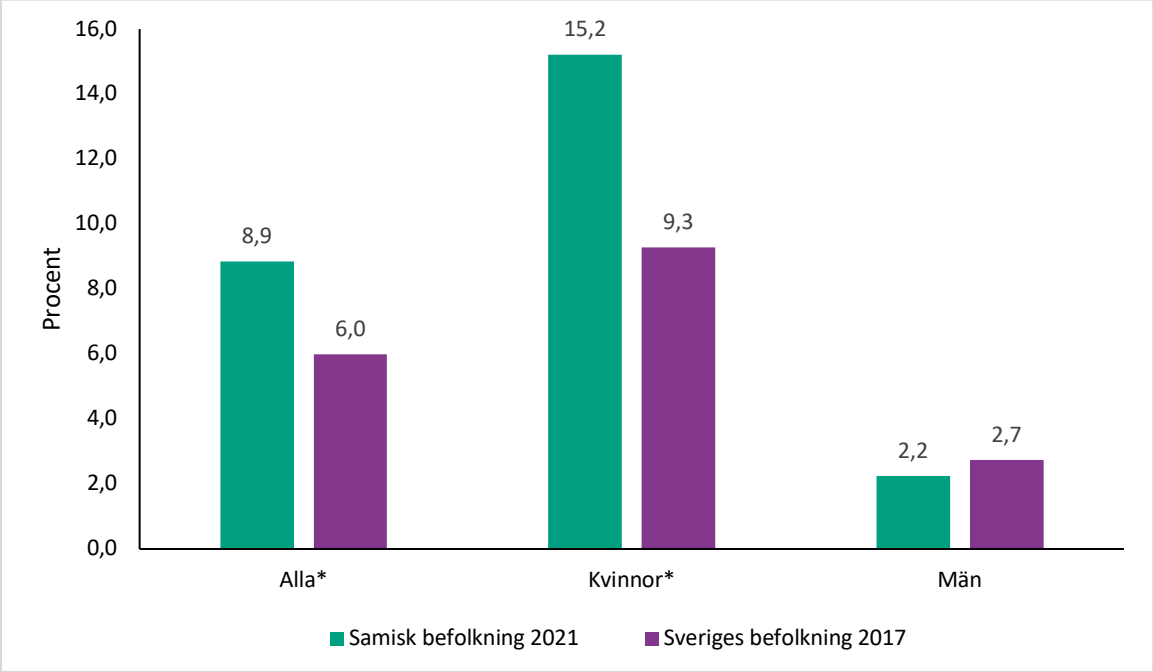

Figur 5 och 6 visar utsattheten för sexuellt övergrepp genom psykisk påtryckning och sexuell förnedring. Även för dessa två former av sexuellt våld uppger en högre andel samiska kvinnor att de blivit utsatta jämfört med kvinnor i Sveriges befolkning (27,3 procent jämfört med 22,8 procent, samt 15,2 procent jämfört med 9,3 procent). Inga skillnader i utsatthet påvisades mellan samiska män och män i Sverige.

Psykiskt våld

Enkätfrågorna om psykiskt våld är ställda utifrån ett livsperspektiv. Vi har lagt ihop svaren från de som svarade ”ja, en gång” eller ”ja, flera gånger” och jämfört dessa med de som svarade ”nej, aldrig” på samma frågor. Frågorna som ställdes om utsatthet för psykiskt våld i enkäterna var:

Har det hänt att du har …

- … blivit nedvärderad, förolämpad, förnedrad eller på annat sätt blivit kränkt eller förtryckt med ord?
- … blivit dominerad eller bestämd över (exempelvis vem du får träffa, hur mycket pengar du får ha, när du får gå ut, klädval)?
- … haft partner som hotat (att exempelvis skada sig själv eller barnen, ta barnen och gå ifrån dig, ha sönder dina saker, berätta för andra om sånt du vill hålla hemligt)?
- … blivit mobbad, kränkt eller trakasserad?
- … blivit hotad att utsättas för fysiskt våld?

I Figur 7–11 redovisas andelen av totalbefolkningen, samt av kvinnor respektive män inom den samiska befolkningen och Sveriges befolkning i stort som svarat ja på ovanstående frågor, oavsett om de angett att det skett en eller flera gånger.

Vi har inte testat skillnader mellan kvinnor och män statistiskt. Våra resultat visar dock tydligt att en betydligt högre andel kvinnor än män uppger att de utsatts för psykiskt våld under sin livstid. Detta könade mönster är lika tydligt bland samer som i Sveriges befolkning.

Figur 7. Andel (i procent) som har varit **utsatta för att ha blivit nedvärderad, förolämpad, förnedrad eller på annat sätt blivit kränkt eller förtryckt med ord**, bland samisk befolkning och Sveriges befolkning i övrigt, totalt och fördelat på kön, 18–84 år. Asterisken * visar inom vilka grupper det finns statistiskt signifikanta skillnader, justerat för ålder och utbildning.

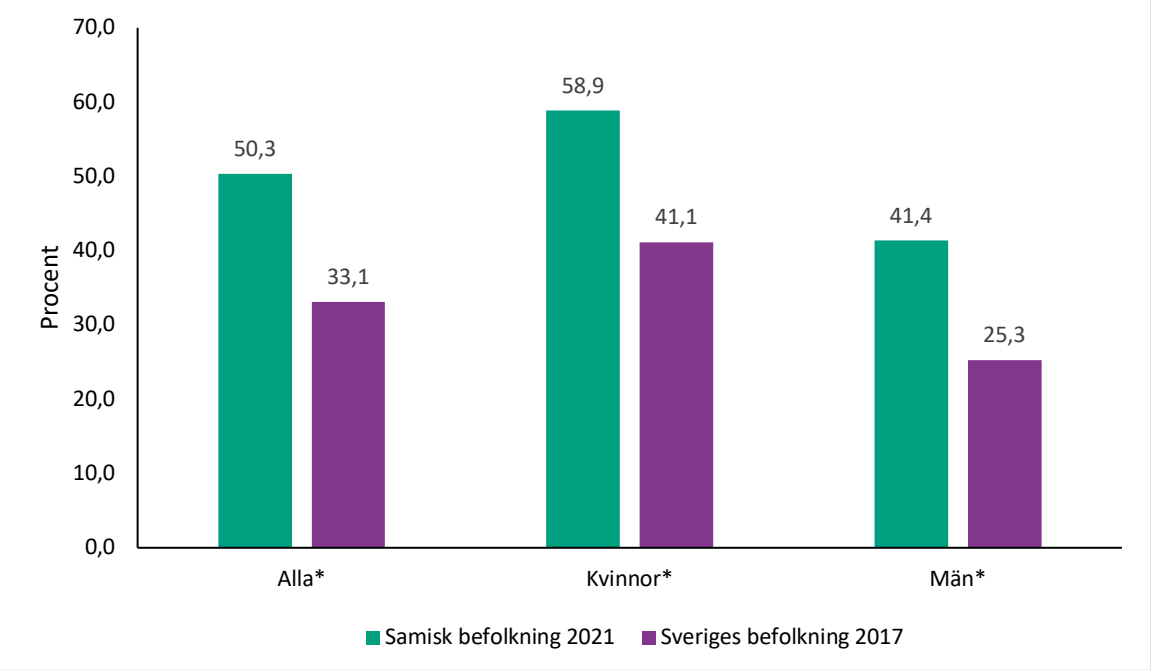

Figur 7 visar andelen utsatta för att ha blivit nedvärderad, förolämpad, förnedrad eller på annat sätt blivit kränkt eller förtryckt med ord. Ur ett livsperspektiv har ungefär hälften av alla samer och var tredje svensk utsatts. Samiska kvinnor uppger en högre utsatthet än kvinnor i Sveriges befolkning (58,9 jämfört med 41,1 procent). Även samiska män uppger högre utsatthet för denna form av psykiskt våld jämfört med män i Sverige (41,4 respektive 25,3 procent).

Figur 8. Andel (i procent) som har varit **utsatta för att ha blivit dominerad eller bestämd över** (exempelvis vem du får träffa, hur mycket pengar du får ha, när du får gå ut, klädval), bland samisk befolkning och Sveriges befolkning i övrigt, totalt och fördelat på kön, 18–84 år. Asterisken * visar inom vilka grupper det finns statistiskt signifikanta skillnader, justerat för ålder och utbildning.

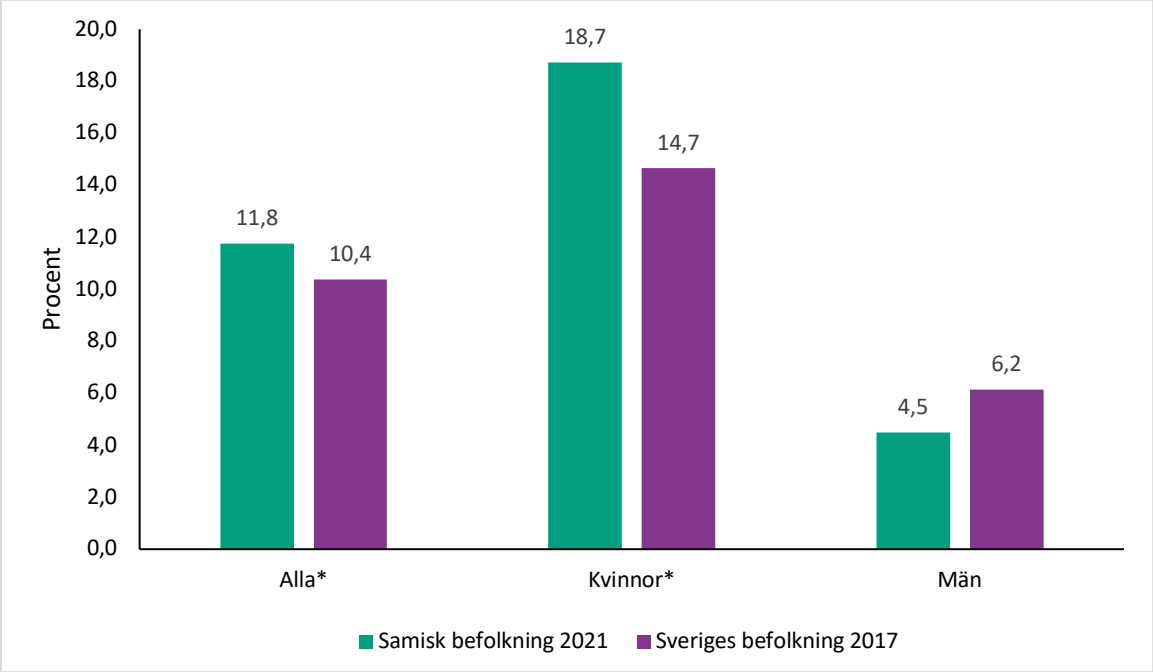

Figur 9. Andel (i procent) som har varit **utsatta för att ha haft partner som hotat** (att exempelvis skada sig själv eller barnen, ta barnen och gå ifrån dig, ha sönder dina saker, berätta för andra om sånt du vill hålla hemligt), bland samisk befolkning och Sveriges befolkning i övrigt, totalt och fördelat på kön, 18–84 år. Asterisken * visar inom vilka grupper det finns statistiskt signifikanta skillnader, justerat för ålder och utbildning.

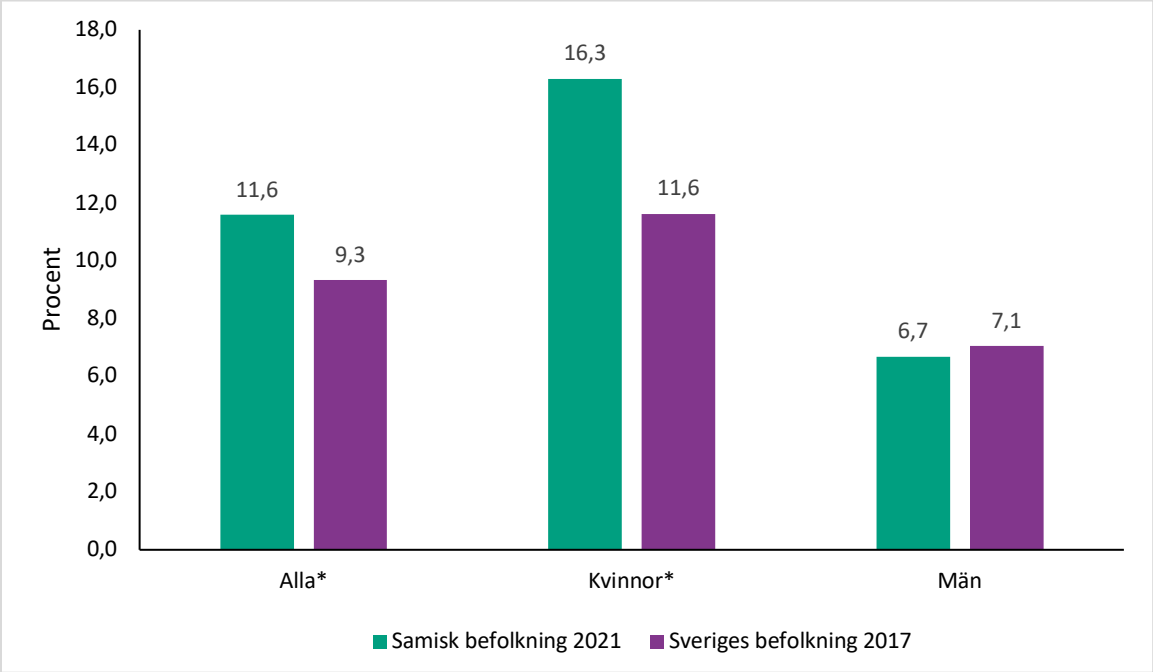

Figur 8 och 9 visar utsatthet för att ha blivit dominerad eller bestämd över samt för hot från partner. Utifrån ett livsperspektiv har dessa båda former av psykiskt våld drabbat ungefär var tionde deltagare. Samiska kvinnor är mer utsatta än kvinnor i Sverige, både när det gäller att ha blivit dominerad eller bestämd över (18,7 respektive 14,7 procent) och när det gäller att ha haft en partner som hotat dem (16,3 respektive 11,6 procent) medan inga skillnader påvisas bland männen.

Figur 10. Andel (i procent) som har varit **utsatta för att ha blivit mobbad, kränkt eller trakasserad,** bland samisk befolkning och Sveriges befolkning i övrigt, totalt och fördelat på kön, 18–84 år. Asterisken * visar inom vilka grupper det finns statistiskt signifikanta skillnader, justerat för ålder och utbildning.

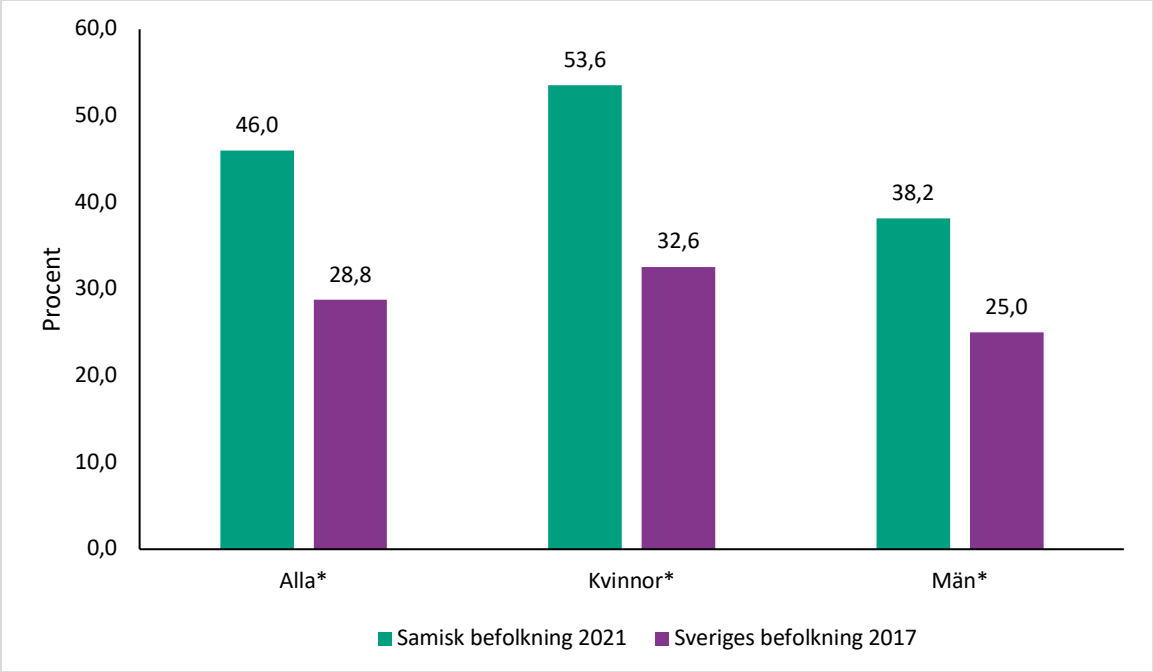

Figur 10 visar utsatthet för att ha blivit mobbad, kränkt eller trakasserad. För denna form av psykiskt våld finns en betydligt högre utsatthet bland samer i Sverige jämfört med Sveriges befolkning. Ur ett livsperspektiv rapporterar nästan hälften av alla samer i Sverige (46,0 procent) och knappt en tredjedel av Sveriges befolkning (28,8 procent) att de drabbats. Mönstret ser likadant ut bland kvinnor (53,6 respektive 32,6 procent) och män (38,2 respektive 25,0 procent). Samiska kvinnor är den grupp där flest uppgett att de blivit mobbade, kränkta eller trakasserade.

Figur 11. Andel (i procent) som har varit **utsatta för att ha blivit hotad att utsättas för fysiskt våld**, bland samisk befolkning och Sveriges befolkning i övrigt, totalt och fördelat på kön, 18–84 år. Asterisken * visar inom vilka grupper det finns statistiskt signifikanta skillnader, justerat för ålder och utbildning.

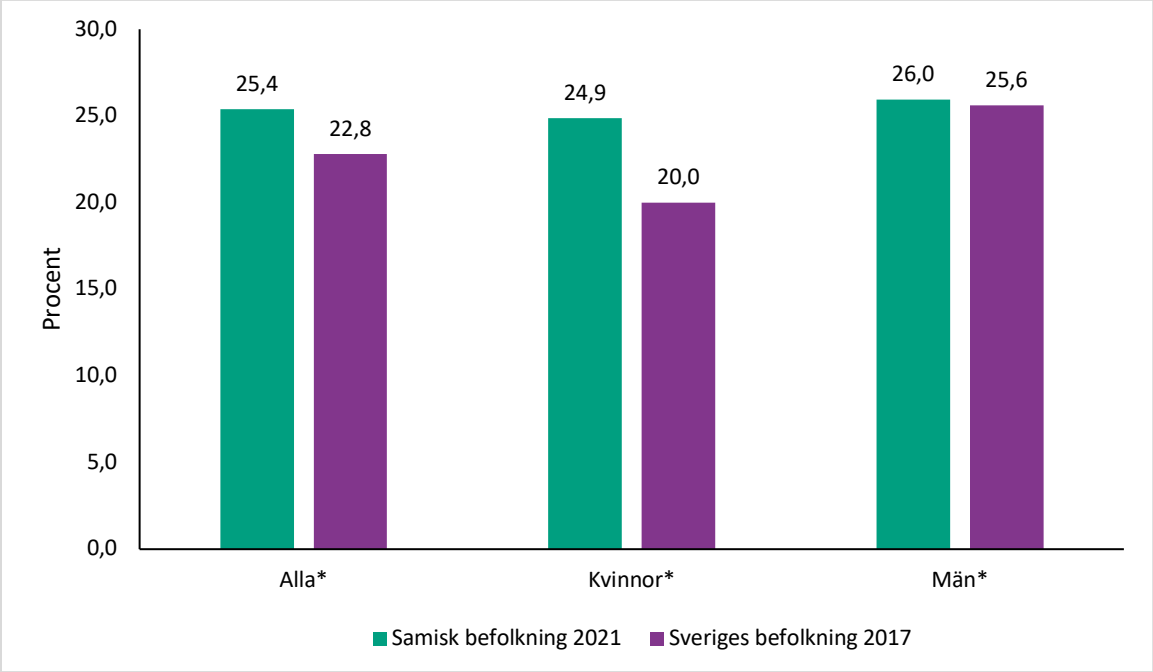

Figur 11 visar andelen som blivit hotade att utsättas för fysiskt våld. Var fjärde samisk deltagare (25,4 procent) har någon gång i livet hotats att utsättas för fysiskt våld. Motsvarande andel i Sveriges befolkning är något lägre (22,8 procent). Skillnaden mellan samer i Sverige och Sveriges befolkning är störst bland kvinnor (24,9 jämfört med 20,0 procent) medan skillnaden mellan samiska män och män i Sveriges befolkning är marginell (26,0 respektive 25,6 procent). Till skillnad från andra former av psykiskt våld har inte samiska kvinnor oftare upplevt hot om våld, jämfört med samiska män.

Fysiskt våld

Enkätfrågan om fysiskt våld var ställd utifrån ett livsperspektiv. Vi har lagt ihop svaren från de som svarade ”ja, en gång” eller ”ja, flera gånger” och jämfört dessa med de som svarade ”nej, aldrig” på samma fråga. Frågan som ställdes om utsatthet för fysiskt våld i enkäterna var:

Har det hänt att du har …

- … blivit slagen med öppen hand, knuffad, dragen i håret eller blivit slagen med knytnäve, hårt föremål, sparkar, struptag eller skadad med vapen eller kniv?

Figur 12. Andel (i procent) som har varit **utsatta för att ha blivit slagen med öppen hand, knuffad, dragen i håret eller blivit slagen med knytnäve, hårt föremål, sparkar, struptag eller skadad med vapen eller kniv**, bland samisk befolkning och Sveriges befolkning i övrigt, totalt och fördelat på kön, 18–84 år. Asterisken * visar inom vilka grupper det finns statistiskt signifikanta skillnader, justerat för ålder och utbildning.

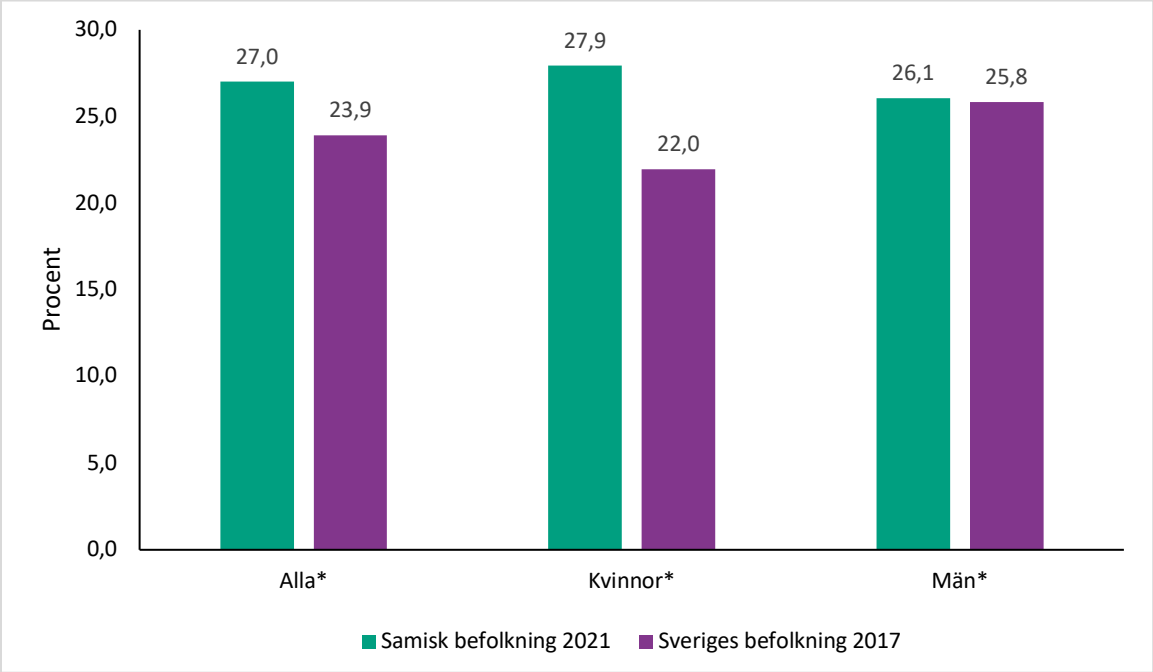

Figur 12 visar utsatthet för fysiskt våld, det vill säga ”att bli slagen med öppen hand, knuffad, dragen i håret eller blivit slagen med knytnäve, hårt föremål, sparkar, struptag eller skadad med vapen eller kniv”. Sammantaget är utsattheten för fysiskt våld högre bland samer i Sverige jämfört med Sveriges befolkning (27,0 respektive 23,9 procent). Samiska kvinnor uppger en högre utsatthet för fysiskt våld jämfört med kvinnor i Sverige (27,9 procent jämfört med 22,0 procent). Bland män finns ingen nämnvärd skillnad mellan samer och Sveriges befolkning (26,1 procent respektive 25,8 procent).

Sexuellt, psykiskt och fysiskt våld sammantaget

I detta avsnitt redovisas sammantagen utsatthet för alla former av sexuellt våld, alla former av psykiskt våld samt fysiskt våld. De som svarat ”ja” på någon eller några av delfrågorna om utsatthet för sexuellt, psykiskt eller fysiskt våld jämförs med de som svarat ”nej” eller ”aldrig” på samtliga av dessa delfrågor.

Figur 13–15 visar sammantagen utsatthet för sexuellt, psykiskt respektive fysiskt våld utifrån ett livsperspektiv där samer i Sverige jämförs med Sveriges befolkning i stort (Figur 13), samt uppdelat på kvinnor (Figur 14) och män (Figur 15).

Figur 13. Andel personer 18–84 år (i procent) som har varit **utsatta för sexuellt våld, psykiskt våld och fysiskt våld** bland samisk befolkning och Sveriges befolkning i övrigt. Asterisken * visar inom vilka grupper det finns statistiskt signifikanta skillnader, justerat för ålder och utbildning.

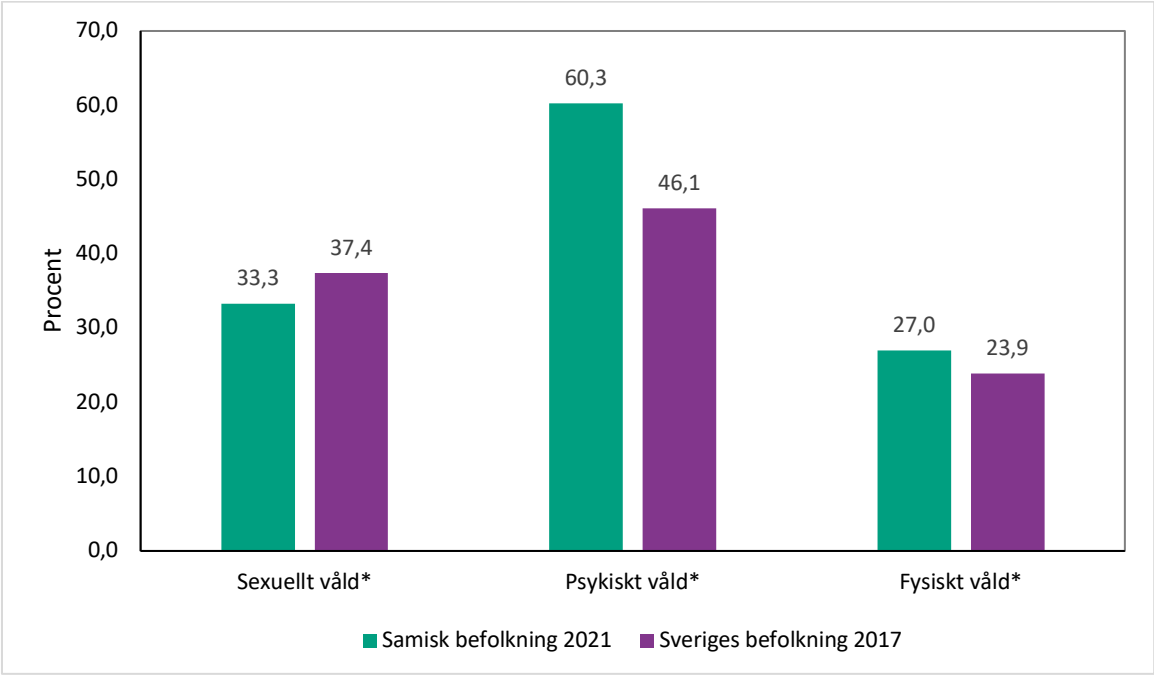

Figur 14. Andel kvinnor 18–84 år (i procent) som har varit **utsatta för sexuellt våld, psykiskt våld och fysiskt våld** bland samisk befolkning och Sveriges befolkning i övrigt. Asterisken * visar inom vilka grupper det finns statistiskt signifikanta skillnader, justerat för ålder och utbildning.

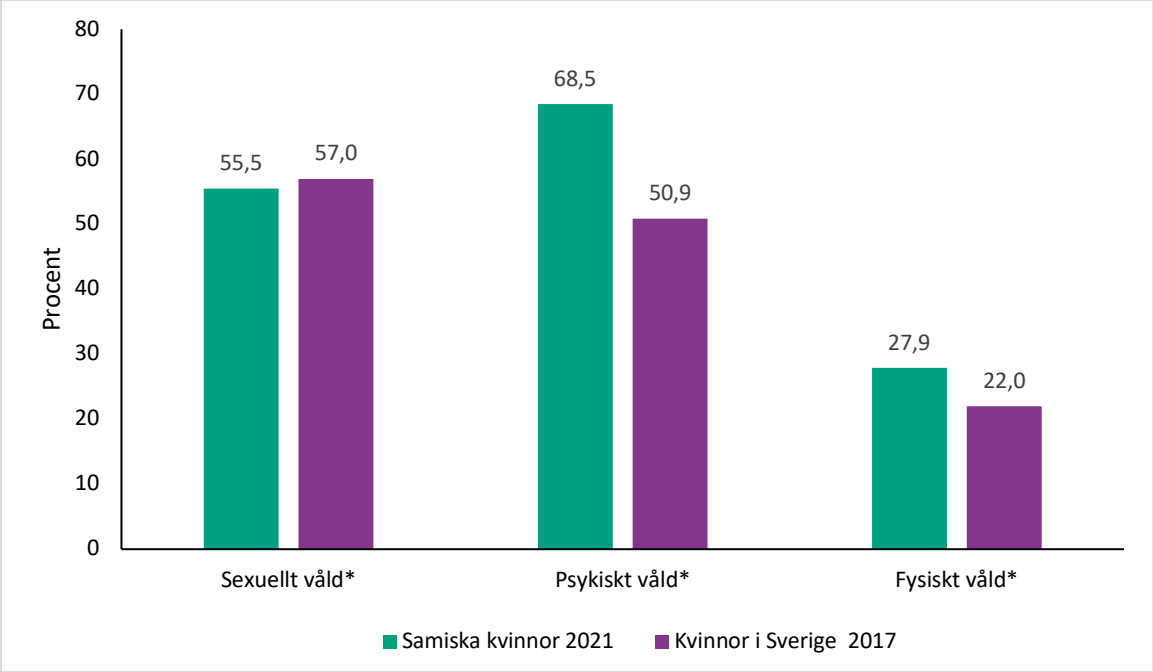

Figur 15. Andel män 18–84 år (i procent) som har varit **utsatta för sexuellt våld, psykiskt våld och fysiskt våld** bland samisk befolkning och Sveriges befolkning i övrigt. Asterisken * visar inom vilka grupper det finns statistiskt signifikanta skillnader, justerat för ålder och utbildning.

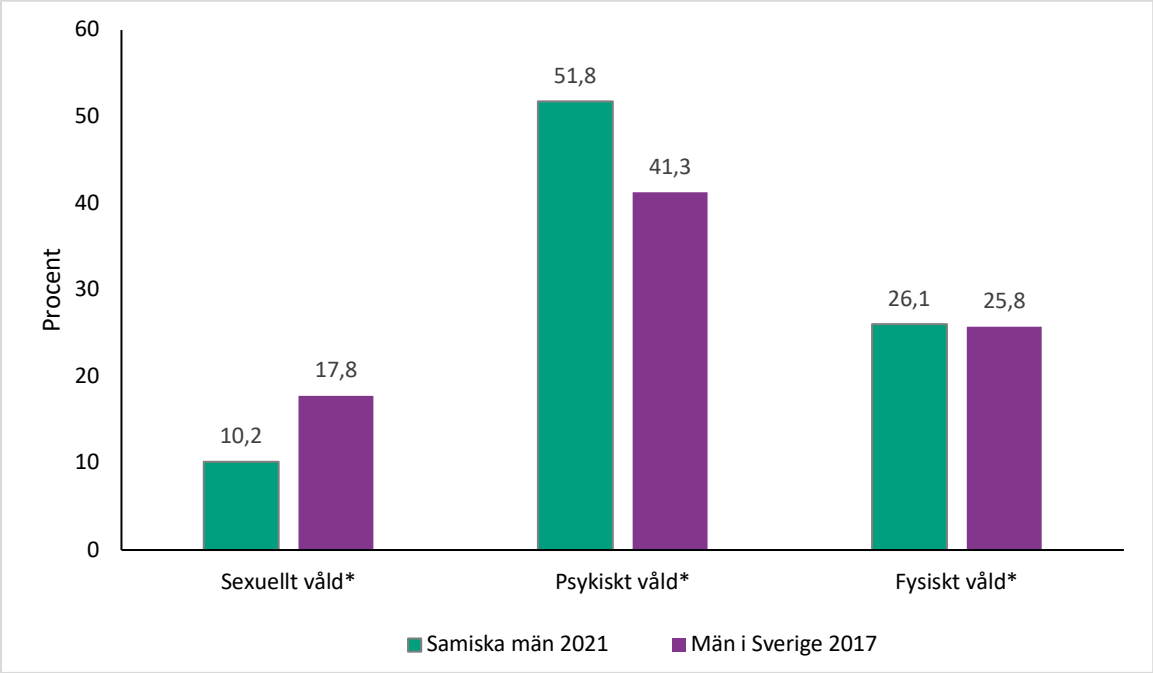

När det gäller sexuellt våld uppger en dryg tredjedel av deltagarna att de utsatts någon gång i livet. Kvinnor är betydligt mer utsatta än män. Som figurerna visar har drygt hälften av alla kvinnor utsatts och kring en sjundedel av alla män. Den sammantagna utsattheten för sexuellt våld är lägre bland samiska män än för män i Sveriges befolkning i stort (10,2 respektive 17,8 procent), medan skillnaderna mellan samiska kvinnor och kvinnor i Sveriges befolkning kan betraktas som marginella (55,5 respektive 57 procent).

Samiska kvinnors utsatthet för våld utifrån ålder och geografi

Utsatthet för våld kan variera mellan olika grupper av kvinnor. Vi har undersökt skillnader i utsatthet mellan olika grupper av samiska kvinnor med avseende på ålder och geografi. Resultatet redovisas i Figur 16 (utsatthet i olika åldersgrupper), samt Figur 17–19 (geografiska skillnader) med avseende på sexuellt, psykiskt och fysiskt våld. Vi har inte gjort några signifikanstester av dessa resultat, utan beskriver endast övergripande mönster.

Samiska kvinnors utsatthet för våld fördelat på åldersgrupper

Figur 16. Andel (i procent) samiska kvinnor som har varit utsatta för sexuellt våld, psykiskt våld och fysiskt våld fördelat på åldersgrupper.

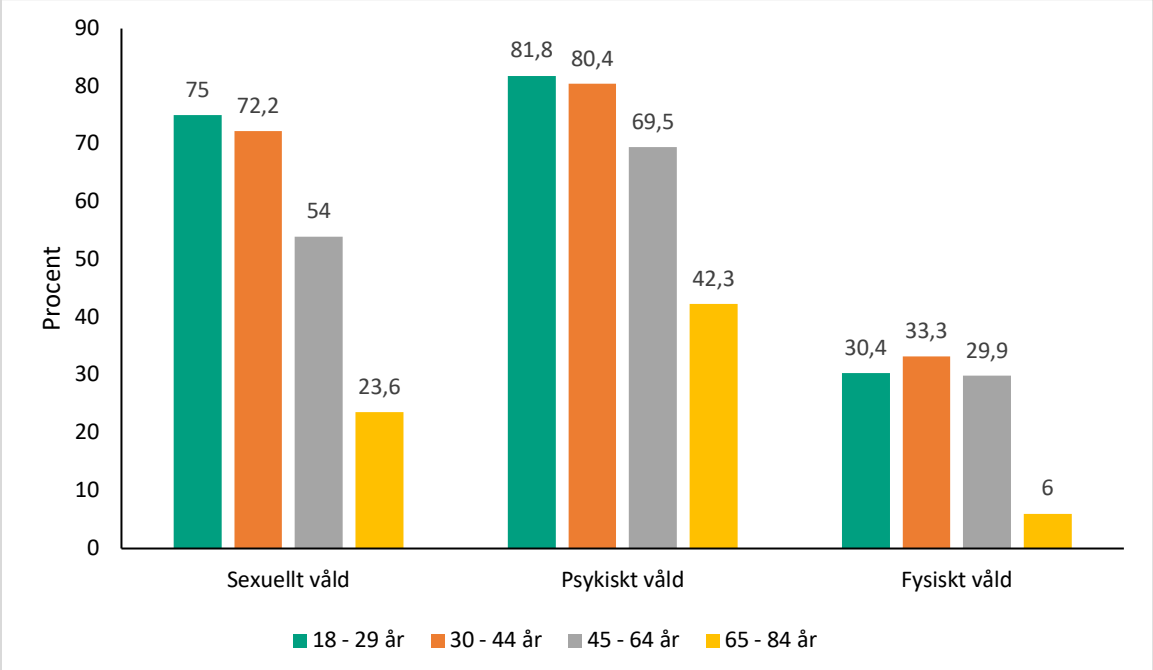

Figur 16 visar utsattheten för sexuellt, psykiskt och fysiskt våld bland samiska kvinnor fördelat på åldersgrupperna 18–29 år, 30–44 år, 45–64 år och 65–84 år. Både när det gäller sexuellt och psykiskt våld är utsattheten högre i de två yngsta åldersgrupperna. Bland samiska kvinnor yngre än 45 år har tre av fyra varit utsatta för sexuellt våld och fyra av fem varit utsatta för psykiskt våld under sitt liv. Bland samiska kvinnor äldre än 65 år är motsvarande andel en av fyra respektive två av fem. Utsattheten för fysiskt våld varierar inte lika mycket mellan åldrarna: Ungefär en tredjedel av alla samiska kvinnor har uppgett att de utsatts för fysiskt våld, med undantag av den allra äldsta åldersgruppen - kvinnor 65 år och äldre - där 6 procent uppgett utsatthet.

Samiska kvinnors utsatthet för sexuellt våld – geografisk variation

Figur 17. Andel (i procent) samiska kvinnor som har varit utsatta för sexuellt våld i olika regioner.

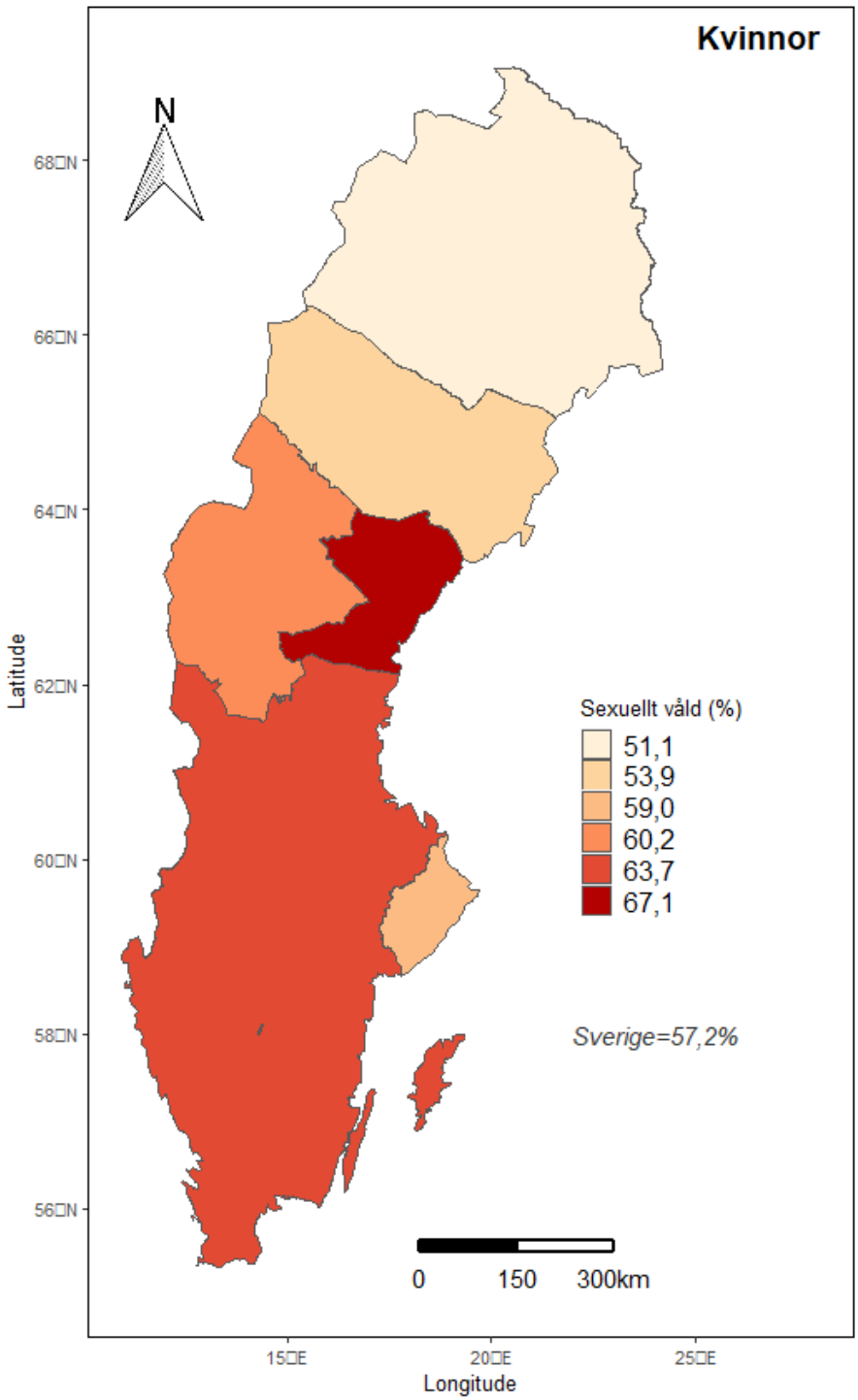

Figur 17 visar andelen samiska kvinnor som varit utsatta för sexuellt våld inom olika regioner. Samiska kvinnors utsatthet för sexuellt våld är lägre än genomsnittet för kvinnor i Sverige (57,2 procent) i Norrbotten och Västerbotten, och högre än genomsnittet för kvinnor i Sverige i övriga områden. Samiska kvinnors utsatthet för sexuellt våld är högst i Västernorrland, samt i södra och mellersta Sverige med undantag för Stockholmsområdet.

Samiska kvinnors utsatthet för psykiskt våld – geografisk variation

Figur 18. Andel (i procent) samiska kvinnor som har varit utsatta för psykiskt våld i olika regioner.

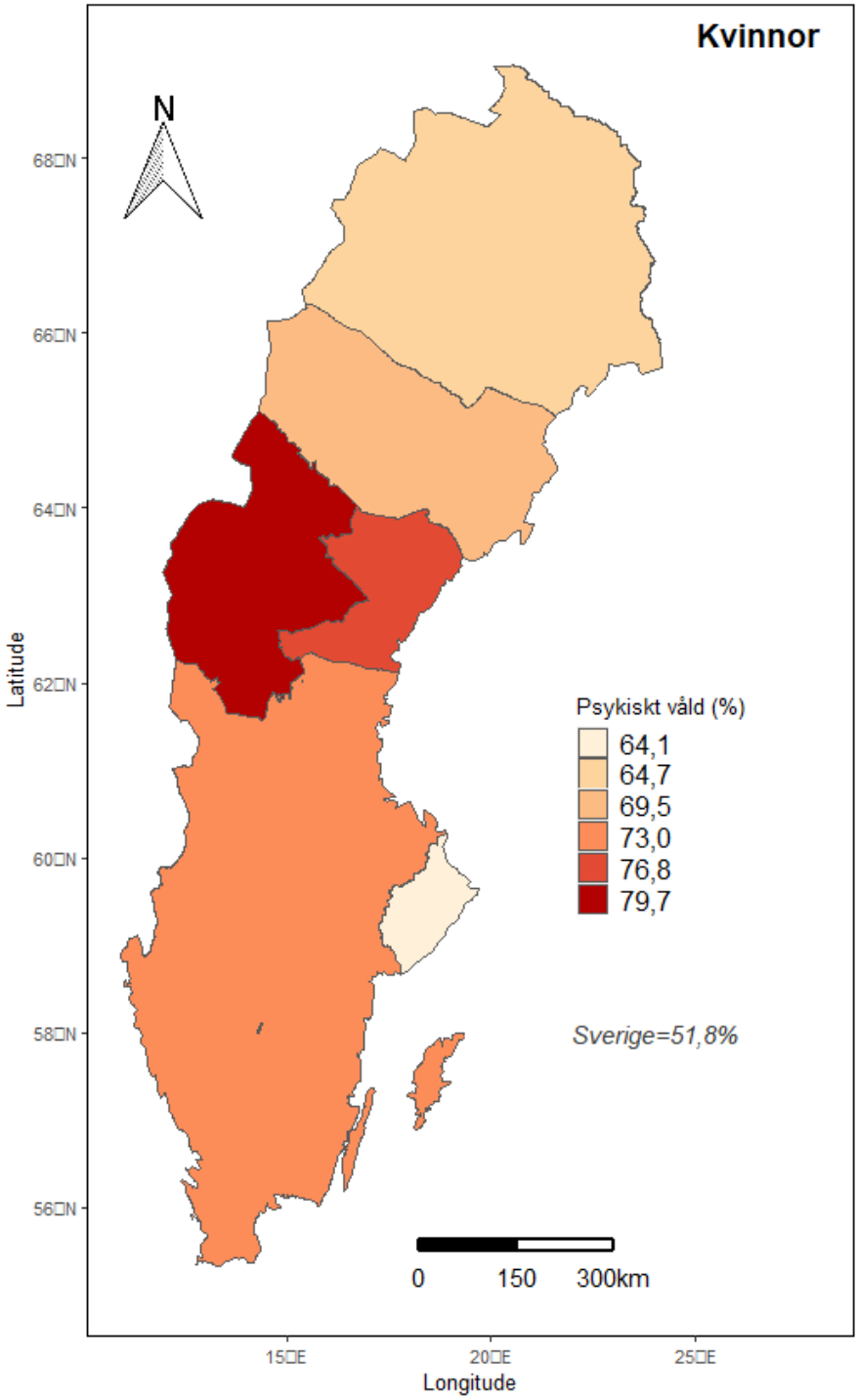

Figur 18 visar andelen samiska kvinnor som varit utsatta för psykiskt våld inom olika regioner. Över hela landet är samiska kvinnors utsatthet för psykiskt våld högre än genomsnittet hos kvinnor i Sverige. Samiska kvinnors utsatthet för psykiskt våld är högst i Jämtland Härjedalen och Västernorrland och lägst i Stockholmsområdet och Norrbotten.

Samiska kvinnors utsatthet för fysiskt våld – geografisk variation

Figur 19. Andel (i procent) samiska kvinnor som har varit utsatta för fysiskt våld i olika regioner.

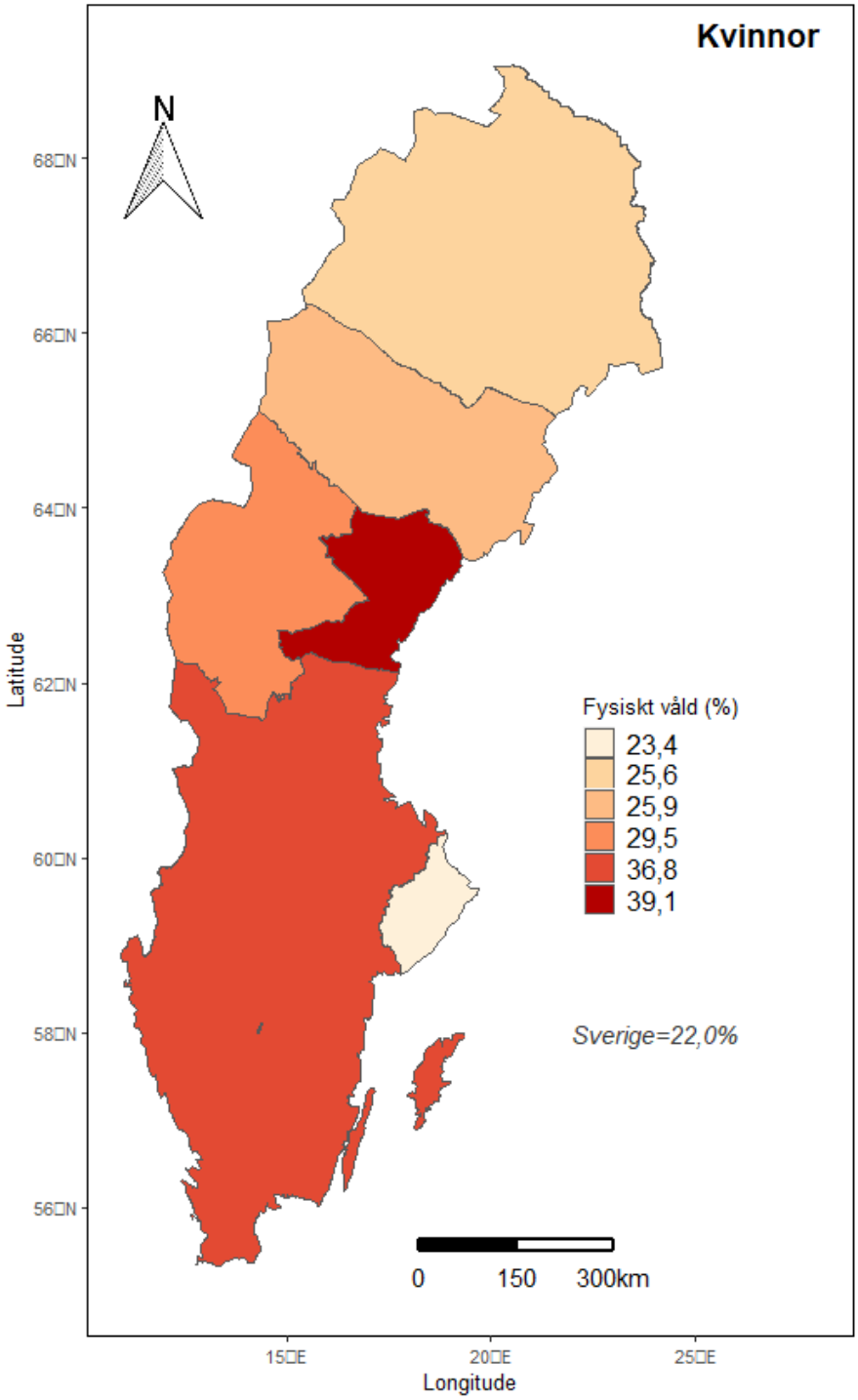

Figur 19 visar andelen samiska kvinnor som varit utsatta för fysiskt våld inom olika regioner. I Stockholmsområdet, samt i Norrbotten och Västerbotten är samiska kvinnors utsatthet för fysiskt våld i nivå med eller strax över genomsnittet för kvinnor i Sverige. I övriga delar av Sverige har samiska kvinnor en högre utsatthet för fysiskt våld. Högst är samiska kvinnors utsatthet i Västernorrland.

Samband mellan samiska kvinnors våldsutsatthet och ohälsa

Figur 20–25 visar samband mellan våldsutsatthet och olika typer av hälsoproblem för samiska kvinnor. Resultaten visas som justerade prevalenskvoter och deras konfidensintervall. Samtliga prevalenskvoter som visas har justerats för ålder och utbildningsnivå och de samband som visas mellan våldsutsatthet och ohälsa beror därmed inte på möjliga skillnader i ålderssammansättning och utbildningsnivå mellan kvinnor som utsatts för våld och kvinnor som inte utsatts för våld. För att göra resultaten lättare att förstå och tolka innehåller figurerna också så kallade ”skogsdiagram” (på engelska: forest plots).[1]

[1] Läs skogsdiagrammen så här:

Punkten visar värdet på den justerade prevalenskvoten (på engelska ”prevalence ratio”, förkortat PR). När PR är 2.0 är den justerade relativa risken att uppleva hälsoproblemet dubbelt så hög bland kvinnor som utsatts för våld jämfört med kvinnor som inte utsatts. Om PR är 0,5 är den relativa risken hälften så hög att drabbas.

Strecket genom punkten visar så kallat konfidensintervall. Konfidensintervall kan liknas vid ”felmarginaler”. Dessa tolkas som att vi med 95 procents säkerhet kan säga att den justerade relativa risken, det vill säga justerad PR, finns någonstans i det angivna konfidensintervallet (mellan början och slutet på detta streck).

Jämförelsegruppen, kvinnor som inte rapporterat utsatthet för våld i enkäten, utgörs av den lodräta linjen som löper genom värdet 1 på den vågräta axeln. När konfidensintervallen inte når eller korsar den lodräta linjen 1 räknar vi det som en statistiskt säker skillnad mellan de kvinnor som utsatts för våld och de kvinnor som inte utsatts. Ligger hela konfidensintervallen till höger om 1-strecket är den justerade relativa risken högre. I denna undersökning innebär detta att kvinnor som utsatts för våld har en högre risk att uppleva hälsoproblemet jämfört med kvinnor som inte utsatts. På motsvarande sätt är risken lägre om hela säkerhetsmarginalen ligger till vänster om 1-strecket. Några sådana exempel har vi inte i den här undersökningen.

Samband mellan utsatthet för sexuellt våld och psykisk ohälsa bland samiska kvinnor

Figur 20. De relativa riskerna för psykisk ohälsa hos samiska kvinnor som utsatts för sexuellt våld jämfört med samiska kvinnor som inte utsatts (justerade för ålder och utbildningsnivå med 95-procentiga konfidensintervall).

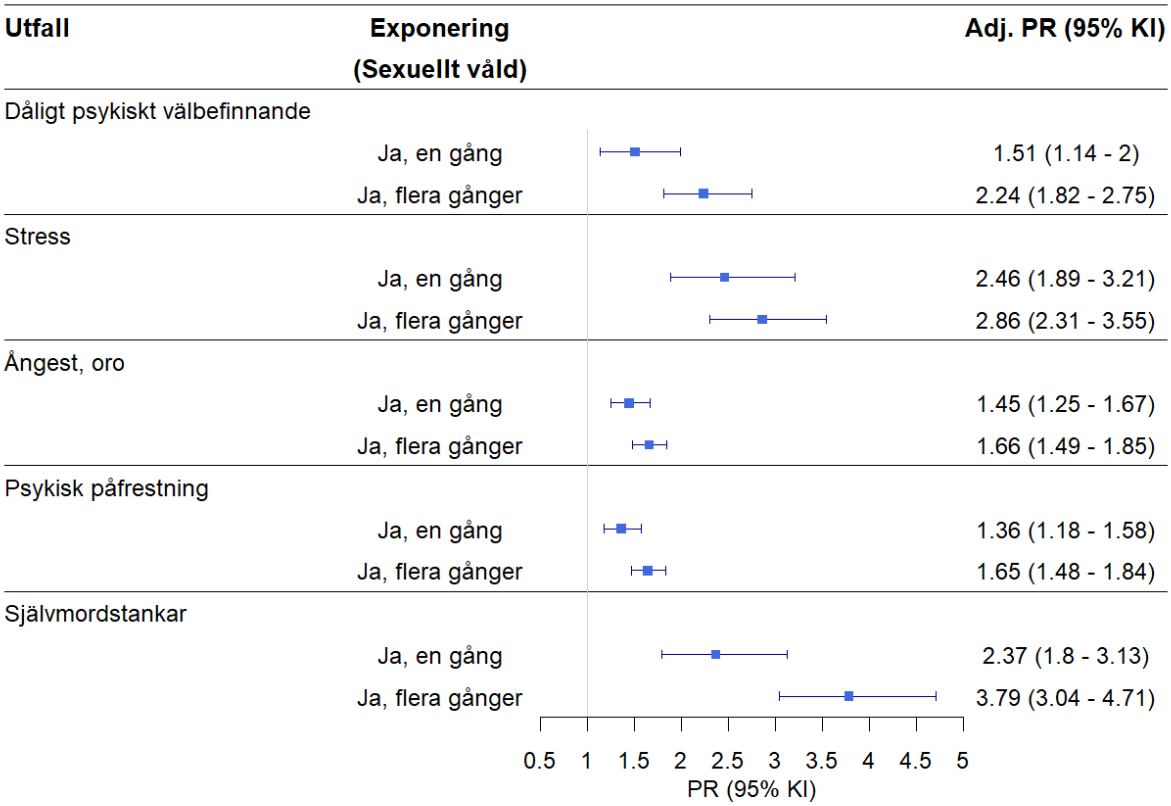

Figur 20 visar samband mellan utsatthet för sexuellt våld och psykisk ohälsa för samiska kvinnor. Alla justerade prevalenskvoter och deras konfidensintervall är över ”1”. Detta leder till slutsatsen att både de som varit utsatta för sexuellt våld en gång och de som varit utsatta flera gånger har en ökad risk att uppleva psykisk ohälsa i form av dåligt psykiskt välbefinnande, stress, ångest och oro, psykisk påfrestning och självmordstankar.

Hur mycket högre risken är varierar. Risken för psykisk ohälsa är högst hos samiska kvinnor som utsatts för sexuellt våld mer än en gång. Risken att uppleva psykisk påfrestning är till exempel 36 procent högre för de som varit utsatta för sexuellt våld en gång (justerad PR=1,36, konfidensintervall 1,18–1,58), medan risken är 65 procent högre för de som utsatts för sexuellt våld mer än en gång (justerad PR=1,65, konfidensintervall 1,48–1,84), jämfört med de som inte utsatts. Risken för psykisk ohälsa vid utsatthet för sexuellt våld en eller flera gånger är som högst för stress (146 procent respektive 186 procent högre risk) samt självmordstankar (137 respektive 279 procent högre risk), jämfört med de som aldrig utsatts för sexuellt våld.

Samband mellan utsatthet för sexuellt våld och somatisk ohälsa bland samiska kvinnor

Figur 21. De relativa riskerna för somatisk ohälsa hos samiska kvinnor som utsatts för sexuellt våld jämfört med samiska kvinnor som inte utsatts (justerade för ålder och utbildningsnivå med 95-procentiga konfidensintervall).

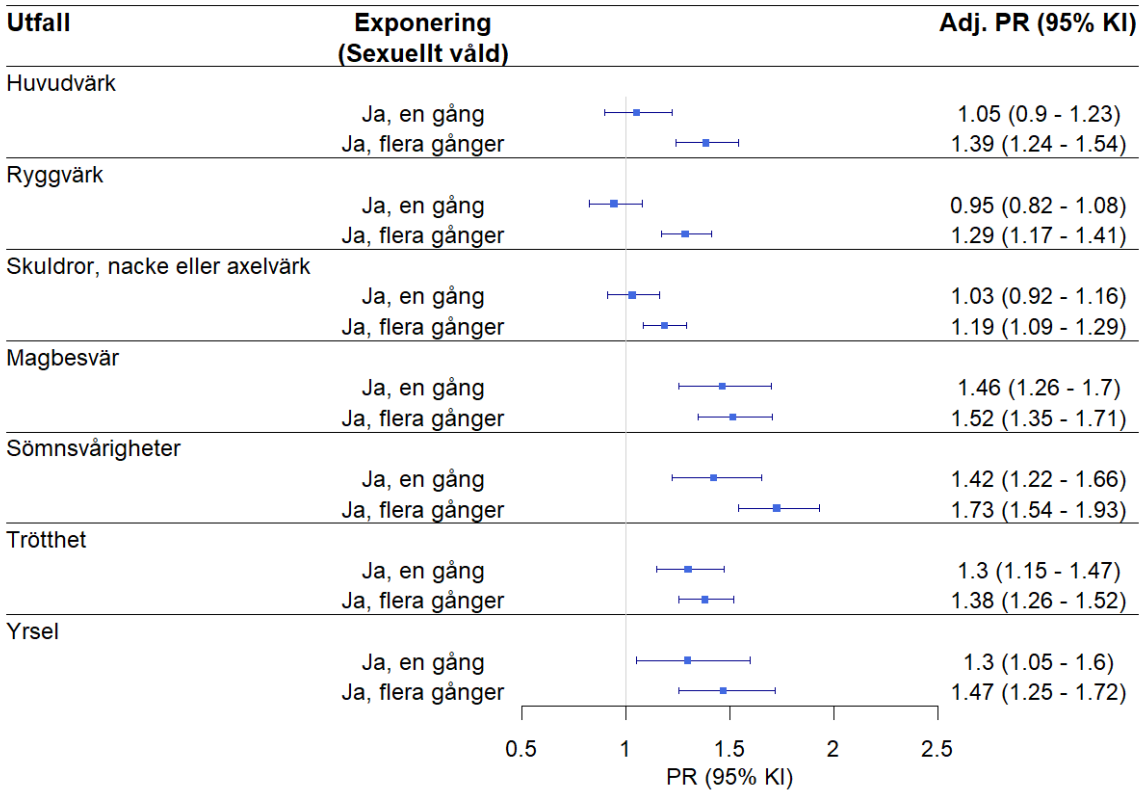

Figur 21 visar samband mellan utsatthet för sexuellt våld och somatisk ohälsa bland samiska kvinnor. För de som varit utsatta för sexuellt våld en gång ligger de justerade prevalenskvoterna och deras konfidensintervall över ”1” för magbesvär, sömnsvårigheter, trötthet och yrsel. Detta leder till slutsatsen att samiska kvinnor som varit utsatta för sexuellt våld en gång har en ökad risk att uppleva somatisk ohälsa i form av magbesvär, sömnsvårigheter, trötthet och yrsel jämfört med samiska kvinnor som inte utsatts.

För de som utsatts för sexuellt våld flera gånger ligger alla justerade prevalenskvoter och deras konfidensintervall över ”1”. Detta leder till slutsatsen att samiska kvinnor som varit utsatta för sexuellt våld flera gånger har en ökad risk att uppleva somatisk ohälsa i form av huvudvärk, ryggvärk, värk i skuldror, nacke eller axlar, samt magbesvär, sömnsvårigheter, trötthet och yrsel jämfört med samiska kvinnor som inte utsatts.

Hur mycket högre risken är varierar. Samiska kvinnor som varit utsatta för sexuellt våld mer än en gång har till exempel 19 procent ökad risk att uppleva värk i skuldror, nacke eller axlar (justerad PR=1,19, konfidensintervall 1,09–1,29). Risken att uppleva sömnsvårigheter är 73 procent högre bland de som varit utsatta för sexuellt våld flera gånger (justerad PR=1,73, konfidensintervall 1,54–1,93) jämfört med de som inte utsatts.

Samband mellan utsatthet för psykiskt våld och psykisk ohälsa bland samiska kvinnor

Figur 22. De relativa riskerna för psykisk ohälsa hos samiska kvinnor som utsatts för psykiskt våld jämfört med samiska kvinnor som inte utsatts (justerade för ålder och utbildningsnivå med 95-procentiga konfidensintervall).

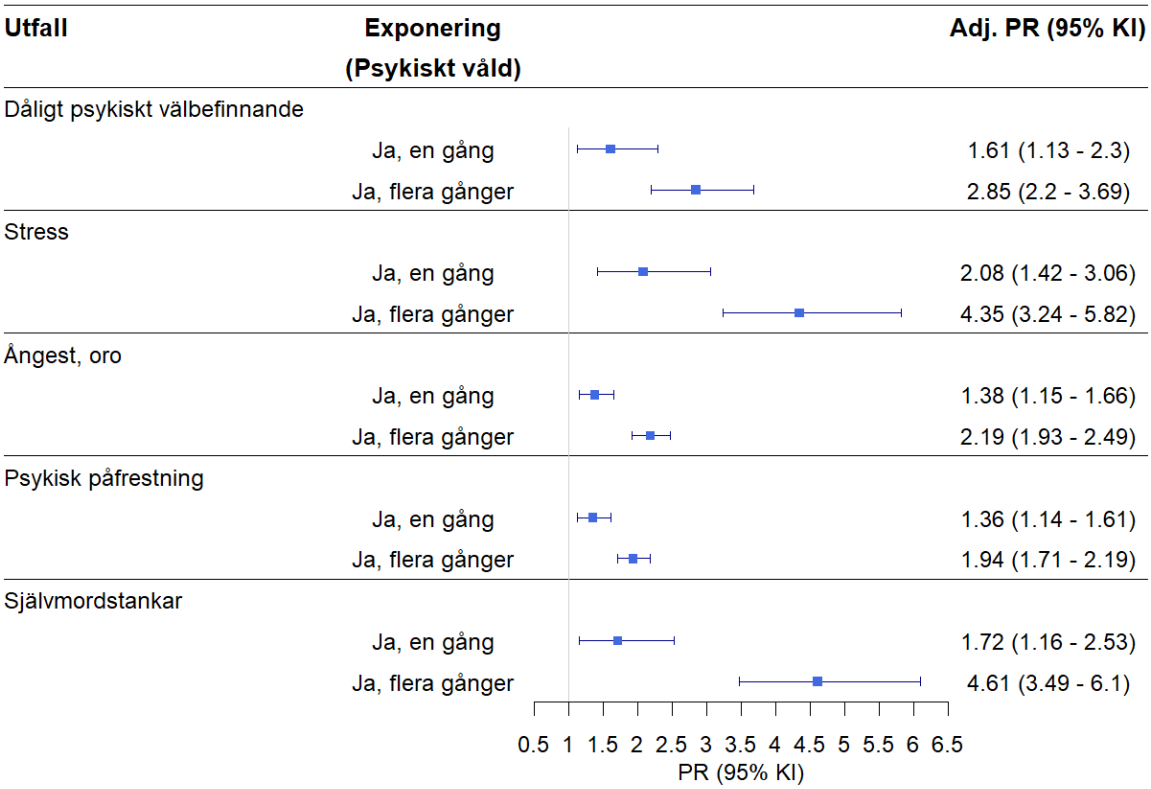

Figur 22 visar samband mellan utsatthet för psykiskt våld och psykisk ohälsa bland samiska kvinnor. Alla justerade prevalenskvoter och deras konfidensintervall är över ”1”. Detta leder till slutsatsen att både de som varit utsatta för psykiskt våld en gång och de som varit utsatta flera gånger har en ökad risk att uppleva psykisk ohälsa i form av dåligt psykiskt välbefinnande, stress, ångest och oro, psykisk påfrestning och självmordstankar jämfört med de som inte utsatts.

Hur mycket högre risken är varierar. Risken för psykisk ohälsa är högst bland samiska kvinnor som utsatts för psykiskt våld mer än en gång. Risken att uppleva psykisk påfrestning är till exempel 36 procent högre för de som varit utsatta för psykiskt våld en gång (justerad PR=1,36, konfidensintervall 1,14–1,61), medan risken är 94 procent högre för de som utsatts för psykiskt våld mer än en gång (justerad PR=1,94, konfidensintervall 1,71–2,19), jämfört de som inte utsatts. Den ökade risken att uppleva stress eller självmordstankar är som störst (mer än tre gånger så hög) för samiska kvinnor som utsatts för psykiskt våld fler än en gång jämfört med de som aldrig utsatts för psykiskt våld.

Samband mellan utsatthet för psykiskt våld och somatisk ohälsa bland samiska kvinnor

Figur 23. De relativa riskerna för somatisk ohälsa hos samiska kvinnor som utsatts för psykiskt våld jämfört med samiska kvinnor som inte utsatts (justerade för ålder och utbildningsnivå med 95-procentiga konfidensintervall).

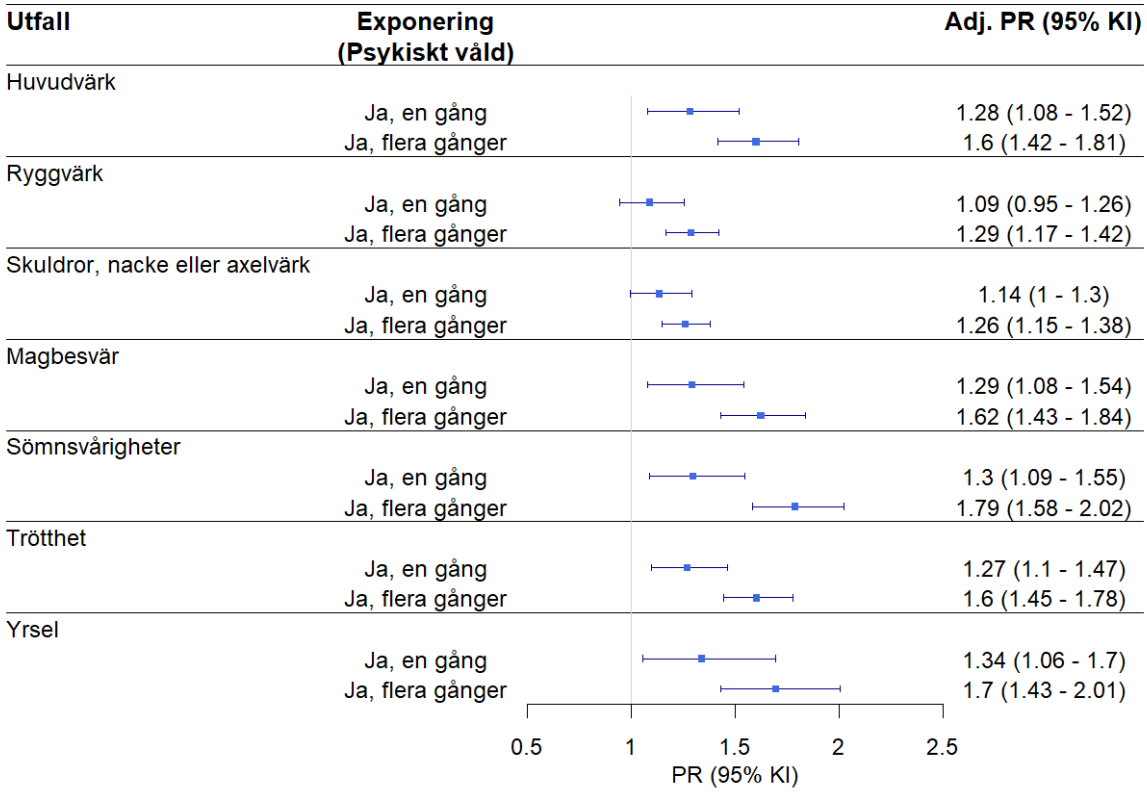

Figur 23 visar samband mellan utsatthet för psykiskt våld och somatisk ohälsa bland samiska kvinnor. För samiska kvinnor som varit utsatta för psykiskt våld en gång ligger de justerade prevalenskvoterna och deras konfidensintervall över ”1” för utfallen huvudvärk, magbesvär, sömnsvårigheter, trötthet och yrsel. Detta leder till slutsatsen att samiska kvinnor som varit utsatta för psykiskt våld en gång har en ökad risk att uppleva somatisk ohälsa i form av huvudvärk, magbesvär, sömnsvårigheter, trötthet och yrsel jämfört med samiska kvinnor som inte utsatts.

För samiska kvinnor som varit utsatta mer än en gång för psykiskt våld ligger alla justerade prevalenskvoter och deras konfidensintervall över ”1”. Detta leder till slutsatsen att samiska kvinnor som varit utsatta för psykiskt våld mer än en gång har en ökad risk att uppleva somatisk ohälsa i form av huvudvärk, ryggvärk, värk i skuldror, nacke eller axlar, samt magbesvär, sömnsvårigheter, trötthet och yrsel jämfört med samiska kvinnor som inte utsatts för psykiskt våld.

Hur mycket högre risken är varierar. De som varit utsatta för psykiskt våld mer än en gång har till exempel 26 procent högre risk att uppleva värk i skuldror, nacke eller axlar (justerad PR=1,26, konfidensintervall 1,15–1,38), medan risken är 79 procent högre att de upplever sömnsvårigheter (justerad PR=1,79, konfidensintervall 1,58–2,02) jämfört med de som inte utsatts för psykiskt våld.

Samband mellan utsatthet för fysiskt våld och psykisk ohälsa bland samiska kvinnor

Figur 24. De relativa riskerna för psykisk ohälsa hos samiska kvinnor som utsatts för fysiskt våld jämfört med samiska kvinnor som inte utsatts (justerade för ålder och utbildningsnivå med 95-procentiga konfidensintervall).

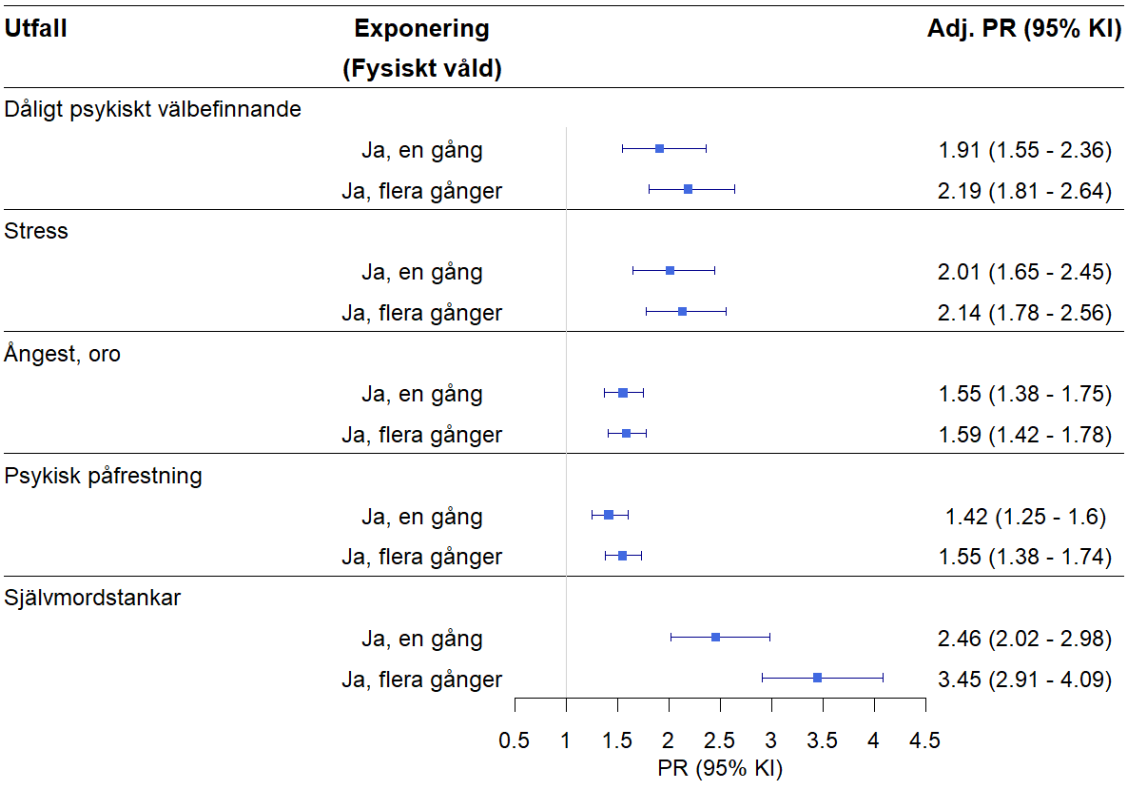

Figur 24 visar samband mellan utsatthet för fysiskt våld och psykisk ohälsa bland samiska kvinnor. Alla justerade prevalenskvoter och deras konfidensintervall är över ”1”. Detta leder till slutsatsen att både de som varit utsatta för fysiskt våld en gång och de som varit utsatta flera gånger har en ökad risk att uppleva psykisk ohälsa i form av dåligt psykiskt välbefinnande, stress, ångest och oro, psykisk påfrestning och självmordstankar.

Hur mycket högre risken är varierar. Den ökade risken är som störst vad gäller att uppleva självmordstankar (146 respektive 245 procent högre risk bland samiska kvinnor som upplevt fysiskt våld en respektive flera gånger).

Risken för psykisk ohälsa är högre bland samiska kvinnor som utsatts för fysiskt våld mer än en gång. Risken att uppleva psykisk påfrestning är till exempel 42 procent högre för de som varit utsatta för fysiskt våld en gång (justerad PR=1,42, konfidensintervall 1,25–1,6), medan risken är 55 procent högre för de som utsatts för fysiskt våld mer än en gång (justerad PR=1,55, konfidensintervall 1,38–1,74), jämfört med de som inte utsatts för fysiskt våld.

Samband mellan utsatthet för fysiskt våld och somatisk ohälsa bland samiska kvinnor

Figur 25. De relativa riskerna för somatisk ohälsa hos samiska kvinnor som utsatts för fysiskt våld jämfört med samiska kvinnor som inte utsatts (justerade för ålder och utbildningsnivå med 95-procentiga konfidensintervall).

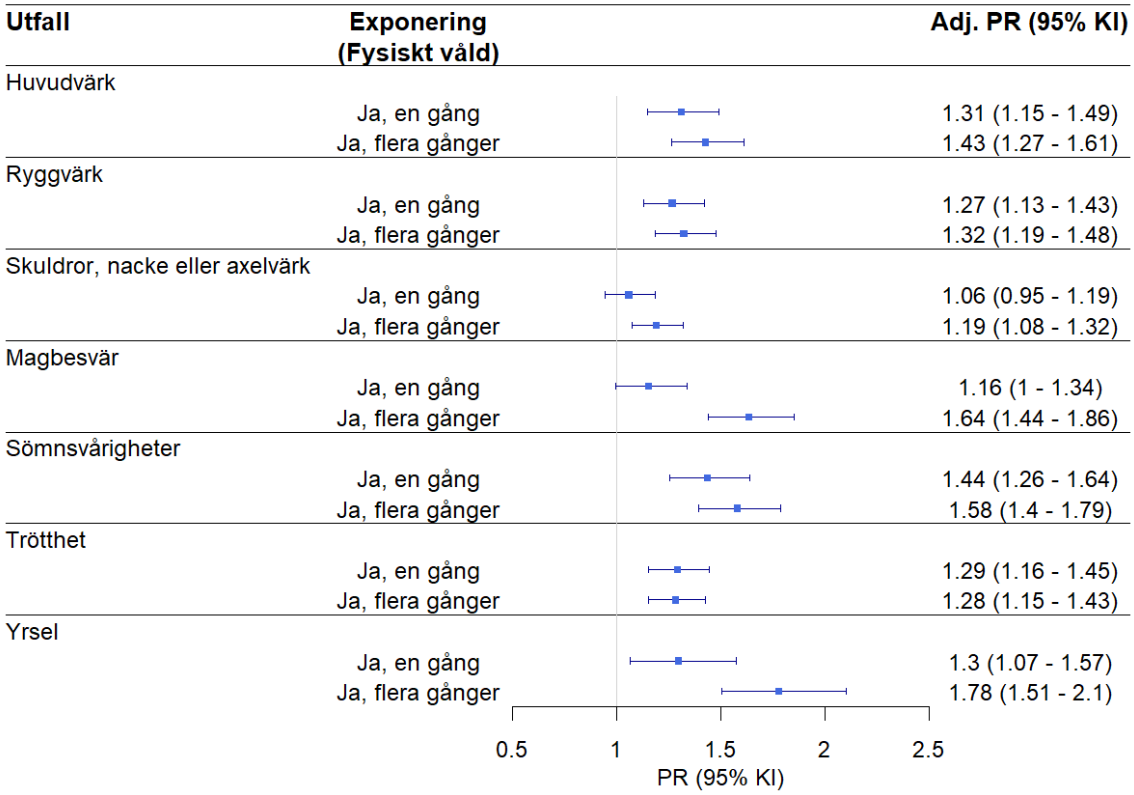

Figur 25 visar samband mellan utsatthet för fysiskt våld och somatisk ohälsa bland samiska kvinnor. För de som varit utsatta för fysiskt våld en gång ligger de justerade prevalenskvoterna och deras konfidensintervall över ”1” för huvudvärk, ryggvärk, sömnsvårigheter, trötthet och yrsel. Detta leder till slutsatsen att samiska kvinnor som varit utsatta för fysiskt våld en gång har en ökad risk att uppleva somatisk ohälsa i form av huvudvärk, ryggvärk, sömnsvårigheter, trötthet och yrsel jämfört med samiska kvinnor som inte varit utsatta för fysiskt våld.

För de som varit utsatta för fysiskt våld mer än en gång ligger alla justerade prevalenskvoter och deras konfidensintervall över ”1”. Detta leder till slutsatsen att samiska kvinnor som varit utsatta för fysiskt våld mer än en gång har en ökad risk att uppleva somatisk ohälsa i form av huvudvärk, ryggvärk, värk i skuldror, nacke eller axlar, samt magbesvär, sömnsvårigheter, trötthet och yrsel jämfört med samiska kvinnor som inte varit utsatta.

Hur mycket högre risken är varierar. De som varit utsatta för fysiskt våld flera gånger har till exempel 19 procent högre risk att uppleva värk i skuldror, nacke eller axlar (justerad PR=1,19, konfidensintervall 1,08–1,32) jämfört med de som inte utsatts för fysiskt våld, medan risken att uppleva yrsel är 78 procent högre för de som utsatts för fysiskt våld flera gånger (justerad PR=1,78, konfidensintervall 1,51–2,10) jämfört med de som aldrig utsatts.

Diskriminering och rasism

Frågan om utsatthet för diskriminering och rasism fanns endast med i Samisk HLV 2021-enkäten och var formulerad på följande sätt:

- Har du upplevt att bli utsatt för diskriminering (negativ särbehandling) eller rasism på grund av att du är same? Svarsalternativen var: ”ja, under de senaste 12 månaderna”, ”ja, längre tillbaka än de senaste 12 månaderna”, ”nej” och ”vet inte”.

De som svarade ”ja, under de senaste 12 månaderna” eller ”ja, längre tillbaka än de senaste 12 månaderna” jämförs med de som svarade ”nej” eller ”vet inte” på samma fråga.

Figur 26. Andel (i procent) som varit utsatta för diskriminering eller rasism någon gång under sitt liv, bland samer och fördelat på kön.

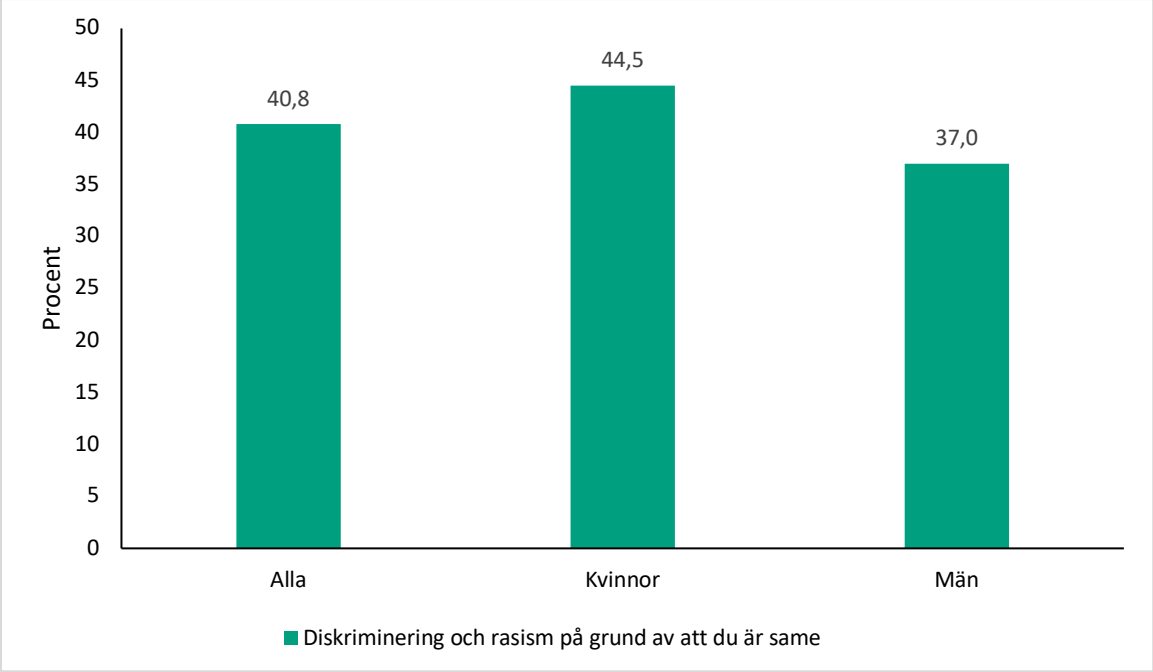

Figur 26 visar att två av fem samer (40,8 procent) uppger att de varit utsatta för diskriminering eller rasism på grund av sin samiska tillhörighet, fördelat på 44,5 procent av de samiska kvinnorna respektive 37,0 procent av de samiska männen.

HBTQ-samers utsatthet för sexuellt, psykiskt och fysiskt våld

HBTQ-samer definierades utifrån följande frågor i Samisk HLV 2021 enkäten:

- Hur definierar du din könsidentitet? Svarsalternativen var: ”kvinna”, ”man”, ”annat” och ”jag vet inte”.
- Hur definierar du din sexuella identitet? Svarsalternativen var: ”heterosexuell”, ”bisexuell”, ”homosexuell”, ”annat” och ”jag vet inte”.
- Är du eller har du varit transperson? Svarsalternativen var: ”ja”, ”nej”, och ”jag vet inte”.

De som svarade ”annat” på frågan om könsidentitet och/eller svarade ”bisexuell”, ”homosexuell” eller ”annat” på frågan om sexuell identitet och/eller svarade ”ja” på frågan om de är eller har varit transperson definierades som HBTQ-samer. Övriga definierades som ”Övriga samer”.

Figur 27. Andel (i procent) som har varit utsatta för sexuellt våld, psykiskt våld och fysiskt våld bland samer i Sverige 18–84 år, fördelat på HBTQ-samer (n=231) och övriga samer (n=3427).

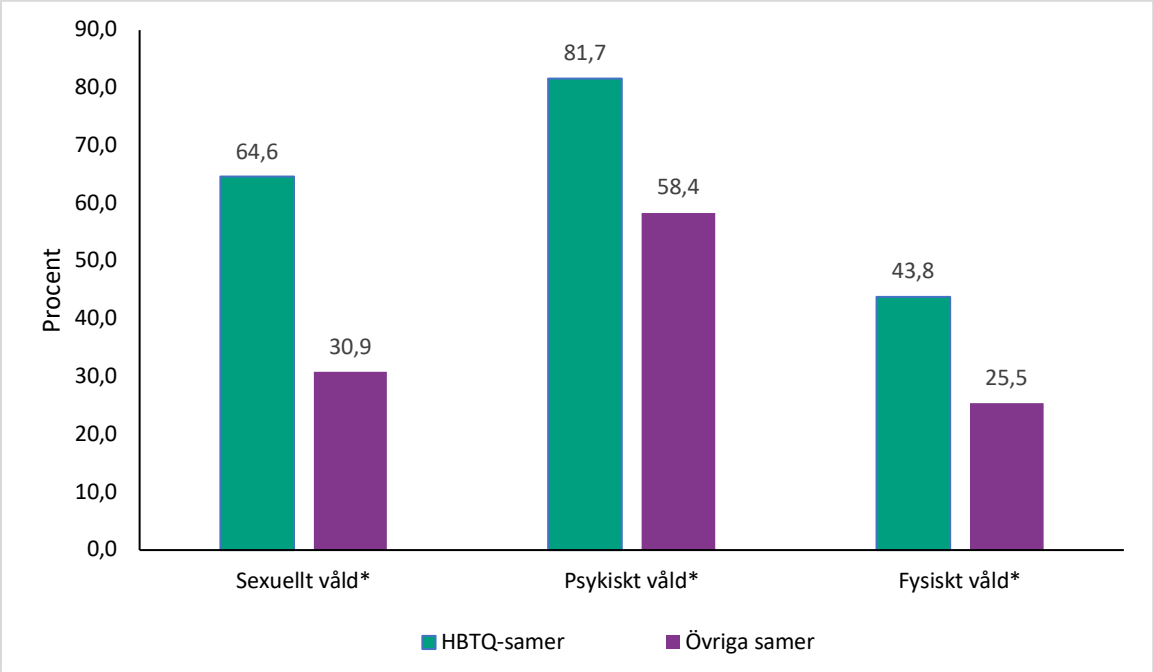

Figur 27 visar HBTQ-samers respektive övriga samers utsatthet för sexuellt, psykiskt och fysiskt våld. Utsattheten för sexuellt, psykiskt och fysiskt våld är genomgående betydligt högre för HBTQ-samer jämfört med övriga samer. Drygt tre av fem HBTQ-samer (64,6 procent) har utsatts för sexuellt våld medan knappt var tredje bland övriga samer utsatts (30,9 procent). Det innebär att andelen HBTQ-samer som utsatts för sexuellt våld är mer än dubbelt så stor jämfört med övriga samer. När det gäller psykiskt våld uppgav fyra av fem HBTQ-samer att de utsatts (81,7 procent) medan tre av fem av övriga samer utsatts (58,4 procent). Två av fem HBTQ-samer har utsatts för fysiskt våld (43,8 procent) att jämföra med var fjärde övrig same (25,5 procent).

Diskussion delstudie I

Syftet med denna första kvantitativa del av rapporten var att ge en översiktlig beskrivning av samiska kvinnors utsatthet för våld i Sverige. Vi har också undersökt hur samiska kvinnors utsatthet varierar utifrån ålder och geografi, samt samband mellan deras utsatthet för våld och ohälsa. Slutligen har vi beskrivit samiska kvinnor och mäns utsatthet för diskriminering och rasism, samt HBTQ-samers utsatthet för våld. I detta avsnitt sammanfattar och diskuterar vi resultaten som redovisats i föregående avsnitt och relaterar dem till tidigare forskning.

Övergripande mönster kring våldsutsatthet

Det övergripande mönstret är att kvinnor är mer utsatta för våld än män, samt att samiska kvinnor 2021 uppger en högre våldsutsatthet än kvinnor i Sverige 2017, vad gäller de flesta typer av våld. Sammantaget uppger över hälften av de samiska kvinnorna att de har utsatts för sexuellt våld (55,5 procent), sju av tio för psykiskt våld (68,5 procent) och nästan var tredje för fysiskt våld (27,9 procent).

Dessa resultat är i huvudsak samstämmiga med resultat från en studie i Nordnorge (SAMINOR 2) genomförd 2011–2012, som visat en sammantaget högre utsatthet för våld bland samiska kvinnor (49,1 procent) jämfört med icke-samiska kvinnor (34,7 procent) och jämfört med samiska män (39,7 procent) (Eriksen m.fl. 2015, s.592). Den högre utsattheten för samiska kvinnor i Nordnorge gällde sexuellt, fysiskt och psykiskt våld (Eriksen m.fl. 2015), inklusive utsatthet för fysiskt och psykiskt våld i nära relationer (Eriksen m.fl. 2022).

Resultaten är även samstämmiga med studier i andra urfolkskontexter som påvisat att urfolk har en högre utsatthet för våld jämfört med den övriga befolkningen, och det gäller särskilt urfolkskvinnor (Bjørnholt, Bergman och Grøvdal 2021; Heidinger 2021; Larsen och Bjerregaard 2019). Generellt visar dessa studier dock att urfolks och urfolkskvinnors utsatthet för våld är betydligt högre på andra platser i världen såsom USA, Kanada och Grönland, än vad som påvisats bland samer i Sverige och Norge.

Sexuellt våld

När det gäller sexuellt våld uppgav en större andel samiska kvinnor utsatthet för de grövsta formerna av sexuellt våld. Nästan var sjunde samisk kvinna har utsatts för våldtäktsförsök (14,1 jämfört med 10,6 procent bland kvinnor i Sveriges befolkning) och var tionde samisk kvinna har utsatts för våldtäkt (10,3 jämfört med 7,0 procent). Samiska kvinnor uppgav även högre utsatthet för sexuellt övergrepp genom psykisk påtryckning samt sexuell förnedring, medan inga nämnvärda skillnader fanns gällande sexuella trakasserier eller utsatthet för annat sexuellt övergrepp, exempelvis smekt, kysst, eller kladdad på.

När andelen utsatta för sexuellt våld jämfördes sammantaget, kunde vi inte längre se några nämnvärda skillnader mellan samiska kvinnor (55,5 procent) och övriga kvinnor i Sverige (57,0 procent). En möjlig förklaring till detta mönster kan vara att det är vanligare att vara utsatt för flera olika typer av sexuellt våld bland samiska kvinnor än bland kvinnor i Sverige.

Vår jämförelse av utsatthet för sexuellt våld sammantaget skiljer sig något åt från resultaten från tidigare forskning i Nordnorge. Vår studie visade på en betydligt högre generell förekomst av utsatthet för sexuellt våld jämfört med den norska studien, både bland samiska kvinnor och kvinnor i Sverige i stort. Den norska studien visade också på en signifikant högre utsatthet för sexuellt våld bland samiska kvinnor (21,8 procent) jämfört med icke-samiska kvinnor (15,6 procent) (Eriksen m.fl.

2015, s.592). Vår studie visade som nämnt inga skillnader gällande utsatthet för sexuellt våld sammantaget, men däremot på en högre utsatthet bland samiska kvinnor gällande vissa former av sexuellt våld såsom våldtäkt och våldstäktsförsök.

Resultaten från de två olika studierna är dock inte helt jämförbara. I den norska studien ställdes endast en fråga om utsatthet för sexuellt våld: ”Er du blitt utsatt for seksuelle overgrep?” [Har du blivit utsatt för sexuella övergrepp?] (Eriksen m.fl. 2015, s.594). Den formuleringen är mer generell än de sex delfrågor om olika typer av sexuellt våld i Samisk HLV-studien och kräver att respondenten själv definierar sin erfarenhet som just ett ”sexuellt övergrepp”. Detta leder sannolikt till lägre rapporterad utsatthet för sexuellt våld i den norska studien jämfört med de sammanslagna svaren på de mer konkretiserade frågorna i vår enkätstudie (jfr Westerstrand m.fl. 2022, s. 17–18). Enkäterna har också olika mättidpunkter. Samisk HLV genomfördes år 2021, SRHR år 2017 och SAMINOR 2 år 2011-2012.

Psykiskt våld

En större andel samiska kvinnor har utsatts för psykiskt våld jämfört med kvinnor i Sverige i stort, både sammantaget (68,5 jämfört med 50,9 procent) och vad gäller alla de former av psykiskt våld som undersöktes.

Resultaten överensstämmer i stort med resultaten från studien i Nordnorge som visade en högre utsatthet för psykiskt våld bland samiska kvinnor (38,6 procent) jämfört med icke-samiska (25,6 procent) (Eriksen m.fl. 2015). Dock är andelen samiska och icke-samiska kvinnor som uppgett utsatthet för psykiskt våld betydligt lägre i den norska studien. Även i detta fall ställs endast en fråga om utsatthet för psykiskt våld i den norska enkäten: ”Har du opplevd at noen systematisk og over lengre tid har forsøkt å kue, fornedre eller ydmyke deg?” [Har du upplevt att någon systematiskt och över längre tid har försökt förtrycka, förnedra eller förödmjuka dig?] (Eriksen m.fl. 2015, s.594). Den formuleringen är snävare än de fem delfrågor om olika typer av psykiskt våld i Samisk HLV-enkäten och lägger till skillnad från våra enkätfrågor vikt vid att utsattheten ska ha varit ”systematisk” och pågått ”över längre tid”. Detta leder sannolikt till lägre rapporterad utsatthet för psykiskt våld jämfört med de sammanslagna svaren på de mer konkretiserade frågorna i vår enkätstudie (jfr Westerstrand m.fl. 2022, s.17–18). Som nämnts har enkäterna även olika mättidpunkter vilket också kan ha betydelse för resultaten.

Fysiskt våld

Även när det gällde fysiskt våld uppgav samiska kvinnor (27,9 procent) en högre utsatthet jämfört med kvinnor i Sverige (22,0 procent).

Resultaten är i linje med studien i Nordnorge som visade på en högre utsatthet för fysiskt våld bland samiska kvinnor (23,9 procent) jämfört med icke-samiska (17,1 procent) (Eriksen m.fl. 2015). Även här är dock frågorna i de två olika enkäterna inte helt jämförbara. Frågan om fysiskt våld i den norska undersökningen var: ”Er du blitt utsatt for fysiske overgrep/mishandling?” [Har du blivit utsatt för fysiska övergrepp/misshandel?].

Frågan om fysiskt våld i Samisk HLV 2021 var mer specificerad och innefattade fler former av fysiskt våld än misshandel och fysiska övergrepp: ”Har det hänt att du har blivit slagen med öppen hand, knuffad, dragen i håret eller blivit slagen med knytnäve, hårt föremål, sparkar, struptag eller skadad med vapen eller kniv?”. Vår tolkning är att den mer allmänt formulerade frågan i den norska studien sannolikt leder till lägre rapporterad utsatthet för fysiskt våld jämfört med svaren på den mer konkretiserade frågan i vår enkätstudie (jfr Westerstrand m.fl. 2022, s. 17–18).

Samiska kvinnors våldsutsatthet baserat på ålder och geografi

Mönstret för samiska kvinnors utsatthet för våld varierar både med ålder och geografisk hemvist. Överlag var utsattheten högst bland kvinnor yngre än 45 år, särskilt vad gäller sexuellt och psykiskt våld. Bland yngre samiska kvinnor mellan 18–44 år uppger tre av fyra att de blivit utsatta för sexuellt våld (72,2–75,0 procent), fyra av fem att de utsatts för psykiskt våld (80,4–81,8 procent) och var tredje att de utsatts för fysiskt våld (30,4–33,3 procent). Andelen utsatta är betydligt lägre bland samiska kvinnor över 65 år. Resultaten överensstämmer i stort med studien i Nordnorge som visat på samma mönster gällande ålder och våldsutsatthet för kvinnor (Eriksen m.fl. 2015, s.591).

Geografiskt var utsattheten för sexuellt och fysiskt våld överlag högre bland samiska kvinnor i mellersta och södra Sverige, med undantag för Stockholmsområdet. För psykiskt våld hade samiska kvinnor i Jämtland Härjedalen högst utsatthet.

Denna studie har inte undersökt orsakerna bakom skillnaderna i utsatthet vad gäller ålder och geografi. Även om variationen inte säkerställts statistiskt visar jämförelsen mellan olika grupper av samiska kvinnor att gruppen ”samiska kvinnor” inte är enhetlig. Variationen gällande ålder och geografi väcker därmed frågor som är viktiga att ta hänsyn till såväl när stödjande och våldsförebyggande insatser för samiska kvinnor utformas, som i framtida forskning.

Våldsutsatthet och hälsa

Resultaten visar på många starka samband mellan olika typer av våldsutsatthet och sämre psykisk och fysisk hälsa: Upprepad våldsutsatthet (fler än en gång) är förenat med ännu högre risk för ohälsa. Sambanden är i allmänhet starkare mellan våldsutsatthet och psykisk ohälsa (justerad PR: 1,36 – 4,65; motsvarande 36 till 365 procent högre risk) än mellan våldsutsatthet och somatisk hälsa (justerad PR: 0,95 – 1,79; motsvarande 5 till 79 procent högre risk). De starkaste sambanden finns mellan upprepad utsatthet för sexuellt, psykiskt och fysiskt våld och stress (justerad PR: 2,13 – 4,38) samt självmordstankar (justerad PR: 3,44 – 4,69). Sambanden mellan våldsutsatthet och psykisk ohälsa är statistiskt säkerställda för samtliga enskilda variabler för psykisk ohälsa oavsett om utsattheten för våld har skett en eller flera gånger.

Sambanden med somatisk ohälsa är relativt svagare, men fortfarande statistiskt säkra, när det gäller upprepad utsatthet för sexuellt, psykiskt eller fysiskt våld. Däremot är risken för somatisk ohälsa inte högre vid enstaka utsatthet för sexuellt våld en gång (vad gäller huvudvärk, ryggvärk samt skuldror, nacke eller axelvärk), enstaka utsatthet för psykiskt våld (vad gäller ryggvärk, skuldror, nacke eller axelvärk), eller enstaka utsatthet för fysiskt våld (vad gäller ryggvärk, skuldror, nacke eller axelvärk samt magbesvär).

Studien bekräftar därmed vad som är känt från tidigare forskning, nämligen att utsatthet för våld är nära sammankopplat med både fysisk och psykisk ohälsa (se exempelvis Strid m.fl. 2023; Ziaei och Hammarström 2023; NCK 2014). Tidigare forskning i Norge har även visat att såväl utsatthet för våld i barndomen (Eriksen m.fl. 2018) som utsatthet för våld i en partnerrelation (Eriksen m.fl. 2022) är associerat med högre förekomst av psykisk påfrestning och posttraumatisk stress, bland både samiska och icke-samiska kvinnor och män i Nordnorge

Diskriminering och rasism

När det gäller diskriminering och rasism har en betydande andel samer i Sverige varit utsatta någon gång i livet. På samma sätt som med andra former av våld i denna undersökning finns här ett könat mönster där utsattheten är högre bland samiska kvinnor än bland samiska män.

Det könade mönstret avviker dock från tidigare studier bland samer i Nordnorge, där män rapporterat en högre utsatthet för etnisk diskriminering än kvinnor (Hansen m.fl. 2008).

HBTQ-samer

Studien visar att HBTQ-samer upplever avsevärt högre utsatthet för alla typer av våld, jämfört med andra samer. Skillnaderna är mycket stora, där exempelvis mer än dubbelt så många HBTQ-samer (64,6%) som andra samer (30,9%) rapporterat utsatthet för sexuellt våld. Skillnaderna innebär också att andelen HBTQ-samer som upplevt våld är mycket stor, där till exempel fyra av fem personer (81,7%) upplevt någon form av psykiskt våld.

Studien bekräftar därmed vad som är känt sedan tidigare, nämligen att HBTQ-personer i allmänhet utsätts för mer våld än andra (McKay, Lindquist och Misra, 2019; NCK 2018). Tidigare forskning kring HBTQ-samers situation är mycket begränsad och har varit helt intervjubaserad. Den har bland annat framhållit de unika svårigheter som HBTQ-samer möter kopplat till tystnaden som finns kring HBTQ-samers existens, religionens betydelse i Sápmi, social exkludering och identitetsutmaningar relaterat till etnisk och sexuell identitet (Grønningsæter och Nuland, 2009). En central utmaning har till exempel varit att det saknas sociala mötesplatser där samiska HBTQ-personer kan känna sig stärkta och inte bli ifrågasatta varken som samer eller HBTQ-personer. I vilken grad de senaste 10 årens ökade uppmärksamhet kring HBTQ-samers situation (bland annat har flera föreningar bildats och Sápmi Pride arrangerats) har påverkat, och möjligen förbättrat, situationen är inte undersökt vetenskapligt. Oavsett är denna enkätundersökning den första någonsin att inkludera kunskap om HBTQ-samers livsvillkor. Den mycket höga grad av våldsutsatthet som påvisats har sannolikt en betydande negativ inverkan på HBTQ-samers liv och hälsa. För att bättre kunna adressera dessa problem och förstå hur HBTQ-samers situation ser ut idag behövs dock mer forskning och kunskap om hur livsvillkoren inom denna grupp skiljer sig åt från andra samers, såväl som andra grupper i samhället.

Kort om våld mot samiska män

Samiska mäns våldsutsatthet jämfört med män i Sveriges befolkning varierar. De uppger en högre utsatthet för psykiskt våld än män i Sverige (51,8 jämfört med 41,3 procent). Däremot uppger de en lägre utsatthet för sexuellt våld medan inga nämnvärda skillnader fanns vad gäller fysiskt våld.

Våra resultat är därmed delvis överensstämmande med resultat från forskning i Nordnorge som visade att samiska män var mer utsatta för psykiskt våld (31,7 procent) jämfört med icke-samiska män (18,6 procent). Däremot visade den norska studien, till skillnad från vår undersökning, även på en högre utsatthet för fysiskt våld bland samiska män jämfört med icke-samiska (Eriksen 2015, s.592). Som tidigare beskrivit är resultaten från de olika enkätundersökningarna dock inte helt jämförbara.

Metoddiskussion delstudie I

Att undersöka förekomst av våldsutsatthet genom enkätfrågor är komplicerat. Sannolikt underskattar denna studie, på samma sätt som andra enkätstudier, den faktiska omfattningen av våldsutsatthet (WHO 2021, Walby m.fl. 2017). Det finns flera faktorer som kan hindra deltagare att uppge våldsutsatthet i en enkät. Det kan handla om känslor av skam, skuld och rädsla, samt att våld i nära relationer ofta innefattar en normaliseringsprocess vilket innebär att omfattningen av våldet ofta underskattas av den utsatta (Westerstrand m.fl. 2022). Mot denna bakgrund vill vi betona att denna enkätundersökning inte visar det faktiska antalet våldsutsatta samiska kvinnor, utan de som själva identifierat och valt att rapportera en utsatthet för våld i Samisk HLV 2021. Att enkäterna separerat våldsformer i olika kategorier bortser vidare från svårigheten att i realiteten särskilja exempelvis sexuellt, fysiskt och psykiskt våld ifrån varandra (jfr Westerstrand m.fl. 2022, s.15–16). Förutom detta kan ytterligare frågor ställas kring vår metod:

- Påverkade olika tidpunkter resultaten?
- Svarade nog många?
- Påverkade geografiska skillnader resultatet?
- Vilka samer var representerade?
- Vet vi något om förövarna?

Påverkade olika tidpunkter resultatet?

Som redan nämnts medför enkätundersökningarnas olika tidpunkter för datainsamling en betydande osäkerhet. De påvisade skillnaderna i utsatthet för våld mellan samiska kvinnor 2021 och kvinnor i Sverige 2017 kan bero på samhällsförändringar såsom #metoo samt lagstiftningsändringar som ägt rum mellan 2017 och 2021. Dessa kan ha lett till en ökad medvetenhet kring sexuellt samtycke och förändrat synen på vad ett sexuellt övergrepp är (jfr Linander m.fl. 2021). Mellan de två mätperioderna ägde också Covid-19 pandemin rum, vilket kan ha inneburit en ökad förekomst av partnervåld i nära relation (jfr Brink m.fl. 2021).

Svarade tillräckligt många?

Faktorer som stärker den här studiens tillförlitlighet är att de samiska data (Samisk HLV) som använts bygger på en enkätundersökning med över 40 procents svarsfrekvens. Detta är i samma nivå som för liknande undersökningar i Sverige. För data från Sveriges befolkning var svarsfrekvensen lägre, 30 procent, vilket är en nackdel. Den beskrivande statistik som redovisas i rapporten har korrigerats för systematiskt svarsbortfall genom viktning, vilket är ett sätt att minska effekterna av svarsbortfallet.

Påverkade geografiska skillnader resultatet?

Eftersom bara var femte studiedeltagare i Samisk HLV var bosatt utanför de fyra nordligaste svenska länen kan också de observerade skillnaderna hänga samman med geografiska skillnader i våldsutsatthet inom Sverige. Detta har inte kontrollerats för i denna studie.

Vilka samer var representerade?

Det är svårt att bedöma i vilken grad det samiska datamaterialet kan generaliseras till hela det samiska folket i Sverige. Det är relaterat till att samisk etnicitet inte registreras i svenska befolkningsregister samt att den samiska population som identifierats i studien inte nödvändigtvis är representativa för hela samiska folket i Sverige. Till exempel är renskötande samer sannolikt överrepresenterade. Om och hur detta påverkat resultatens riktning är svårt att avgöra. Vår bedömning är ändå att studien utgör ett första

viktigt steg i att kartlägga samiska kvinnors utsatthet för våld och jämföra detta med utsattheten bland kvinnor i Sverige i stort.

Vet vi något om förövarna?

Slutligen är det viktigt att understryka att både Samisk HLV 2021 och SRHR2017 saknar frågor om förövare. Att studien visar att en större andel samiska kvinnor rapporterar utsatthet för vissa former av sexuellt våld samt för psykiskt och fysiskt våld jämfört med kvinnor i Sverige, kan därmed inte tolkas som att andelen samiska män som utövar våld är större eller mindre än andelen män som utövar våld i Sverige. Att undersöka den utsattas relation till förövaren, omständigheter kring utsattheten, samt förövarens kön och bakgrund utgör därmed viktiga frågeställningar för framtida forskning.

DEL II. SAMHÄLLETS STÖD TILL VÅLDSUTSATTA SAMISKA KVINNOR I SVERIGE

Syfte och frågeställningar

Syftet med den kvalitativa delen är att undersöka vilka erfarenheter, problembilder och utvecklingsbehov som finns gällande våld mot samiska kvinnor inom samhällets stödstrukturer för våldsutsatta.

Följande frågeställningar ligger till grund för den kvalitativa delen:

1. Vilka erfarenheter, kunskaper och brister finns gällande våld mot samiska kvinnor inom samhällets stödstrukturer för våldsutsatta?
2. Vilka förståelser och problembilder om våld mot samiska kvinnor finns inom dessa verksamheter och organisationer?

I ett tredje avsnitt beskrivs även deltagarnas reflektioner kring vilka förändringsåtgärder som behövs för att motverka våld mot samiska kvinnor och förbättra samhällets stöd.

Metod del II – analys av intervjuer

Den kvalitativa delen av rapporten bygger på en intervjustudie genomförd under 2023. Här beskriver vi deltagarna och genomförandet.

Intervjudeltagare och genomförande

Studien bygger på intervjuer med representanter inom vad vi benämner som ”samhällets stödstrukturer”, det vill säga de offentliga och ideella organisationer som hjälper och stöttar våldsutsatta eller på andra sätt arbetar med frågan om våld mot kvinnor inom svensk sida av Sápmi. Totalt genomfördes 22 intervjuer som varade 25-90 minuter. Sammanlagt 34 intervjudeltagare inkluderades, varav drygt en tredjedel (12 personer) identifierade sig själva som samer. 11 intervjuer var individuella och 10 var gruppbaserade (2–5 personer). Av intervjuerna genomfördes 14 fysiskt och 8 digitalt. Verksamheter som inkluderats är: socialtjänsten (inklusive särskilda våldsmottagningar), hälso- och sjukvården, polisen, Svenska kyrkan, kvinno- och tjejjourer, Länsstyrelser, Regioner, samt jämställdhetsstrateger och minoritetssamordnare i olika kommuner. Geografiskt omfattar studien större delen av den svenska sidan av Sápmi och inkluderar intervjudeltagare verksamma i Norrbotten, Västerbotten, Jämtland Härjedalen och Västernorrland.

Tabell 2. Beskrivning av deltagarna i intervjustudien avseende verksamhetsområde, region, kön och samisk identitet.

Urval	Antal personer
Verksamhetsområde	
Hälso- och sjukvårdsanställda	5
Socialarbetare	6
Civilsamhällesengagerade[2]	9
Strateger[3]	10
Polisanställda[4]	4
Region	
Norrbotten	17
Västerbotten	4
Jämtland Härjedalen	11
Västernorrland	2
Kön	
Kvinnor	33
Män	1
Totalt	34
Varav samer	12

[2] Kategorin ”civilsamhällesengagerade” inkluderar representanter från kvinno- och tjejjourer samt Svenska kyrkan.
[3] Kategorin ”strateger” inkluderar strateger och samordnare för frågan om mäns våld mot kvinnor från Länsstyrelser och Regioner samt jämställdhetsstrateger och minoritetssamordnare från kommuner.
[4] Kategorin ”polisanställda” inkluderar både poliser och civilanställda.

Samtliga deltagare fick information om studien samt skrev under en samtyckesblankett om deltagande i studien innan intervjun genomfördes. Intervjuerna var kvalitativa och semistrukturerade. Det semistrukturerade upplägget innebär att intervjuerna baserades på ett antal huvudfrågor, men att det fanns en flexibilitet att anpassa intervjun och frågorna utifrån det som framkom i intervjusvaren. Intervjufrågorna centrerades kring fyra teman: Bakgrund och kontext; Erfarenheter av våld mot samiska kvinnor; Kunskap och problembild; samt Utmaningar och utvecklingsbehov. För en redogörelse av frågorna i intervjuguiden, se bilaga 2. Intervjuerna spelades in och transkriberades i efterhand.

Studien baseras på en strategisk urvalsprocess (Bryman 2018), där målet var att inkludera deltagare med erfarenhet av att möta samiska kvinnor som utsatts för våld eller som på andra sätt arbetar med frågan om våld mot samiska kvinnor. För att rekrytera deltagare har vi också använt oss av en så kallad ”snöbollsmetod”, där vi frågat redan rekryterade intervjudeltagare om möjliga nya deltagare.

På de platser vi har gjort intervjuer har vi strävat efter att inkludera deltagare från flera olika verksamheter inom samhällets stödstrukturer för våldsutsatta. Studien har haft en bred ansats både vad gäller geografisk spridning och vad gäller de verksamheter och funktioner som inkluderats. Syftet har varit att fånga in erfarenheter från olika delar av samhällets stödstrukturer för våldsutsatta i Sápmi. Sammantaget är intervjudeltagarna verksamma inom olika typer av verksamheter, på mindre orter och i städer, samt på platser med olika demografisk sammansättning, geografisk placering, och andel samisk befolkning. Därmed hoppas vi ha fångat upp en variation av erfarenheter och utmaningar knutna till att arbeta med våld mot samiska kvinnor i olika sammanhang.

Analysmetod

Intervjuerna analyserades med ett tematiskt analytiskt tillvägagångssätt (Braun och Clarke 2006). Vi började med noggranna genomläsningar av de transkriberade intervjuerna för att bekanta oss med materialet. Därefter diskuterades preliminära teman utifrån studiens syfte och frågeställningar. Sedan förfinades dessa teman och fler exempel från intervjumaterialet identifierades. I de fall där en tydlig avgränsning inte var möjlig överlappar temana varandra något. I det slutliga framskrivandet av resultatdelen, och respektive tema, analyserades de utvalda citaten mer i detalj och relaterades till tidigare forskning.

Utöver de två tematiska huvudavsnitten i resultatdelen inkluderades också ett tredje avsnitt med rubriken ”Deltagarnas reflektioner kring vad som behövs för att motverka våld mot samiska kvinnor”. I intervjuerna ställdes några avslutande konkreta frågor kring behov av förändring, hur arbetet för att förebygga våld mot samiska kvinnor skulle kunna förbättras, och vad som sågs som den största utmaningen i detta arbete. I detta avsnitt sammanfattar vi studiedeltagarnas reflektioner kring de frågorna.

Så redovisas resultaten

Presentationen av resultaten från intervjuerna struktureras utifrån de två övergripande forskningsfrågorna. Under respektive frågeställning presenteras ett antal teman som sammanfattar det som framkommit i intervjumaterialet och diskuteras i relation till tidigare forskning. I ett tredje resultatavsnitt beskrivs även intervjudeltagarnas reflektioner kring åtgärder för att motverka våld mot samiska kvinnor och förbättra samhällets stöd. Del II avslutas med en diskussion av resultaten samt en metoddiskussion.

Resultat del II

I detta avsnitt redovisar vi resultaten från den kvalitativa delen av projektet som baseras på en intervjustudie med de som i sin profession möter våldsutsatta kvinnor eller på annat sätt arbetar med frågan om våld mot kvinnor i Sápmi.

En viktig erfarenhet utifrån projektet handlar om svårigheten att rekrytera intervjudeltagare till studien. Många av de som kontaktades ansåg inte att de hade tillräckliga erfarenheter eller att de inte var rätt person att intervjuas kring denna fråga. Detta gällde även i kommuner där en stor andel av befolkningen är samer. Av de som intervjuades var en dryg tredjedel själva samer. Det var främst de samiska intervjupersonerna som bidrog med erfarenheter av våld mot samiska kvinnor och med reflektioner kring särskilda utmaningar kring våldet. Bland de som inte själva identifierade sig som samer var det färre som hade kunskap om den samiska kontexten eller ansåg att det fanns specifika utmaningar relaterade till våld mot samiska kvinnor.

Erfarenheter, kunskap och brister inom samhällets stödstrukturer

När det gäller erfarenheter, kunskap och brister inom samhällets stödstrukturer för våldsutsatta, så har tre centrala och sammanlänkade teman identifierats. Det handlar om:

- Låg kunskap och få med erfarenheter
- Bristande ägarskap, prioritering och vilja
- Svårigheter att adressera frågan

Låg kunskap och få med erfarenheter

Studien tyder på att få av de som arbetar inom samhällets stödstrukturer för våldsutsatta har erfarenheter av att möta våldsutsatta samiska kvinnor, även i kommuner där en stor andel av befolkningen är samer. En hälso- och sjukvårdsanställd som arbetar i en kommun med en stor andel samer berättar exempelvis att hon ofta möter våldsutsatta kvinnor i sin tjänst, men att hon ”aldrig någonsin” stött på våld i nära relation i det samiska samhället.

Flera intervjudeltagare från kvinnojoursverksamheten beskrev på liknande sätt att få eller inga samiska kvinnor sökt stöd där, såvitt de visste. Den bristande erfarenheten knöts av många icke-samiska intervjupersoner till att det är att svårt veta om någon är same och att det inte är något man frågar om. Inom polis och socialtjänst, kopplades den bristande erfarenheten även till att samiska kvinnor inte ansågs vara ”särskilt utsatta” eller hade identifierats som en ”målgrupp” i arbetet med våld eller brott i nära relation.

> Hos oss så vet jag inte om jag har så mycket erfarenhet av just det området här heller. Inte specifikt i alla fall. Nej, det skulle jag inte heller vilja säga. Det är ingen målgrupp vi har sett eller har kunnat identifiera som särskilt utsatt i den ärendemängden eller ärendeflödet vi har. (Polisanställd)

Som citatet ovan belyser så beskriver flera deltagare att våld mot samiska kvinnor varken fokuserats eller diskuterats inom deras verksamhet, eftersom de inte definieras som en särskilt utsatt grupp. Citatet speglar också den officiella synen på vad som anses vara särskilt utsatta eller särskilt sårbara grupper inom de myndigheter som arbetar med våld mot kvinnor. Inom den begreppsapparat och

terminologi som finns tillgänglig inom samhällets stödstrukturer för att förstå våldets olika uttryck och rikta samhällets stöd, verkar våldet mot samiska kvinnor alltså inte riktigt passa in. En annan förklaring till att få hade erfarenheter som framkom var att våldsutsatta samiska kvinnor inte söker sig till samhällets stödstrukturer i lika stor utsträckning som andra kvinnor. Deltagarnas reflektioner kring orsakerna bakom det presenteras mer i nästa avsnitt.

Flera menade också att problem som mäns våld mot kvinnor tenderar att ”tystas ner” och ”hanteras internt” i det samiska samhället och därför inte kommer till kännedom för samhällets stödstrukturer.

> Man försöker tysta ner det. Alltså, försöker att… Man gör inte så stor sak av det, utan man försöker hålla det internt. För man vill inte heller att någon av de andra samebyarna ska få veta det. Utan man försöker hålla det ganska internt och försöker sköta det själv, och då blir det oftast det där att ja, men man går till den där mannen och säger att nu får du sluta med det här, och nu… Vi har ögonen på dig och så där. Men sen är det nog inte så mycket mer. (Civilsamhällesengagerad)

Att våld som urfolkskvinnor utsätts för mer sällan kommer till myndigheters kännedom än våld som andra kvinnor utsätts för har internationell forskning också tidigare visat (Kuokkanen 2015; Willis 2011). I intervjuerna beskrivs tystnaden kring våld i det samiska samhället bero på faktorer såsom en oro för att skada den egna familjen eller det samiska kollektivet, samt ett ideal att som same vara stark och ”klara sig själv”, som utvecklas mer i kommande avsnitt.

Bland de som intervjuades beskrevs samtidigt en påtagligt bristande kunskap om det samiska samhället generellt, och om våld mot samiska kvinnor specifikt, på både individnivå och organisationsnivå i verksamheterna. På frågan om vilken kompetens och kunskap som finns om det samiska samhället i den aktuella regionen svarar exempelvis en strateg: ”Ingen. Ingen. Om man inte har samisk vårdpersonal”. Några intervjudeltagare problematiserade också hur frågan om våld mot samiska kvinnor diskuterats när den lyfts inom den egna verksamheten och av andra verksamheter som möter våldsutsatta. Deltagare var bland annat kritiska till en tendens att generalisera för mycket, samt till att våld i det samiska samhället ofta beskrevs som hedersrelaterat.

> Jag hör ibland att man vill gärna koppla ihop hedersförtryck eller HRV, hedersrelaterat förtryck och våld med det samiska samhället. Som att man sätter det utifrån den samiska kulturen, och det stämmer inte. Jag tänker att i sådana fall har man inte koll på egentligen vad hedersrelaterat förtryck och våld grundar sig i. (Socialarbetare)

Förståelsen av våld mot samiska kvinnor som en form av hedersrelaterat våld beskrivs här som grundat i en okunskap och en ytlig förståelse av såväl hedersförtryck som det samiska samhället. Citatet belyser återigen svårigheten med att begripliggöra och definiera våldet mot samiska kvinnor med hjälp av den terminologi och de verktyg som finns tillgängliga. Uppfattningen bland deltagarna var att samiska kvinnor inte är oftare utsatta än andra kvinnor och de flesta beskrev att de sällan eller aldrig mött en våldsutsatt samisk kvinna. Detta lyftes som en anledning till att de inte ringas in som en särskilt utsatt grupp och därmed inte ges något specifikt fokus i arbetet mot våld. Samtidigt visar tidigare forskning att det finns omständigheter som kan försvåra situationen och hindra våldsutsatta samiska kvinnor från att söka stöd (Øverli, Bergman och Finstad 2017), vilket kan innebära att våldet inte kommer till myndigheternas kännedom (Willis 2011). Sammantaget visar intervjuerna att våldet mot samiska kvinnor osynliggörs inom majoritetssamhället, samtidigt som det ”tystas” i det samiska samhället. Liknande slutsatser har dragits i tidigare forskning, där våld mot samiska kvinnor beskrivits som ”en blind fläck” i svensk offentlig policy (Burman 2017).

Bristande ägarskap, prioritering och vilja

Den bild som förmedlas genom intervjuerna är att samhällets stödstrukturer för våldsutsatta varken har tillräcklig kunskap om frågan om våld mot samiska kvinnor eller prioriterar den. Flera deltagare kopplar den bristande kunskapen till den låga prioriteringen av samisk kompetens i den egna verksamheten. Låg kunskap beskrivs som en anledning till att man inte förstår att den kompetensen är viktig i mötet med samiska klienter, patienter och brukare som utsätts för våld.

> Jag har aldrig varit med om, så länge jag har jobbat i alla fall, någon satsning på att nu ska vi satsa på den samiska hälsan eller våld inom den samiska kontexten eller missbruk inom den samiska kontexten, har inte hänt. Och det är helt galet att det saknas. […] Vi skulle behöva satsa på att bredda kompetensen kring målgruppen. Alla behöver veta, hur är det att leva i en familj som är aktivt renskötande. För det är ändå en stor del av den samiska kulturen. […] Vi behöver förstå det och förstå vidden av det och vad som kännetecknar det. Och vi behöver ta med det i beaktande när vi får in ärenden här. Oavsett om det är våld eller missbruk. Vad begär vi av klienter, där vi säger att du måste flytta, du måste bryta upp. Du måste skydda dina barn. Vad är det vi begär? (Socialarbetare)

Studier från Norge och Finland, som inte fokuserar specifikt på våld, visar på liknande sätt att medan samisk vårdpersonal och samer själva ser att den samiska kontexten ofta påverkar klientens eller patientens situation och behov så tenderar icke-samisk personal att negligera sådana skillnader, ofta på grund av bristande kunskap (Järvensivu, Pohjola och Romakkaniemi 2016; Laitinen och Väyrynen 2016; Hedlund och Moe 2010).

Samiska perspektiv beskrivs också genomgående saknas i styrdokument kring mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation. Ett undantag är kvinnojoursverksamheten i framförallt Norrbotten, som dels inkluderar en nystartad samisk kvinnojour i Jokkmokk och dels ett länsnätverk för kvinnojourer i Norrbotten som har satsat på att höja den samiska kompetensen och skrivit fram specifika mål kring detta. Bakgrunden till det var en samlad bild av att samiska kvinnor inte sökte sig till jourerna.

> Det är ju en del av vår kultur här i norr att vi har en samisk befolkning. Och vi vet ju att våldet förekommer ju där också, som på andra ställen […] Vi vill nå samiska kvinnor och tjejer med information om kvinnojourernas och tjejjourernas arbete, och om att söka stöd och skydd i en kvinnojour, om de utsätts för våld. Vi vill ju då visa vad vi arbetar med, och att vi tar emot kvinnor, alla kvinnor. Även samiska kvinnor. (Civilsamhällesengagerad)

Även om några riktade insatser hade gjorts, så beskrevs ingen verksamhet ha något övergripande ansvar för frågan om våld mot samiska kvinnor. Deltagare såg brister i styrningen av frågan samt ett ointresse som orsaker bakom avsaknaden av ansvar. Många var kritiska till det bristande engagemanget och kritiken riktades även mot Sametinget. En intervjudeltagare beskrev att frågan om våld mot samiska kvinnor ”har varit ointressant, helt ointressant” för Sametinget att lyfta. En utmaning, menar intervjudeltagaren, är att ”Sametinget, det samiska samhället, kommer inte att driva den här frågan, därför att vi har så mycket annat att driva”. Frågan om våld mot samiska kvinnor beskrevs på det sättet som svår att prioritera i det samiska samhället på grund av en pågående kamp för mer kollektiva samiska rättigheter rörande exempelvis språk, kultur och renskötsel. Sammantaget medför detta vad vi ser som ett bristande ägarskap och ansvar för frågan om våld mot samiska kvinnor som nedprioriteras och till stor del lämnas oadresserad inom både majoritetssamhället och det samiska samhället (jfr Kuokkanen 2019; Burman 2017).

Svårigheter att adressera frågan

Av intervjuerna framgår att även om många organisationer har rutiner för att fråga om våld så beskrivs det som svårt, obekvämt, och osäkert om det faktiskt görs. Utöver svårigheten att fråga om våld, beskrevs det också som svårt att veta och fråga om någon är same och om det samiska sammanhangets betydelse för våldsutsattheten. En deltagare beskriver det som svårt att ens närma sig frågan.

> Hur stort är det här problemet? Vi vet inte ens för vi frågar inte om de som kommer till oss är samer, så vi skulle kunna säga att vi har absolut noll behov av det här, men det vet vi inte. Men vi vet inte heller hur vi ska fråga och vi vet inte hur vi ska närma oss frågan. Och jag uppfattar det som att vi inte kanske är i mål med hur vi ska stötta i det heller. (Strateg)

De flesta deltagare beskrev frågan om våld mot samiska kvinnor som ”känslig”, ”svår” eller ”laddad”. Sammantaget framträder vad vi tolkar som ett stigma kring frågan om våld mot samiska kvinnor. Främst strateger beskrev en svårighet att lyfta frågan om våld mot samiska kvinnor utifrån positionen som icke-same eller som företrädare för en myndighet med en svår relation till det samiska samhället mot bakgrund av att myndigheten exempelvis ansvarar för frågor om rennäring eller exploatering av mark. Det fanns även en utbredd oro för att stigmatisera eller peka ut samer som grupp och på så vis bidra till att kränka, underbygga rasism och fördomar om samer, eller själv framstå som rasist. En annan strateg, som gjort försök att adressera våld mot samiska kvinnor, beskrev sig ha upplevt ett ”motstånd” från både samiskt och icke-samiskt håll kopplat till frågans känslighet och en rädsla för att göra fel.

> Det är känsligt. ”Varför ska vi stigmatisera, peka ut?” […] jag upplevde att från flera aktörer, där fanns det en uppfattning om att ”stödet till en samisk kvinna, det måste vara så perfekt utformat för att vi ska göra det, så att blir någonting fel, då är det ingen idé att vi gör det här”. […] Det här motståndet, det tycker jag att jag har upplevt i den här frågan, alltså dels i det här då att en del inte vill ta i det för att det här är för känsligt och dels att det ska vara så, att man måste kunna garantera ett perfekt stöd, om det ens ska göras. (Strateg)

Tidigare forskning i Norge, som inte specifikt fokuserar på våld, har på liknande sätt visat att hälso- och välfärdspersonals medvetenhet om kulturella skillnader och diskriminering mot samer kunde leda till både osäkerhet och lamslagenhet inför samiska brukares problem (Hedlund och Moe 2010, s.194). En ökad medvetenhet och reflektion kan på så vis också bidra till att öka osäkerheten inför att fråga samiska brukare om våld och våldets sammanhang (jfr Øverli, Bergman och Finstad 2017, s.78). Som beskrivits tidigare så var det dock främst den låga kunskapsnivån som deltagarna ansåg orsaka osäkerhet och en rädsla för att göra eller säga ”fel”.

> Förutom att det kan vara ointresse eller att man inte kan prioritera så tänker jag att det bottnar i en osäkerhet, man är rädd att säga fel. Alltså kunskapsnivån är så låg och det är ju ingen enskild persons fel, det är ju, ja men resultatet av kolonialpolitik […] Vi vet inte någonting om samisk kultur. Och att då kliva fram och liksom göra någonting i den frågan, det är jättejättesvårt. Tänk om man kliver någon på tårna, tänk om det blir fel. (Strateg)

Många underströk därmed vikten av ökad kunskap. Samtidigt betonades risken med att generalisera för mycket och på så vis återskapa stereotypa uppfattningar och dölja frågans komplexitet. Även de samiska intervjudeltagarna beskrev en svårighet att adressera våldet mot samiska kvinnor. Där handlade oron främst om risken att ”dra ner hela den samiska frågan” men också, som tidigare nämnts, att flytta fokus från andra viktiga samiska rättigheter.

> Jag känner en rädsla att börja dra i den här frågan på ett strategiskt, kommunalt plan därför att jag tycker att jag hör att så här ”Det är så mycket det här med samerna. Vi ska ha dåligt samvete, vi förstår inte riktigt över vad. Vi fattar att vi har massa skyldigheter, vi ska göra en massa, vi vet väldigt lite om hur, och det är rättigheter hit och dit, och så slår de sina kvinnor också?”. Alltså att det skulle dra ner hela den samiska frågan på något sätt, att jag skulle börja lyfta, att det är något vi ska prioritera, när jag slåss med näbbar och klor för att få kommunen att förstå hur majoritetssamhället kränker samerna. (Strateg)

Sammantaget förstår vi de svårigheter och det motstånd mot att adressera våld mot samiska kvinnor inom både majoritetssamhället och det samiska samhället som nära knutna till samtida koloniala maktrelationer. Att kunskapsnivån inom samhällets stöd är låg kan exempelvis kopplas till en historisk ”försvenskningspolitik” som inneburit att samers språk, kultur och levnadssätt länge marginaliserats i Sverige (jfr Kommittédirektiv 2021:103). De samiska intervjudeltagarnas oro för att skada det samiska kollektivet eller bidra till ökad rasism kan på liknande sätt knytas till den rasism som bland annat denna studie visat att samer utsätts för, och den fortsatta marginaliseringen av det samiska samhället, inom vilket utrymmet att adressera problem som våld mot kvinnor begränsas. Den typen av oro för stigmatisering är vanlig inom urfolks- och minoritetsgrupper och inte nödvändigtvis ogrundad (Kuokkanen 2015; Øverli, Bergman och Finstad 2017; Crenshaw 1991). Avsnittet synliggör även hur koloniala maktrelationer än idag påverkar myndigheters relation till samer och det samiska samhället negativt. Professionellas medvetenhet om samers bristande förtroende för myndigheten och dess roll i konfliktfyllda frågor såsom rennäring och markexploatering beskrivs till exempel göra frågan om våld ännu svårare att adressera av rädsla för att ytterligare kränka, diskriminera eller uppfattas som rasistisk.

Problembilder av våld mot samiska kvinnor

I de problembilder kring våld mot samiska kvinnor som framträder i intervjuerna lyfts flera specifika utmaningar knutna till den samiska kontexten som kan försvåra situationen för våldsutsatta samiska kvinnor. Det gäller exempelvis möjligheter att berätta om våldsutsattheten, att söka och få adekvat och kompetent stöd, och att lämna en våldsam relation. Samtidigt som många utmaningar kopplas till det samiska samhället så betonar många intervjudeltagare att samiska kvinnor inte är en enhetlig grupp och att många utmaningar är allmänna för våldsutsatta kvinnors situation generellt.

Problembilderna redovisas i fyra delvis sammanlänkade teman:

- Små samhällen, starka relationella band och långa avstånd
- Bristande tillit till myndigheter och det offentliga
- Ojämställdhet och tystnad kring våld i det samiska samhället
- Rädsla att förlora sitt samiska sammanhang

Små samhällen, starka relationella band och långa avstånd

Många samer i Sverige bor i vad som kan beskrivas som glesbygd och de flesta samebyar ligger i norra Sverige där avståndet till en tätort kan vara långt. Tidigare studier visar att detta kan innebära särskilda utmaningar vid våldsutsatthet såsom långa geografiska avstånd till samhällets stöd. Verksamheter som polis och socialtjänst har också i allmänhet mer begränsade resurser och mindre specialiserad

kompetens för att stötta våldsutsatta och motverka våld i glesbygdsområden. Dessutom saknas ofta verksamheter som kvinnojourer på mindre orter (Larsson, Petersson och Strand 2023; Øverli, Bergman och Finstad 2017).

Flera deltagare i vår studie lyfter särskilda utmaningar med att vara verksam i glesbygd. Det gäller både deras arbete generellt och arbetet med våld mot kvinnor specifikt. Särskilt deltagare inom socialtjänsten beskrev en svårighet att rekrytera kompetent personal med lokalkännedom och kunskap om det samiska samhället samt en hög personalomsättning. Intervjuade poliser beskrev att det kan vara avgörande för exempelvis ett misshandelsfall att komma tidigt, för att kunna säkra bevis och för att kunna skydda och höra den våldsutsatta, men att det är svårt när resurserna är begränsade och avstånden långa.

> Så det är väldigt stora områden. Och vi är oftast bara en patrull i hela området. Så att vi kan verkligen vara på fel ställe när det händer. Vi kan vara längst ner i [en] kommun, och sen ska vi längst upp i [en annan] kommun. Så det är långa framkörningssträckor och många gånger när det händer brott så hinner det vara överspelat innan vi är framme. (Polisanställd)

Det geografiska avståndet till stöd kan ytterligare öka i vissa perioder för exempelvis renskötande samer vid kalvmärkning eller skiljning. I relation till renskötseln beskriver intervjudeltagare även det starka beroendet mellan varandra inom en siida eller sameby. Det starka beroendet av varandra och gemenskapen som bildas i dessa sammanhang beskrevs av flera intervjupersoner som positiv, men samtidigt som potentiellt problematisk när det handlar om att lämna en våldsam relation.

> Kring just våld och renskötselmiljö så är det ju också ett faktum att den här förövaren är det ju svårt att bli av med. Att det blir ju, ja, det är ju inte så att omgivningen och släkten riktigt kan ta avstånd eller, ja, du vet, det blir, den här personen finns ju kvar i egenskap av renägare och renskötare, så att […] Beroendet av varandra är ju, ställer ju till det. (Strateg)

Flera intervjupersoner menade att de starka relationella banden, och svårigheten eller oviljan att lämna sin sameby, också är en orsak till att situationer med övergrepp och våld ofta hanteras internt inom det samiska samhället.

I relation till att bo i ett mindre samhälle lyftes även svårigheten att vara anonym. Jämfört med de som bor i städer är våldsutsatta i glesbygd mer isolerade rent geografiskt men de kan samtidigt vara mindre anonyma gentemot andra i det mindre samhället, vilket beskrivits som en både ”komplex och paradoxal situation” (Sandberg 2013, s. 356). I de små och mer glesbefolkade kommunerna beskrev intervjudeltagarna kunskapen om, och närheten till, det lokala samhället som en styrka. Samtidigt menade vissa att det kunde vara en utmaning att bibehålla distans och professionalitet och att närheten kunde leda till dilemman och intressekonflikter i deras arbete. När det gäller känsliga frågor som våld i nära relation så visar tidigare studier på liknande sätt att närheten i ett mindre samhälle kan innebära en ökad tillit men också en svårighet att upprätthålla anonymitet gentemot de som arbetar inom stödstrukturerna och därmed bli en barriär för att söka hjälp (Øverli, Bergman och Finstad 2017; Larsson, Petersson och Strand 2023).

Bristen på anonymitet beskrevs som extra påtaglig i relation till det samiska samhället, som i sig är litet och där ”alla känner alla”, om inte till utseende så till namn och släkt. Den starka samhörigheten och svårigheten att vara anonym i det samiska samhället beskrevs gälla oavsett om du bor i glesbygd eller storstad, om du är renskötande same eller inte. Samtidigt betonade flera intervjudeltagare att erfarenheter och konsekvenser av våld kan skilja sig mycket åt mellan olika samiska kontexter, till

exempel mellan samer innanför och utanför samebyar, samt mellan de som lever i stads- eller glesbygdsmiljö.

Många beskrev också samhörigheten och de nära banden i det samiska samhället som värdefullt. Det framhölls att det historiskt har varit viktigt att komma överens och samarbeta inom och mellan släkter, inte minst inom renskötseln. Några intervjudeltagare påpekar dock att det också finns en risk att samhörigheten kan leda till en ”farlig” slutenhet och social kontroll, där familjens rykte beskrivs som viktig att upprätthålla.

> Det är ju jättebra så länge det är bra men när det blir dåligt, den kontrollen när det blir, och det har ju blivit mer och mer så, ett slutet, alltså, ett sällskap som blir utsatt för så mycket påtryckningar blir mer och mer slutet. Det är ju då det blir farligt. Och sen blir det ibland, blir det lite så där heders… att ’förstör inte ditt namn, tänk på hela släkten’. (Hälso- och sjukvårdsanställd)

Deltagarens hänvisning till ”heders” i citatet ovan, visar återigen på svårigheten att hitta rätt ord för att beskriva de mekanismer som handlar om att värna familjens rykte och släktens status, och för att överhuvudtaget adressera frågan om våld i samiska sammanhang.

Även Øverli, Bergman och Finstads (2017, s.85) studie i Norge visar att det kan få stora konsekvenser för såväl närstående som för hela familjestrukturen att berätta att någon i den egna familjen eller släkten utövar våld. Detta kan leda till att den utsatta i det samiska samhället sätter släktens behov framför sina egna. Att värna om rykte och status beskrevs av deltagare i vår studie också gälla den egna samiska gruppen eller samebyn. Detta relateras i intervjuerna bland annat till en rivalitet inom och mellan samebyar, som i sin tur kopplas till kvoter om antalet renar.

> Både att man inte vill visa att vi inom vår sameby har oroligheter, och att där finns konflikter och det, utan man vill visa att ja, men vi är som en homogen stark grupp. Man vill inte visa den svagheten utåt, och då specifikt kanske mot andra. För det är det också att alla samebyar har ju … Jag vet inte hur man ska förklara det. Men alla har olika tillsättning hur mycket ren man får ha inom varje sameby. Och det är ju en sån här grej som också kan skapa den här rivaliteten mellan. Så det blir mycket att försöka hålla viss information och vissa saker innesluten. (Civilsamhällesengagerad)

Även i en norsk kontext har hierarkier mellan samiska familjer och vikten av att skydda familjens status beskrivits som normer som gör det svårare att prata om och söka stöd för våld och liknande problem inom familjen (Øverli, Bergman och Finstad 2017, s.88). Mot bakgrund av den låga kunskapen inom samhällets stödstrukturer som tidigare lyfts, finns även en risk att det saknas en förståelse för denna typ av oro för att skada familjen eller den egna gruppen genom att berätta om våldsutsatthet. Som en deltagare beskriver det:

> Jag tror att det är svårt att vända sig till vården eller någon annan myndighet och säga att man har blivit utsatt för våld. Dels för att det är svårt att separera sig från kanske den som utövar våld, men också för att samhället i stort inte vet hur den samiska familjen är uppbyggd. (Hälso- och sjukvårdsanställd)

Som detta avsnitt visar så kan många av de utmaningar som länkas till samiska kvinnors situation och tillgång till stöd vid utsatthet för våld också knytas till mer allmänna utmaningar med att bo i glesbygd och leva i mindre samhällen. Dessa inkluderar exempelvis geografisk isolering, begränsad tillgång till välfärdstjänster, bristande anonymitet, långa avstånd och mindre specialiserad kompetens att möta

våld (Larsson, Petersson och Strand 2023; Farhall m.fl. 2020; Sandberg 2013). Samtidigt belyser avsnittet hur dessa glesbygdsutmaningar kring våld kan få specifika konsekvenser för samiska kvinnor och förstärkas av barriärer och normer som är särskilt knutna till det samiska samhället (jfr Kuokkanen 2015).

Bristande tillit till myndigheter och det offentliga

Att skapa tillit i mötet med de som söker stöd beskrivs av deltagare som särskilt viktigt när det handlar om stigmatiserade frågor såsom utsatthet för våld, inte minst våld i nära relation. Samtidigt betonas en bristande tillit till myndigheter bland samer, vilket kan bli en barriär för att nå och stötta våldsutsatta samiska kvinnor. Den bristande tilliten relateras till både historiska och samtida erfarenheter av förtryck, fördomar och diskriminering.

> De har ju tagit våra samiska barn en gång till internatskola. Och det finns ju den rädslan att de tar barnen igen. Och då blir det ju mot myndigheter, lite svårare. Och det har kommit forskare och mätt våra skallar och näsor […] Vi kan gå till läkaren med ett sår men med, de har den där nedärvda misstron, på något sätt. Det sociala arvet som faktiskt är. Vi berättar inte gärna om vår kultur för att de brände oss på bål på 1600-talet för att vi hade en annan tro. (Hälso- och sjukvårdsanställd)

Deltagare underströk därmed vikten av att stärka tilliten, vilket ansågs kräva en medvetenhet och ödmjukhet inför att relationen mellan samer och det offentliga under en lång period präglats av kolonialt förtryck och diskriminering. Bristen på tillit kopplades i intervjuerna också till okunskapen om det samiska samhället inom samhällets stödstrukturer och till erfarenheter av, eller en oro för, fördomsfullt eller okunnigt bemötande från det offentliga. Risken att först behöva förklara vad det innebär att leva i ett samiskt samhälle, och att inte bli förstådd, ansågs kunna bli en barriär för att berätta om våldsutsatthet:

> Jag tänker att om man vet att man möter någon som inte har en aning om hur det är att leva i en renskötande familj eller i en samisk kontext så är man ju inte riktigt benägen att först börja med att förklara vilket liv man lever, för att sen be om hjälp. Alltså, man behöver känna när man kommer till någon... Man är i sitt livs största kris. Man är livrädd för sitt liv. Man är orolig för sina barn. Man står inför att behöva bryta upp hela sin tillvaro. Man vill inte behöva börja med, tänker jag spontant, med att förklara vilket liv man lever. (Socialarbetare)

Tidigare dåliga erfarenheter av att polisanmäla exempelvis renstölder är en annan aspekt som beskrivs kunna göra det ännu svårare för våldsutsatta att vända sig till polisen. En bristande tillit beskrevs också kunna öka oron över att inte bli trodd och rädslan för att förlora vårdnaden över sina barn, vilket även är vanliga farhågor hos andra våldsutsatta kvinnor (Kjellberg 2023). En annan deltagare berättar hur bristen på tillit till myndigheter är något som kan nyttjas av förövare, ”tar du kontakt med dem så kommer de ta barnen. Och jag ska orosanmäla dig och jag ska… Det är mycket med det där.” (Socialarbetare)

Bristande tillit till det offentliga och låg kunskap om det samiska samhället har även i tidigare forskning beskrivits som hinder för att söka stöd för våldsutsatthet (Uttjek 2019; Øverli, Bergman och Finstad 2017). Även i Norge kopplades den låga tilliten till erfarenheter av rasism och assimileringspolitik och beskrevs som en barriär för våldsutsatta att söka hjälp (Øverli, Bergman och Finstad 2017). Ökad kunskap inom stödstrukturerna och möjligheten att kunna prata samiska i mötet

med det offentliga framhölls där som viktigt för att öka förtroendet. Samtidigt betonades att kommunikation såväl som tillit handlar om mer än språk. Att bli bemött på ett lyhört sätt med förståelse och respekt för det samiska samhället framhölls som särskilt viktigt (Øverli, Bergman och Finstad 2017, s.8). Flera samiska intervjudeltagare i vår studie beskrev en brist på den typen av kunskap, respekt och förståelse för det samiska inom det svenska samhällets stödstrukturer. Även mer praktiska brister i stödets utformning påpekades av deltagare som barriärer. Till exempel avsaknad av flexibilitet och möjlighet till ombokning med kort varsel, vilket ansågs vara viktigt för många samer inom inte minst renskötseln (jfr Hedlund och Moe 2010, s.190).

I en tidigare rapport av dåvarande Statens folkhälsoinstitut (2010, s.50) om bemötande av våldsutsatta kvinnor bland de nationella minoriteterna i Sverige, uttrycker samiska intervjupersoner med erfarenhet av våldsutsatthet på liknande sätt ett bristande förtroende för svenska myndigheter bland samer. Resultaten kan också knytas till tidigare forskning om sjukvårdens och socialtjänstens möte med samer mer generellt, som tyder på en särskild svårighet att bygga tillit i samiska miljöer och att många icke-samiska yrkesverksamma saknar kunskap om hur det samiska sammanhanget kan påverka en patients eller klients behov (Storm Mienna, Omma och Axelsson 2021; Daerga m.fl. 2012; Hedlund och Moe 2010; Järvensivu, Pohjola och Romakkaniemi 2016). Intervjuer med samiska brukare och patienter i Norge visade exempelvis att de, nästan oavsett vilket problem eller behov som de sökte vård eller assistans för, närmade sig hälso- och välfärdspersonal med norskt ursprung med försiktighet (Hedlund och Moe 2010, s.190). På samma vis belyser Storm Mienna, Omma och Axelssons (2021) fokusgruppsintervjuer med samer i norra Sverige att bristande tillit och tidigare negativa erfarenheter kan bli en barriär för att söka vård.

Sammantaget visar våra resultat därmed på vikten av att öka samers förtroende för det offentliga, vilket kräver en ökad kunskap, medvetenhet och lyhördhet bland professionella. Studien pekar också på behovet av att utveckla strukturer för dialog mellan samhällets stödstrukturer för våldsutsatta och det samiska samhället, vilket idag verkar saknas helt.

Ojämställdhet och tystnad kring våld i det samiska samhället

Under intervjuerna knyter flera deltagare frågan om våld mot samiska kvinnor till ojämställdhet i det samiska samhället. Några beskriver en ”machokultur” och en hård och stundtals sexistisk jargong bland framförallt samiska män. Flera beskriver att kvinnor oftare ansvarar för hem och familj, vilket inte värderas lika högt som arbete med exempelvis renar som främst utförs av män. Ojämställdheten beskrivs också innebära att samiska män generellt har en högre status i det samiska samhället än kvinnor, vilket anses kunna göra det svårare att lyfta problem som mäns våld mot kvinnor. ”Det finns ju en stark lojalitet med de samiska männen” beskriver exempelvis en strateg som menar att ”lojaliteten måste finnas hos de våldsutsatta”. Även den urfolksfeministiska forskaren Rauna Kuokkanen (2015, s.279) har i sin forskning belyst mäns högre status i det samiska samhället. Hon menar att ojämställdheten inte bör ses som knuten till traditionellt samiska normer utan som en effekt av kolonialismen och integreringen av kristna konservativa värderingar kring ”kvinnligt” och ”manligt”.

I samband med våldsutsatthet beskrivs kvinnors stora ansvar för hem och barn kunna innebära en potentiellt isolerande situation, inte minst inom renskötseln, där tiden till exempelvis vänskapsrelationer utanför den egna familjen kan vara begränsad. Tidigare forskning har visat att i de fall våldsutsatta söker stöd så är det framförallt hos en vän eller närstående (Brandén m.fl. 2023,

s.121; Westerstrand et.al. 2022, s.128). Därmed kan aspekter som isolering och långa avstånd till relationer utanför den kontext där våldet sker innebära försvårande omständigheter för den utsatta.

Som beskrivits i tidigare avsnitt så betonar flera intervjupersoner att jämställdhet såväl som våld mot kvinnor är svårare att adressera i det samiska samhället på grund av samers kollektiva utsatthet som grupp. ”Det är ingen samisk politiker som driver på den här frågan” menar exempelvis en strateg, då det innebär en risk att omvärlden tror att ”de där samerna, de slår bara sina fruar”. Detta knyts också till en ökad rasism i samhället, där problem som våld ofta läggs på ”de andra”. En socialtjänstanställd menar till exempel att våld mot kvinnor ”uppmärksammas när det är någon från ett annat land eller om det är en same” därför att då kan man ”lägga problemet där”. Många deltagare reflekterar på liknande sätt kring risken att reproducera stereotypa föreställningar om samiska män som våldsamma och förstärka fördomar mot samer. Inom en redan marginaliserad samisk kontext är utrymmet att adressera problem som ojämställdhet och våld mot kvinnor således begränsat. Kuokkanen (2015; 2019) menar att detta har haft stor betydelse för det samiska samhällets bristande hantering av ojämställdhet och bidragit till tystnaden kring våld mot kvinnor. Det är lättare att prata om det strukturella våld man utsätts för som grupp, menar en deltagare.

> Om jämställdhet är svårt att prata om, då är våld i princip omöjligt. För det går ju som hand i hand, alltså en våldshandling mot samiska kvinnor är ju fortfarande ett jämställdhetsproblem och ett samhällsproblem, och vill man inte prata om det i samhället så blir det ju svårare. Det blir så mycket, mycket svårare. Och man vill ju hellre prata om det strukturella våldet som man har blivit utsatt för som grupp. Men det är något helt annat. Blir du utsatt i en grupp så blir det ju … är det ju hela gruppen som blir utsatt. Men våld i nära relation där blir den enskilda utsatt. Och man är ju mer sårbar. (Hälso- och sjukvårdsanställd)

I linje med vad som framhålls i citatet ovan belyser även Kuokkanen (2015, s.273) att frågan om våld mot kvinnor tenderar att både osynliggöras och avpolitiseras i samiska samhällen och underordnas det samiska kollektivets intressen i syfte att skydda gruppen. Kuokkanen (2013) problematiserar den nedprioriteringen och avpolitiseringen och menar att urfolkskvinnors kroppsliga integritet och frihet från våld inte bör ses som ett hot mot, utan en central förutsättning för, urfolks självbestämmande.

Som nämnts i tidigare avsnitt så belyser intervjudeltagare också andra förhållanden knutna till det samiska samhället som gör att problem som våld mot kvinnor ofta hanteras internt och präglas av en tystnad. En faktor beskrevs vara ett utbrett ideal i det samiska samhället att vara stark och inte visa sig sårbar. Många beskrev en förväntan att kunna klara sig själv och inte be om hjälp, vilket kan förhindra att man söker stöd och således göra det svårare för samhället att identifiera våldsutsatthet.

> Kulturellt så har det varit så att man ska klara ganska mycket själv och […] det är ganska många saker man ska … hur ska jag säga, gå ifrån för att börja säga saker högt och uttrycka att man behöver hjälp. Det är flera steg då, dels att du inte ska avslöja att det är inom det samiska precis som inom alla folk finns misshandel och misär. Och så ska du också bryta den här tystnadskulturen, att du också öppnar upp och räcker ut en hand och ber om hjälp och visar en svag sida. (Hälso- och sjukvårdsanställd)

Även i Øverli, Bergman och Finstads studie om samhällets stöd till våldsutsatta samer i Norge (2017, s.93) beskrevs ett ideal bland samer att vara stark och inte visa svaghet som en barriär och orsak till tystnad om våld. Samma ideal framkommer också i fokusgruppsintervjuer med samer i norra Sverige där det samiska uttrycket “ieš birget” användes av deltagare för att beskriva ”en vilja att klara sig själv,

att vara stark, inte visa sig svag och att inte belasta andra med sina egna problem", vilket lyftes fram som ett hinder för att söka vård (Storm Mienna, Omma och Axelsson 2021, s. 16).

Intervjudeltagarna i vår studie, liksom i den norska rapport som nämns ovan, knyter särskilt idealet om att vara stark och klara sig själv till samiska kvinnor. I tidigare forskning har detta ofta benämnts som "myten om den starka samiska kvinnan" som klarar allt. Forskare beskriver att "myten" vuxit fram som ett sätt att markera samiska kvinnors historiskt starka ställning i det samiska samhället (Kuokkanen 2015; Amft 2000). "Myten", eller normen, anses även idag bidra till samiska kvinnors självbild, vilket kan göra det ännu svårare att berätta om våldsutsatthet och söka hjälp (Thorslund och Kiil 2022; Øverli, Bergman och Finstad 2017).

> Alltså om man tänker rent generellt så har vi ju den här bilden av oss samiska kvinnor som stora och starka och vi fixar allting och det är vi som har haft, att det är vi som sitter på allting. Att vi har varit jämställda före koloniseringen […]. Så man måste ju våga se de delarna också att det är inte så jämställt som vi vill. Men samtidigt så vill man behålla den här myten om oss som starka och duktiga och vi ska klara det här själv. (Hälso- och sjukvårdsanställd)

I citatet ovan problematiserar deltagaren även idén om det samiska samhället som jämställt innan koloniseringen, samt att det resonemanget kan bidra till att förstärka "myten" och normen om samiska kvinnor som starka och jämställda. I likhet med denna problematisering menar Kuokkanen (2019, s.184) att även om kolonialismens effekter är viktiga att beakta, så riskerar en förståelse av våld och ojämställdhet som en isolerad effekt av kolonialismen att förflytta ansvar och agens från det samiska samhället och enskilda förövare (jfr även Gunn 2014; Amft 2000; Eikjok 2000).

Sammantaget visar resultaten från intervjuerna på hur könade normer och maktrelationer på olika sätt kan försvåra situationen för våldsutsatta samiska kvinnor och göra det svårare att söka stöd. I kontrast till beskrivningarna om en tystnad kring våld visar dock resultat från Samisk HLV-studien att det var vanligare för samiska kvinnor att polisanmäla och söka vård efter sexuellt övergrepp jämfört med kvinnor i Sverige (Brandén m.fl. 2023, s.124). Även om studien inte säger något om orsakerna bakom denna skillnad, så nyanserar det bilden av en passiv tystnad kring våld i det samiska samhället som lyfts fram av intervjudeltagare såväl som i tidigare forskning (se t.ex. Kuokkanen 2015; Thorslund och Kiil 2022; Øverli, Bergman och Finstad 2017).

Rädsla att förlora sitt samiska sammanhang

En av de mest centrala utmaningarna för våldsutsatta samiska kvinnor som beskrevs av deltagarna, var rädslan för att ett uppbrott från den våldsamma relationen skulle innebära en förlust av deras samiska sammanhang. Ens samiska identitet beskrevs som nära knutet till platsen och markerna och därmed som svår att upprätthålla om du behövde flytta till en annan ort för att söka skydd.

> Tyvärr så är det så att när man behöver skydd så behöver man lämna orten. Alltså, om jag är våldsutsatt och jag behöver fly. Jag kan inte fly i [kommunen]. Det är en fysisk omöjlighet. Jag kan oftast inte fly i [regionen]. Man behöver fysiskt geografiskt flytta på sig ett ganska avsevärt avstånd för att säkerställa sin trygghet. Och kopplat till en samisk kontext, om man lever i en renskötande familj till exempel, då har man sina marker. Man är ju … Identiteten är i stor utsträckning kopplad till den kontext man lever i. (Socialarbetare)

Denna farhåga kopplades också till att samiska kvinnor ofta bär huvudansvaret för gemensamma barn i en parrelation och ser det som viktigt att ge sina barn tillgång till det samiska språket och

kulturen. En vilja att skydda barnens samiska sammanhang beskrevs som en ytterligare försvårande dimension för att lämna en våldsam relation.

> Att ta sina barn kanske från kontexten som man känner till, till något helt annat, om man är van att bo uppe i fjälls på sommaren till exempel, och då bo i en lägenhet i Malmö, det kanske inte är det man vill sina barn. Utan man kanske löser det på något annat sätt internt. (Hälso- och sjukvårdsanställd)

Oviljan och oron över att behöva lämna sitt samiska sammanhang knöts framförallt till renskötseln och svårigheten såväl som ovissheten i vad det skulle innebära att behöva lämna sin sameby. En Socialarbetare beskrev vikten av att professionella har förståelse och respekt för den komplexiteten och oron när de möter våldsutsatta samiska kvinnor.

> Har jag tagit mina renar till partnerns område? Har jag kvar någon plats i min hemsameby? Har jag kvar några renar där? Får jag komma tillbaka om vi separerar eller blir jag nu beroende av det nya området? Vad har jag för stöd av de som finns där? Där tänker jag också hur man får också fundera över olika riskfaktorer. Hur påverkar det om inte vi håller sams? […] Alltså, vad behöver jag ha för strategier att hantera min utövare om jag är i en beroendesituation? Och säg då också att renskötseln är … liksom det är så inne i mitt nervsystem så det finns inte ett alternativ att inte vara i det. Då tänker jag att det här blir en faktor som är någonting som vi absolut behöver kolla på ännu mer. (Socialarbetare)

Samtidigt beskrevs både kunskap och verktyg för att hantera den situation som beskrivs i citatet ovan idag saknas inom samhällets stödstrukturer. Att ta den typen av oro på allvar och erbjuda kompetent stöd, beskrevs även som ett sätt att öka tilliten och förtroendet för stödstrukturerna. En av de allra svåraste utmaningarna, beskriver en intervjudeltagare, är att få våldsutsatta samiska kvinnor att våga lita på någon annan och förstå ”att oavsett hur mycket identiteten blir hotad så kan han ju inte ta ifrån identiteten […] alltså, han kan inte ta ifrån det som faktiskt är jag”. Deltagaren menade att en viktig del i stödet både från majoritetssamhället och det samiska samhället därför behöver vara att börja prata om denna situation och hjälpa våldsutsatta att inse att markerna, kulturen och den samiska identiteten fortfarande är deras och att ingen kan ta ifrån dem det, även om de behöver lämna. Även i en norsk kontext beskrevs utsattas oro för att behöva lämna sitt sammanhang som ett hinder för att berätta om våld (Øverli, Bergman och Finstad 2017, s. 80).

Några intervjudeltagare med erfarenheter av att möta våldsutsatta samiska kvinnor beskrev även att hot, kränkningar och förnedring kopplat till den utsattas samiska identitet var något som de erfarit hade utnyttjats av förövare. Det gällde exempelvis kränkningar knutna till att inte vara tillräckligt mycket same och hot om att ta renarna eller se till att personen aldrig skulle få komma tillbaka till samebyn om den lämnade relationen. En deltagare berättar också om specifika samiska uttryck som använts för att trycka ner den våldsutsattas samiska identitet.

> Olika maktmedel som kan användas är också exempelvis kanske språket. Om … Jag tänker liksom, "hora" är ett starkt ord och väldigt nedtryckande, men det finns också samiska ord som kan vara väldigt känsliga, nedtryckande, som går just ut på din identitet. (Socialarbetare)

Sammanfattningsvis pekar deltagarnas erfarenheter på att oron att behöva lämna sitt samiska sammanhang och förlora sin samiska identitet kan bli en försvårande omständighet för att lämna en våldsam relation i det samiska samhället. Intervjuerna belyser också att betydelsen av och relationen till familj, samhälle och stat kan skilja sig åt för samiska kvinnor jämfört med den betydelse de ges

inom västerländska förståelser av våld mot kvinnor och strategier för att förebygga våldet (jfr Kuokkanen 2019, s.182).

Samtidigt betonar många intervjupersoner att stora skillnader kan finnas mellan olika delar av det samiska samhället och mellan olika samiska kvinnor. På samma sätt ser vi att flera aspekter som i intervjuerna belysts som en del av problembilden kring våld mot samiska kvinnor också är utmaningar för våldsutsatta kvinnor generellt, inte minst de som bor i mindre samhällen där beroendet av andra är stort. Flera intervjupersoner betonade också att våldets mekanismer i en partnerrelation ofta ser liknande ut för de flesta kvinnor som utsätts, oavsett om du är same eller inte. En socialarbetare som arbetar med stöd till våldsutsatta beskriver exempelvis ”att våldet kan vara väldigt likt” men att ”konsekvenserna av våld” för samiska kvinnor kan skilja sig åt jämfört med andra kvinnor. Även om gemensamma utmaningar finns är det således viktigt att ha kunskap om våldets sammanhang och att stödet utgår utifrån den våldsutsattas situation och behov.

Deltagarnas reflektioner kring vad som behövs för att motverka våld mot samiska kvinnor

I intervjuerna ställdes några avslutande konkreta frågor kring behov av förändring, hur arbetet för att förebygga våld mot samiska kvinnor skulle kunna förbättras, och vad som sågs som den största utmaningen i detta arbete. I detta avsnitt sammanfattar vi svaren på de frågorna. I intervjuerna framhölls att förändringar på många olika nivåer krävs och deltagarnas reflektioner spänner från mer strukturella och maktrelaterade problem till mer praktiska omständigheter som kräver förändring.

Förändra koloniala strukturer och öka jämställdheten

Många intervjudeltagare såg våld mot samiska kvinnor som ett i grunden maktrelaterat problem, knutet till både ojämställdhet och marginaliseringen av samer i Sverige.

Bristande jämställdhet i det samiska samhället framhölls som en central orsak till våld mot samiska kvinnor. Renskötselrätten beskrevs som knuten till mannen och samiska kvinnors plats i samebyn som beroende av deras pappa, man eller son. Att öka jämställdheten i det samiska samhället och se över hur nuvarande lagstiftning kring rennäring och familjerätt påverkar våldsutsatta kvinnors situation beskrevs därmed som viktiga strukturella förändringsåtgärder. Intervjudeltagare från socialtjänsten problematiserade till exempel att det är den våldsutsatta som behöver lämna sitt sammanhang för att söka skydd, vilket ofta innebär att flytta utanför den egna kommunen. Detta beskrevs som extra problematiskt i relation till tidigare beskrivna erfarenheter av att oron för att förlora sitt samiska sammanhang blir en barriär för samiska kvinnor att berätta om våld och att lämna en våldsam relation.

Exempel som kopplades till koloniala strukturer var exploateringen av traditionell samisk mark, en pågående rasism mot samer, samt svårigheten att upprätthålla samisk kultur, tradition och språk. Samers utsatta och marginaliserade position i Sverige sågs av många som helt avgörande att förändra för att skapa utrymme att adressera frågor om våld mot kvinnor i det samiska samhället.

Bryt tabut och tystnaden både i majoritetssamhället och det samiska samhället

Intervjudeltagare betonade också att det saknas ett ”offentligt samtal om våld i Sápmi”, som en strateg uttryckte det. En offentlig diskussion i det samiska samhället beskrevs som nödvändigt för att bryta tystnaden och tabut. Några pekade även på behovet av ett närmare samarbete mellan det

samiska samhället, sametinget och kommunerna för att bättre inkludera samiska frågor och perspektiv i de kommunala verksamheter som möter våldsutsatta. ”Jag tror nyckeln är … det handlar om att kommunerna måste samarbeta med det samiska samhället på ett mycket mer strukturerat sätt” menar exempelvis en annan strateg.

Även inom majoritetssamhället beskrevs frågan om våld mot samiska kvinnor som svår att adressera. En slutsats i den norska kontexten var att om professionella vågar fråga samiska brukare *om våld*, så vågar de också berätta (Øverli, Bergman och Finstad 2017). I vår studie ansåg intervjupersonerna snarare att det var svårt att veta *om någon var same* och problematiskt att ställa direkta frågor om det. Dessutom ansågs det känsligt att prata eller fråga om potentiella svårigheter knutna till det samiska samhället, inte minst i relation till en komplex och stigmatiserad fråga som våld. Istället lyftes vikten av en ökad lyhördhet i det konkreta mötet och att ställa frågor som öppnar upp för ett samtal om det sammanhang där våldet sker. Det ansågs ge en möjlighet att själv berätta att man är same och prata om vilken potentiell betydelse det skulle kunna ha för ens situation, men också en möjlighet att välja att inte lyfta det.

Utveckla samisk stödstruktur och öka kunskap och tillit

Flera deltagare underströk behovet av att utveckla en särskild samisk stödstruktur. Nuvarande stödstrukturer ansågs bland annat sakna flexibilitet och kunskap. Idéer lyftes om digitala stödsamtal och mobila team med professionella som förstår det samiska samhället bra, samt gruppsamtal med andra samiska kvinnor som delar erfarenheter av våld. Ett specifikt behov beskrevs vara ett juridiskt stöd till den våldsutsatta för att värna den utsattas samiska rättigheter och förankring i det samiska samhället. Ett konkret förslag var att ge våldsutsatta tillgång till ett särskilt ombud med juridisk kompetens kring både samiska rättigheter till exempelvis fiske, jakt och renskötsel och familjerättsliga frågor.

Även om riktade insatser inom det samiska samhället beskrevs som viktiga så betonade många att det inom hela samhällets stöd till våldsutsatta i Sápmi behövs grundläggande kunskaper om det samiska samhället, inte bara bland samer. Detta knöts bland annat till svårigheten att vara anonym i det samiska samhället samt att kompetens kring våld ofta saknas där samisk personal finns. Som denna studie visat så är myndigheternas kunskap om det samiska samhället låg. Deltagare berättade att samer ofta möts av fördomar och okunskap när de söker vård och stöd. Att behöva börja med att förklara sin livssituation ansågs särskilt bli en barriär för att berätta om känsliga frågor som våld. Sammantaget beskrevs ett behov av ökad medvetenhet, förståelse och respekt för det samiska samhället inom det offentliga.

Dessa reflektioner synliggör komplexiteten med att våldsutsatta samiska kvinnor är *för anonyma* inom samhällets stödstrukturer, men samtidigt har ett behov av *ökad anonymitet* i det samiska samhället. Situationen orsakar sammantaget en svårighet för samiska kvinnor att söka och få adekvat stöd både inom det samiska samhället där det är svårt att vara anonym, och i samhället i stort där kunskap och förståelse saknas. En risk är att de därmed faller mellan stolarna. Som en deltagare uttrycker det:

> Den största utmaningen är väl att de här samiska kvinnorna ska hitta någon som de känner förtroende för, att de vet att ”hit kan jag vända mig”. För nu verkar det inte finnas riktigt något sådant forum. (Hälso- och sjukvårdsanställd)

Sammanfattningsvis lyfte deltagarna därmed behovet av att utveckla både samiska och icke-samiska stödstrukturer för våldsutsatta.

Avslutande diskussion delstudie II

Syftet med den kvalitativa delstudien har varit att ge en bild av vilka erfarenheter, problembilder och utvecklingsbehov som finns gällande våld mot samiska kvinnor inom samhällets stödstrukturer för våldsutsatta.

Utifrån intervjuer med deltagare från olika delar av samhällets stöd till våldsutsatta såsom civilsamhälle, socialtjänst, hälso- och sjukvård, polis samt inom det mer strategiska arbetet har studien visat på både generella utmaningar för att nå och hjälpa våldsutsatta och vad som i intervjuerna beskrivs som mer specifika utmaningar knutna till våld mot samiska kvinnor. Det innebär att det kan finnas särskilda förhållanden som är viktiga att ha kunskap om och vara lyhörd kring i mötet med våldsutsatta samiska personer och i arbetet för att motverka våld mot samiska kvinnor.

Att peka ut det specifika innebär samtidigt en risk att homogenisera ”det samiska”, att kulturalisera våldet och osynliggöra maktrelationer (jfr Rugkåsa och Ylvisaker 2021; Øverli, Bergman och Finstad 2017), och att placera problemet med våld mot kvinnor hos ”den andre” (Carbin 2014). Att fråga deltagarna om särskilda utmaningar kopplat till våld mot samiska kvinnor kan exempelvis ha bidragit till att mer allmänna utmaningar i arbetet med våld formulerats som en särskild samisk problematik. Liksom Øverli, Bergman och Finstad (2017, s.98) vill vi därför understryka att vi inte ser våld mot kvinnor som ett kulturellt problem eller ”det samiska” som i sig problematiskt. Däremot visar vår studie tydligt att våld mot samiska kvinnor är en fråga som behöver förstås i relation till den bredare politiska och historiska koloniala och könade kontext som våldet utspelar sig i (jfr Kuokkanen 2015).

Med inspiration från forskning med urfolksfeministiska perspektiv riktar vi därför i denna avslutande diskussion fokus mot hur könade och koloniala maktrelationer påverkar våldsutsatta samiska kvinnors situation, tillgång till adekvat stöd samt samhällets förmåga att möta och motverka våldet.

Osynliggörande och avpolitisering av våld mot samiska kvinnor i Sverige

På en mer samhällelig nivå så har studien, i likhet med tidigare forskning, visat att det finns omständigheter kring frågan om våld mot samiska kvinnor som dels bidrar till att osynliggöra den, dels gör den svår att adressera och prioritera – i såväl det samiska samhället som i majoritetssamhället. Vi förstår dessa omständigheter som nära sammanlänkade med både könade och koloniala maktordningar (Kuokkanen 2015).

Vi ser marginaliseringen av samer i Sverige som en bakomliggande orsak till den låga prioriteringen av samiska frågor och den bristande kunskap om det samiska samhället som intervjuerna visade på. Det har också inneburit att samiska perspektiv saknas i utbildningar, handlingsplaner och strategier om våld mot kvinnor (jfr Burman 2017). Det betyder att det saknas adekvat styrning, verktyg och terminologi för att förstå och möta våld mot samiska kvinnor inom samhällets stödstrukturer. Även då kunskap finns, beskriver professionella frågan som ”känslig” samt en rädsla för att stigmatisera eller ”göra fel”, vilket gör den svår att lyfta. Detta länkades av deltagarna till den låga kunskapen, men också till de komplexa koloniala maktrelationer som präglar mötet mellan samiska brukare och det offentliga. Tidigare forskning har betonat att detta möte därför kräver en särskild ödmjukhet och sensitivitet från de professionellas sida, samtidigt som risken finns att bli för försiktig och exempelvis inte våga fråga om våld och våldets sammanhang (Øverli, Bergman och Finstad 2017, s. 100). Mot denna bakgrund pekar denna studie på att ökad kunskap, sensitivitet och reflektion kring den egna maktpositionen i mötet med samiska brukare är en svår men viktig utmaning för anställda inom samhällets stöd till våldsutsatta (jfr Øverli, Bergman och Finstad 2017).

Deltagare beskrev också en ojämställdhet och tystnad kring våld mot kvinnor i det samiska samhället. Det knöts till en lojalitet med samiska män, ett ideal att samiska kvinnor ska vara starka och klara sig själva, samt en vilja att skydda familjen och det samiska kollektivet. Dessa resultat är i linje med tidigare forskning som visat att våld mot kvinnor är svårare att adressera inom en redan marginaliserad samisk kontext, där värnandet av samiska kollektiva rättigheter ofta prioriteras (Øverli, Bergman och Finstad 2017; Kuokkanen 2015). En konsekvens är att våld mot kvinnor därmed görs till ett individuellt problem, snarare än kollektivt och maktrelaterat, vilket också bidrar till att frågan avpolitiseras i det samiska samhället (Kuokkanen 2015). Vår tidigare forskning nyanserar dock bilden av en tystnad kring våld i det samiska samhället, då den visar på att samiska kvinnor i högre utsträckning polisanmäler och söker vård efter utsatthet för sexuellt våld än kvinnor i Sverige i stort (Brandén m.fl. 2023). ”Tystnaden” behöver således inte handla om att de utsatta är tysta, utan kan bero på att de inte blir hörda (jfr Spivak 1988).

Sammantaget medför detta vad vi benämnt som ”ett bristande ägarskap” för frågan om våld mot samiska kvinnor, som osynliggörs och nedprioriteras både inom majoritetssamhällets och det samiska samhällets institutioner. Sannolikt bidrar detta till att frågan är svår att lyfta och diskutera, både i mötet med de våldsutsatta och på mer strategisk nivå. Resultaten visar således på behovet att synliggöra, adressera och ta ansvar för frågan om våld mot samiska kvinnor i såväl majoritetssamhället som i det samiska samhället. Uppdraget från Sámediggi som ligger bakom detta forskningsprojekt visar hur frågor om jämställdhet och våld i det samiska samhället har börjat lyftas i Sverige. I Norge däremot har våld mot samiska kvinnor adresserats i nationella strategier och blivit en central fråga på den politiska agendan för både det norska sametinget och den norska regeringen.

Allmänna utmaningar och specifika barriärer

Medan närheten och lokalkännedomen i mindre samhällen lyftes fram av deltagare som styrkor, lyftes samtidigt utmaningar med detta såsom bristande anonymitet, resurser, kompetens och insatser. Svårigheten att vara anonym och långa geografiska avstånd till samhällets stöd beskrevs som särskilt utmanande i relation till det samiska samhället. Starka relationella band och beroenden mellan varandra i det samiska samhället beskrevs på liknande sätt som positivt, men också potentiellt problematiskt när det gäller våldsutsatthet. Det är faktorer som kan bidra till att det är svårare att berätta om erfarenheter av våld och att lämna en våldsam relation. Intervjuer med våldsutsatta samiska kvinnor i Nordnorge visar att avslöjanden av övergrepp möttes med tystnad, ifrågasättande och skuldbeläggning från det samiska samhället (Minde och Weber 2017). Samtidigt beskrev kvinnorna att de upplevde att välfärdsinstitutionerna inte lyckades se eller bekräfta deras traumatiska upplevelser. Även om reflektioner kring dessa aspekter saknades i vår studie, så pekar denna tidigare forskning i Norge på behovet av mer kunskap om hur liknande mekanismer fungerar i Sverige.

Mot bakgrund av assimileringspolitik, rasbiologi och kolonialt förtryck genom historien beskrevs även en bristande tillit till det offentliga bland samer. Det beskrevs kunna bli en barriär när det handlar om att berätta om en så känslig och stigmatiserad fråga som våld, inte minst i mötet mellan samiska brukare och icke-samiska professionella. Risken är även att en redan bristande tillit förstärks av den låga kunskapen om det samiska samhället inom samhällets stöd till våldsutsatta, som denna studie liksom andra tydligt påvisat. Sammantaget belyser den bristande tilliten till det offentliga och den bristande anonymiteten i det samiska samhället vikten av att utveckla både samiska och icke-samiska stödstrukturer till våldsutsatta.

Slutligen beskrevs ett centralt hinder för att samiska kvinnor ska lämna en våldsam relation vara rädslan för att uppbrottet skulle innebära en förlust av deras samiska sammanhang. Utifrån ett urfolksfeministiskt perspektiv kan den oron förstås i ljuset av både bristande jämställdhet och koloniala maktrelationer. I det samiska samhället beskrevs till exempel många kvinnors plats i en sameby vara knuten till en man och därmed innefatta en problematisk beroendeställning som innebär att kopplingen till ditt samiska sammanhang sätts på spel om du behöver lämna en våldsam relation. Samiska rättigheter har under lång tid marginaliserats i Sverige. Det innebär att mycket av det som är byggstenar i ett samiskt sammanhang, såsom historiska levnadssätt, traditioner, kultur och språk, är både skört och hotat. Rädslan att mista tillgången till sådana kulturella resurser, både för en själv och eventuella barn, kan därmed påverka våldsutsatta samiska kvinnors överväganden på mycket konkreta sätt.

Metoddiskussion delstudie II

Vår ambition i studien var att inkludera deltagare med erfarenhet av att möta samiska kvinnor utsatta för våld eller som på andra sätt arbetar med frågan om våld mot samiska kvinnor. Studien bygger alltså på professionellas erfarenheter och tolkningar av våld mot samiska kvinnor, inte på våldsutsatta samiska kvinnors egna erfarenheter. Som tidigare beskrivits har det dock varit svårt att hitta professionella inom samhällets stödstrukturer med de erfarenheterna. De flesta vi har kontaktat har ansett att de inte har några relevanta erfarenheter eller inte är rätt person att prata med. Vår uppfattning utifrån både intervjuerna och rekryteringen av deltagare är att de flesta inom samhällets stödstrukturer saknar både erfarenheter och kunskap om frågan, samt att det är ovanligt att ha reflekterat kring om det skulle kunna finnas särskilda utmaningar eller svårigheter knutna till våldsutsatta samiska kvinnor. Bland de deltagare som har erfarenheter eller reflektioner kring frågan, har de flesta en koppling till det samiska samhället eller är samer själva.

I vår rekrytering av deltagare har vi också strävat efter bredd och geografisk spridning. Deltagarna i studien är dock inte helt jämnt fördelade geografiskt, med många intervjudeltagare från Norrbotten och Jämtland Härjedalen. Det innebär att det kan finnas viktiga sociala och kulturella skillnader inom olika delar av Sápmi som inte representeras i denna studie (jfr Kuokkanen 2019).

Slutligen vill vi belysa att vi mot bakgrund av uppdraget från Sametinget och forskningsprojektets fokus har valt att under intervjuerna fråga deltagarna om specifika erfarenheter och potentiella utmaningar gällande våld mot samiska kvinnor. Även om många frågor också var mer öppna, så har detta förmodligen påverkat intervjusvaren i en riktning som bidragit till att särskilja det samiska från det allmänna. Det finns därmed en risk att dessa skillnader förstärkts. Att ställa frågor om våld mot ”samiska kvinnor” som grupp kan också bidra till att förenkla den komplexa betydelsen av kön, samisk identitet och det samiska samhället. Som tidigare betonats kan det också leda till ett särskiljande som bidrar till att konstruera våld mot kvinnor som ett ”samiskt” problem.

Att ställa mer riktade intervjufrågor kan också ha begränsat möjligheterna för ett mer öppet samtal kring förutsättningar för att arbeta med frågan om våld mot kvinnor (jfr Øverli, Bergman och Finstad 2017). Samtidigt var vår bedömning att mer allmänt formulerade frågor skulle ha gjort det svårare att få syn på deltagarnas erfarenheter och reflektioner kring vissa specifika problem och barriärer, samt hur mer allmänna utmaningar för våldsutsatta kan förstärkas i det samiska samhället. Detta dilemma är något som vi som forskare reflekterat mycket kring, både innan och under intervjuerna, samt tagit hänsyn till i analysen av intervjumaterialet.

ÖVERGRIPANDE SLUTSATSER OCH BEHOV AV FRAMTIDA FORSKNING

I detta avsnitt redovisar vi våra centrala slutsatser och det identifierade behovet av framtida forskning.

Samiska kvinnor är utsatta för våld i minst samma omfattning som andra kvinnor i Sverige. Båda studierna ger starkt stöd för att våld mot samiska kvinnor är ett allvarligt samhällsproblem, men också att det är ett jämställdhetsproblem, och ett hälsoproblem. Studierna visar också att det är viktigt att vara medveten om att skillnader mellan samiska kvinnor kan påverka bland annat vilket stöd som behövs. Vår tolkning är även att det både i det samiska samhället och majoritetssamhället finns behov av ett synliggörande av problemet, större engagemang och bättre förutsättningar för styrning och utveckling på området.

Resultaten visar hur kön och samisk identitet samverkar och bidrar till en särskild utsatthet för samiska kvinnor jämfört med både kvinnor i Sveriges befolkning och samiska män. Avgörande för att det samiska samhället ska klara att förebygga och adressera utsattheten är att våga utmana det som kan hindra att frågan lyfts fram, exempelvis idealet att inte visa sig svag, maktrelationer såsom bristande jämställdhet, lojaliteten mot samiska män, samt rädslan att skada det samiska samhället. En förutsättning för att detta ska lyckas är att även samhällets allmänna stödstrukturer tar ansvar för frågan. Kunskapen om det samiska samhället behöver öka såväl som medvetenheten kring de maktdimensioner som präglar relationen mellan samhällets stöd och våldsutsatta samiska kvinnor. Mot denna bakgrund menar vi att en urfolksfeministisk förståelse behöver genomsyra styrning, implementering och praktik i detta arbete.

Även om projektet har bidragit med ny kunskap om våld mot samiska kvinnor är kunskapsläget fortsatt begränsat. Både de kvalitativa och kvantitativa slutsatserna visar på behovet av ökad och fördjupad kunskap. Projektet har identifierat flera viktiga frågor som kräver fortsatt forskning. Vi vill särskilt lyfta fram behovet av;

- Mer detaljerad statistik om samiska kvinnors utsatthet för våld och övergrepp som inkluderar kunskap om den utsattas relation till förövaren, situation och omständigheter kring utsattheten, samt förövarens kön och bakgrund, inklusive samiska kvinnors utsatthet för rasism, hatbrott och andra kränkningar relaterade till samisk identitet.
- Kunskap om samiska kvinnors egna erfarenheter, ageranden och aktioner mot våldet, konsekvenser av våldet och behov av stöd, samt mötet med samhällets stödstrukturer.
- Undersökningar av hur kolonialismen påverkat och påverkar samtida relationer mellan samer och offentliga myndigheter, såsom polis, socialtjänst samt hälso- och sjukvården, med avseende på tillit, bemötande och barriärer för att både söka och erbjuda stöd och hjälp till våldsutsatta.
- Urfolksfeministiska studier om jämställdhet och könade maktrelationer i Sápmi och dess betydelse för våldet mot samiska kvinnor.
- Studier av hur rättslig reglering och statlig policy kring exempelvis rennäringen och familjen påverkar jämställdhet och våld mot kvinnor i det samiska samhället.
- Kunskap om HBTQI-samers hälsa och livsvillkor, inklusive utsatthet för våld, samt erfarenheter och behov av stöd.

Sammantaget pekar resultaten i denna studie på vikten av såväl framtida forskning som insatser för att möta utmaningar och brister inom samhällets stöd till våldsutsatta samiska kvinnor i Sverige. I följande avsnitt presenteras rapportförfattarnas åtgärdsförslag baserat på resultaten i detta projekt.

ÅTGÄRDSFÖRSLAG

Nedan presenteras fem förslag på åtgärder riktade till den svenska regeringen. Åtgärdsförslagen baseras på de omfattande behov som identifierats genom detta forskningsprojekt. De bygger även vidare på de åtgärdsförslag omfattande våld mot samiska kvinnor som lyftes i Sametingets kartläggning om jämställdhet (Sámediggi 2021, s. 7–10). Åtgärderna ska ses som komplement till varandra och bör löpa parallellt för att nå bästa resultat.

1. UPPDRA ÅT SAMETINGET ATT FÖLJA UPP OCH SAMORDNA ARBETET FÖR ATT MOTVERKA VÅLD MOT SAMISKA KVINNOR

Regeringen ger Sametinget ett specifikt uppdrag att följa och påverka frågor som rör våld mot samiska kvinnor och flickor och att koordinera det samiska samhällets delaktighet och medskapande i utvecklingen av insatser, stödstrukturer och kunskaper, samt säkerställer medföljande adekvata resurser.

En grundläggande förutsättning för kunskapsutveckling och insatser är att tystnaden om våld mot samiska kvinnor bryts och att förutsättningar skapas för samisk medverkan och delaktighet i arbetet med att genomföra åtgärdsförslagen i denna rapport. Därför krävs en aktör i det samiska samhället som med organisatoriska, personella och finansiella förutsättningar kan ta ledning i och koordinera det samiska samhällets delaktighet och medskapande. Sametinget representerar det samiska folket och är en lämplig aktör för denna typ av mandat.

Sametinget saknar i dagsläget organisatoriska, personella och finansiella förutsättningar att fylla den typ av funktion åtgärdsförslagen innebär. Utan en samordnande funktion finns risken att enskilda uppdrag till olika aktörer inte koordineras, att samordningsvinster inte tas tillvara, att kompetens som byggs upp inte tillvaratas, eller att resultaten av uppdragen inte bevaras för att bilda grund för nya utvecklingsinsatser. Därutöver är det ytterst angeläget att upprätthålla en kontinuitet och stabilitet i arbetet med anledning av att frågan är av känslig karaktär. Åtgärderna måste därför åtföljas av adekvata resurser som till exempel möjliggör långsiktiga anställningar av medarbetare med samisk kompetens samt kunskap om urfolksfeminism och våld mot samiska kvinnor.

I uppdraget bör även ingå att genomföra aktiviteter för att lyfta frågan om våld mot samiska kvinnor och flickor i det samiska samhället och skapa tillfällen för alla samer i Sverige att få kunskap om och diskutera bemötande och förebyggande av våld mot samiska kvinnor och flickor. I uppdraget bör även ingå att fördela medel till samiska organisationer för projekt med samma syfte. Uppdraget bör även syfta till att stärka samverkan mellan Sametinget och de myndigheter, kommuner, och ideella organisationer i Sápmi som möter våldsutsatta samiska kvinnor och barn, eller arbetar strategiskt med frågan.

2. UTFORMA EN NATIONELL POLICY FÖR ATT MOTVERKA MÄNS VÅLD MOT SAMISKA KVINNOR

Regeringen ger Länsstyrelserna i de fyra nordligaste länen i uppdrag att i samverkan med Sametinget och samiska organisationer utforma en särskild strategi och ett specifikt handlingsprogram för våld mot samiska kvinnor och flickor som kan integreras i den nationella strategin.

Regeringens nuvarande nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor liksom de handlingsprogram och andra politiska beslut och myndigheters arbete som relaterar till

strategin, är av betydelse även för våldsutsatta samiska kvinnor och flickor. I dagsläget utgör dock inte våld mot samiska kvinnor någon egen fråga i strategin eller tillhörande uppdrag och det saknas ett urfolksfeministiskt, samiskt perspektiv på problemet med mäns våld mot kvinnor.

Ett långsiktigt och hållbart arbete för att förebygga och bekämpa våld mot samiska kvinnor och flickor kräver en strategi och åtgärder som adresserar den kontext våldet utövas i, som utgår ifrån en förståelse för relationerna mellan kolonisering, kön, makt och våld, och som uppmärksammar samiska kvinnors och flickors situation och specifika behov. Motsvarande krävs beträffande samiska män som förövare av våld mot kvinnor om ett framgångsrikt förebyggande arbete ska kunna utvecklas. Det behöver därmed utvecklas en särskild strategi och ett specifikt handlingsprogram för våld mot samiska kvinnor och flickor.

Det arbetet bör utgå ifrån Länsstyrelserna i de fyra nordligaste länen som verkar i Sápmi och måste ske i samarbete med Sametinget och samiska organisationer. Samverkan bör även inkludera det samiska samhället utanför Sverige, för att skapa möjligheter till samarbeten över landsgränserna. Arbetet bör särskilt bygga på kunskap och lärdomar från den mer omfattande planen för stärkt förebyggande och bekämpande av våld i det samiska samhället i Norge. Vid utgången av den nuvarande 10-åriga nationella strategin, bör den nya nationella strategin integrera de målsättningar och förslag på åtgärder som framtagits i den särskilda strategin och handlingsprogrammet för våld mot samiska kvinnor och flickor.

3. UTVECKLA STÖDSTRUKTURER FÖR VÅLDSUTSATTA SAMISKA KVINNOR OCH FLICKOR

Regeringen ger Myndigheten för vård- och omsorgsanalys i uppdrag att i samverkan med Sametinget och samiska organisationer kartlägga nuvarande stödstruktur för våldsutsatta samiska kvinnor och flickor och ge förslag på hur den kan stärkas och utvecklas på ett för det samiska samhället mer relevant sätt.

Detta projekts intervjustudie med professionella som arbetar med våldsutsatta i Sápmi och kontakter med projektets referensgrupp visar i likhet med tidigare forskning att ett centralt problem för samiska kvinnor som söker stöd för att hantera våldsutsatthet är att det saknas relevant kompetens och kunskap om det samiska samhället inom samhällets stöd till våldsutsatta. Det finns även ett behov att utveckla den befintliga stödstrukturen utifrån specifika samiska behov, samt att utveckla en särskild samisk stödstruktur. Hur stödet bör utformas är en komplex fråga som kräver ytterligare utredning.

Med bakgrund i frågans komplexitet föreslås ytterligare utredning av Myndigheten för vård- och omsorgsanalys. Resultaten som lyfts fram i denna rapport samt i den kunskapsöversikt kring våld mot samiska kvinnor som var en del av Sametingets kartläggning om jämställdhet (Sámediggi 2021), såväl som befintlig forskning om samhällets stöd till våldsutsatta samiska kvinnor i Norge (Øverli, Bergman och Finstad 2017), bör fungera som utgångspunkt för kartläggningen och utvecklingsförslagen. Det närmare upplägget av en utvecklad stödstruktur för våldsutsatta samiska kvinnor och flickor ska utarbetas i samarbete med Sametinget och samiska organisationer. Arbetet behöver även ske i samverkan med relevanta myndigheter och organisationer som har kunskap och erfarenhet av frågan om våld mot kvinnor i Sápmi. Därigenom skapas förutsättningar för att de mest angelägna problemen och behoven för våldsutsatta samiska kvinnor och det samiska samhället fokuseras i uppdraget och utvecklingsförslaget. Dessutom kan kunskap och erfarenheter från olika aktörer liksom möjligheter till samverkan tillvaratas.

4. GENOMFÖRA KORTSIKTIGA UTBILDNINGSINSATSER

Regeringen ger länsstyrelserna i de fyra nordligaste länen i uppdrag att i samverkan med Sametinget utforma och genomföra utbildning om våld mot samiska kvinnor och flickor.

Detta projekt har visat att kunskap om det samiska samhället till stor del saknas inom de myndigheter och organisationer som möter och stöttar våldsutsatta i Sápmi. Det finns därför ett behov av att öka kunskapen om den samiska kontexten och förståelsen för relationerna mellan kolonisering, kön, sexualitet, makt och våld. Utbildningarna ska särskilt fokusera på samiska kvinnors och flickors samt HBTQI-personers situation och specifika behov, och på att utveckla mer kultursensitiva arbetssätt.

Länsstyrelserna erbjuder idag kunskap och metodstöd inom hela området mäns våld mot kvinnor inklusive hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel. Arbetet med utbildningsinsatser och kompetensstöd bör därför förstärkas med ett särskilt uppdrag om att utforma och genomföra en utbildning om våld mot samiska kvinnor och flickor samt HBTQI-personer. Arbetet behöver ske i samverkan med Sametinget och samiska organisationer. Utbildningen ska rikta sig brett till de myndigheter och organisationer som möter våldsutsatta i Sápmi samt till andra centrala aktörer, såsom den nationella stödtelefonen Kvinnofridslinjen.

Kvinno- och tjejjourer ges tillgång till kompetensutvecklingsmedel avseende våld mot samiska kvinnor och flickor

Resultaten från detta forskningsprojekt visar att mycket få våldsutsatta samiska kvinnor kontaktar kvinnojourer för stöd och skydd. Det är troligt att det sammanhänger med bristande tillit bland samiska kvinnor samt brister i samisk kompetens och kultursensitivitet hos jourerna.

Länsföreningen för kvinno- och tjejjourer i Norrbotten har börjat adressera den problematiken och påbörjat ett utvecklingsarbete för att nå ut till samiska kvinnor och kunna erbjuda relevant stöd. Samisk kompetens finns även inom specifika jourer såsom den nystartade samiska kvinnojouren i Jokkmokk. Denna kompetens bör stärkas och tillvaratas. Även om samisk kompetens finns inom vissa kvinnojourer så kan en del våldsutsatta vilja eller vara i behov av att ta kontakt med andra kvinnojourer. Oavsett vilken kvinnojour som kontaktas, så har samiska kvinnor rätt till relevant stöd. Regeringen behöver därmed stödja och säkra samisk kompetens genom att avsätta utvecklingsmedel till kvinno- och tjejjourerna för detta ändamål.

5. SÄKRA LÅNGSIKTIG KUNSKAPSPRODUKTION OCH KOMPETENSHÖJNING

Regeringen bjuder in Sveriges universitet och högskolor att lämna förslag på etablerandet av ett nationellt samiskt kunskapscentrum för hälsa och socialt arbete.

Tidigare kunskapssammanställningar såväl som resultaten från intervjuerna med representanter från samhällets stödstrukturer i detta projekt, visar att professionella som möter våldsutsatta samiska kvinnor inte upplever att de har tillräcklig kunskap och kompetens för att möta dessa utmaningar. Detta projekt visar också på behovet av fortsatt forskning kring våld mot samiska kvinnor. Idag finns ingen aktör i Sverige som kontinuerligt producerar och sprider vetenskaplig kunskap för att stärka samhällets arbete med att förebygga och bekämpa våld mot samiska kvinnor. Situationen är därmed likartad som inom området samisk hälsa, medan utmaningar och relevant kunskap på många sätt överlappar mellan dessa områden – till exempel avseende frågor om bemötande, kultursensitiva arbetssätt och bristande samisk kompetens. Att instifta ett universitetsbaserat nationellt samiskt

kunskapscentrum för hälsa och socialt arbete skulle bidra till både förbättrad kunskapsproduktion och utvecklad kompetens kring denna fråga bland samhällets aktörer som möter våldsutsatta.

Ett sådant Kunskapscenter bör fungera som en länk mellan forskning och praktik och bidra till att skapa en struktur för samverkan och dialog mellan socialtjänsten, hälso- och sjukvården och det samiska samhället. I dess uppdrag bör ingå att bedriva forskning samt att samla och sprida kunskap om våld och övergrepp mot samiska kvinnor och flickor samt HBTQI-personer till yrkesverksamma som möter kvinnor och flickor som utsatts för våld och andra övergrepp, eller arbetar med frågan på mer strategisk nivå.

Ett mål bör vara att identifiera kunskapsbehov och utvecklingsområden för att förbättra det förebyggande arbetet såväl som stödet till våldsutsatta samiska kvinnor och flickor, samt att stärka den samiska kompetensen bland aktörer som möter våldsutsatta i Sápmi.

Bilaga 1

Sameröstlängden

Sameröstlängden är det administrativa register som förs över personer med rösträtt i sametingsvalet. Sameröstlängden skapades inför det första sametingsvalet i Sverige 1993. Den uppdateras vart fjärde år, inför varje nytt sametingsval.

För att ingå i röstlängden måste man vara minst 18 år på valdagen, samt ha ansökt om att få ingå. Vid ansökan måste den sökande dels ange att hen ser sig som same (=självidentifiering), dels göra sannolikt att hen själv, hens föräldrar eller mor-/farföräldrar talat samiska i hemmet under sin uppväxt (= språkkriterium). Språkkriteriet behöver inte uppfyllas om den sökande har en förälder som är eller har varit upptagen i röstlängden.

En politiskt tillsatt nämnd inom Sametinget avgör om den sökande uppfyller kraven för att tas upp i röstlängden. Om den sökande inte blir godkänd, kan hen överklaga nämndens beslut till Länsstyrelsen i Norrbotten, som kan överpröva det. Den som redan är med i röstlängden kan också överklaga beslutet att godkänna en annan person i röstlängden. Hittills har det dock aldrig hänt i Sverige att någon på detta sätt blivit utesluten ur sameröstlängden. Röstlängden innehåller med andra ord en liten andel personer som inte uppfyller kriteriet att otvetydigt bekräftas som samer av andra samer, vilket understryker svårigheten med att entydigt definiera en samisk population.

Renmärkesregistret

Sametinget är ansvarig myndighet för rennäringen i Sverige. Som en del av detta uppdrag administrerar Sametinget ett register över vilka renmärken som finns i Sverige och vilka som äger dessa. Varje renmärke är unikt och alla renar är därmed spårbara till respektive renägare. Renmärkesregistret identifierar således de personer som har rätt att äga renar i landet.

Inte alla renägare är samer, men merparten av renägarna inom fjäll- och skogssamebyar är samer. Inom koncessionssamebyarna däremot är majoriteten av renägarna icke-samer.

Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik

SCB har sedan 1980-talet tagit fram så kallad registerbaserad arbetsmarknadsstatistik (RAMS), huvudsakligen för att följa utvecklingen av sysselsättning på den svenska arbetsmarknaden. RAMS baseras sedan 2019 på månatliga arbetsgivardeklarationer på individnivå, samt på företagarnas självdeklarationer. Arbetsgivardeklarationerna omfattar samtliga anställda med en månadsinkomst om minst 100 kronor. Baserat på de verksamhetsområden som företagen anger till SCB, vilka anges enligt Standard för svensk näringsgrensindelning (SNI), kan uppgifter erhållas om vilka som förvärvsarbetar inom olika branscher. Rennäringsföretag identifieras i detta sammanhang genom SNI-koden 01491.

Bilaga 2

Intervjuguide

1. Bakgrund och kontext

Börja gärna med att berätta lite om verksamheten och din roll.

Hur länge du/ni jobbat/varit engagerad inom verksamheten/organisationen?

På vilka sätt jobbar du/ni med våld mot kvinnor eller våld i nära relation i verksamheten?

Finns någon rutin kring att fråga om våld?

Vilken relation har du/ni till det samiska samhället?

2. Erfarenheter av våld mot samiska kvinnor

Möter du våldsutsatta i din profession?

Vilka är dina erfarenheter av att möta gruppen våldsutsatta samiska kvinnor?

Har frågan om våld mot samiska kvinnor fokuserats eller på andra sätt varit aktuell inom organisationen eller verksamheten?

Finns det några särskilda strategier, rutiner eller handlingsplaner kring våld i nära relation/könsrelaterat våld som ni arbetar med? Belyser dessa samiska perspektiv?

Har ni någon samverkan eller särskilda kontakter med det samiska samhället eller samiska organisationer gällande denna fråga?

3. Kunskap och problembild

Har du/ni erfarenheter av specifika utmaningar som kan försvåra situationen för våldsutsatta samiska kvinnor?

Utifrån dina/era erfarenheter, på vilka sätt liknar situationen för samiska våldsutsatta kvinnor övriga våldsutsatta kvinnors situation?

Ser du/ni några särskilda utmaningar för att nå och stötta den gruppen?

Ser du/ni några särskilda behov kring stöd/bemötande knutna till den gruppen?

Vad är dina erfarenheter av nuvarande stöd och bemötande från majoritetssamhället för våldsutsatta samiska kvinnor? Stöd och bemötande från det samiska samhället?

Vilken kunskap och kompetens bedömer du finns kring det samiska samhället generellt inom din verksamhet/organisation? Knutet till våld?

Är den kompetens och kunskap som finns i verksamheten är tillräcklig? Upplever du/ni att ni har den kompetens och kunskap du/ni behöver för att kunna stötta och hjälpa våldsutsatta samiska kvinnor?

4. Utmaningar och utvecklingsbehov

Vilka möjligheter anser du/ni att verksamheten/organisationen har för att möta och förebygga våld mot samiska kvinnor idag?

Finns några specifika hinder eller brister i verksamheten/organisationen för att kunna göra det?

Vad är dina/era tankar kring verksamhetens/organisationens främsta kunskaps- och utvecklingsbehov kring denna fråga?

Hur skulle verksamhetens/organisationen kunna förbättra sitt arbete för att möta och förebygga våld mot samiska kvinnor?

Vad skulle behövas för att den förbättringen skulle kunna ske?

Vilka svårigheter och hinder för förändring och stöd till våldsutsatta samiska kvinnor ser du/ni i relation till majoritetssamhället? I relation till det samiska samhället?

Vad upplever du/ni som svårast i relation till denna fråga? Den största utmaningen?

5. Avslutning

Sammanfattning av det som framkommit under intervjun.

Har du/ni någon avslutande reflektion eller något mer att tillägga?

Referenser

Amft, A. (2000). *Sápmi i förändringens tid. En studie av svenska samers levnadsvillkor under 1900-talet ur ett genus- och etnicitetsperspektiv*. Avhandling, Umeå Universitet: Umeå.

Barkaskas, P. och S., Hunt. (2017) *Access to Justice for Indigenous Adult Victims of Sexual Assault.* Department of Justice, Canada.

Bjørnholt, M., S. Bergman, och Y. Grøvdal. 2021. *Vold og seksuelle overgrep blant urfolk – utvalgte internasjonale perspektiver*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Rapport 2(2021): 3–73.

Brandén, J., Nilsson L.M., Burman, M., och J.P.A. Stoor (2023). Utsatthet för sexuellt våld bland samiska kvinnor i Sverige: den Samiska HLV studien 2021. *Tidsskrift for kjønnsforskning* 3(2): 113-129.

Braun, V., och V. Clarke. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2): 77-101.

Brink, J., Cullen, P., Beek, K., och S. A. Peters. (2021). Intimate partner violence during the COVID-19 pandemic in Western and Southern European countries. *European journal of public health*, *31*(5): 1058-1063.

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (Övers. Nilsson, B.) 3:e uppl. Stockholm: Liber.

Burman, M. (2017). Men's intimate partner violence against Sami women: A Swedish blind spot. *Nordic Journal on Law and Society*, 1(01–02): 194–215.

Burnette, C. (2015) Disentangling Indigenous Women's Experiences with Intimate Partner Violence in the United States. *Critical Social Work* 16(1): 1–20.

Carbin, M. (2014). The requirement to speak: Victim stories in Swedish policies against honour-related violence. *Women's Studies International Forum* (46):107-114.

CEDAW/C/SWE/CO/7. (2008). *Concluding observations of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women: Sweden.*

Cox, D., Young, M. och Bairnsfather-Scott, A. (2009) No Justice Without Healing: Australian Aboriginal People and Family Violence. *Australian Feminist Law Journal* 30(1): 151–161.

Crenshaw, K. (1991). Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color. *Stanford Law Review 43* (6): 1241–1299.

Daerga, L., Sjolander, P., Jacobsson, L., och A. Edin-Liljegren. (2012). The confidence in health care and social services in northern Sweden--a comparison between reindeer-herding Sami and the non-Sami majority population. *Scandinavian Journal of Public Health*, 40(6): 516-522.

Deer, S. (2015) The Beginning and end of Rape. Confronting Sexual Violence in Native America. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Eikjok, J. 2000. Gender in Sápmi: Sociocultural transformations and new challenges. *Indigenous Affairs* (1–2): 52–57.

Eriksen, A. MA., Melhus, M., Jacobsen, B.K., Schei, B., och A-R Broderstad. (2022). Intimate partner violence and its association with mental health problems: The importance of childhood violence – The SAMINOR 2 Questionnaire Survey. *Scandinavian journal of public health*, 50(8): 1179–1191.

Eriksen, A.MA, Hansen, K.L., Schei, B., Sørlie, T., Hein, S., Bjertness, E., och C. Javo. (2018). Childhood violence and mental health among indigenous Sami and non-Sami populations in Norway: a SAMINOR 2 questionnaire study. *International Journal of Circumpolar Health*, 77(1): 1–10.

Eriksen, A.MA., K. L. Hansen, C. Javo, och B. Schei. (2015). Emotional, physical and sexual violence among Sami and non-Sami populations in Norway: The SAMINOR 2 questionnaire study. *Scandinavian journal of public health*, 43(6): 588–596.

Europarådet. (2019). Rapport GREVIO/Inf(2018)15. *Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) SWEDEN.*

Farhall, K., Harris, B., och D. Woodlock. (2020). The impact of rurality on women's 'space for action' in domestic violence: Findings from a meta-synthesis. *International Journal of Rural Criminology*, 5(2): 181-203.

Folkhälsomyndigheten. (2019). *Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) i Sverige 2017 – Resultat från befolkningsundersökningen SRHR2017*. https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/publikationsarkiv/s/sexuell-och-reproduktiv-halsa-och-rattigheter-i-sverige-2017/ (Hämtad 2023-02-27).

Grønningsæter, A. B., och B. R. Nuland. (2009). *Lesbiske og homofile i Sápmi - En narrativ levekårsundersøkelse*. Fafo-rapport 2009:26. www.fafo.no/zoo-publikasjoner/fafo-rapporter/lesbiske-og-homofile-i-sapmi (Hämtad 2024-02-08)

Gunn, B.L. (2014). Self-Determination and IndigenousWomen: Increasing Legitimacy through Inclusion. *Canadian Journal of Women and the Law* 26(2): 241–275.

Hansen, KL., Melhus, M., Høgmo, A. och E. Lund. (2008) Ethnic discrimination and bullying in the Sami and non-Sami populations in Norway: the SAMINOR study. *International Journal of Circumpolar Health*. 67(1): 97-113.

Hedlund, M och A. Moe. (2010). Redefining relations among minority users and social workers, *European Journal of Social Work*, 13:2, 183-198, DOI: 10.1080/13691451003690924

Heidinger, L. (2021). *Intimate partner violence: Experiences of First Nations, Métis and Inuit women in Canada*, 2018. Juristat: Canadian Centre for Justice Statistics, s. 1–21.

Järvensivu, Pohjola, A., och M, Romakkaniemi. (2016). Locating Sámi social work in Finland: Meanings produced by social workers in working with Sámi people. *International Social Work*, 59(5): 600–613.

Kjellberg, J. (2023). *Fri från (efter)våldet? Om partnervåldsutsatta kvinnors motstånd, uppbrott och stödbehov.* Studies in Social Work 1. Avhandling. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.

Kommittédirektiv 2021:103. (2021). *Kartläggning och granskning av den politik som förts gentemot samerna och dess konsekvenser för det samiska folket.* www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2021/11/dir.-2021103 (Hämtad 2024-02-08)

Kuokkanen, R. (2013.) Violence Against Women, Indigenous Self-Determination and Autonomy in Sami Society. I K. Andersson (red.) *L'Image du Sápmi II*. Humanistic Studies at Örebro University, 64–81. Available at SSRN: https://ssrn.com/abstract=3625889

Kuokkanen, R. (2015). Gendered Violence and Politics in Indigenous Communities. *International Feminist Journal of Politics*, 17(2): 271–288.

Kuokkanen, R. (2019). *Restructuring relations: indigenous self-determination, governance, and gender*. New York: Oxford University Press.

Kvernmo, S., Strøm Bull, K., Broderstad, A., Rossvoll, M., Eliassen, B.-M., och J. Stoor. (2018). *Proposal for Ethical Guidelines for Sámi Health Research and Research on Sámi Human Biological Material*. Karasjok, Norway: Sámediggi/Sámi Parliament of Norway.

Laitinen, M., och S. Väyrynen. (2016). Social work practices and research with Sámi people and communities in the frame of indigenous social work. *International Social Work*, 59(5): 583-586.

Larsen, C.V.L. och P. Bjerregaard. (2019). *Vold og seksuelle overgrep iGrønland. Et notat basert på befolkningsundersøkelsene i Grønland*. Statens Institut for Folkesundhed.

Larsson, A.-K., Petersson, J. och S. Strand. (2023). *Att bedöma och hantera risk för våld i nära relation i gles- och landsbygd : Nyttiggörande av forskningsresultat från RISKSAM-projektet i dialog med socialtjänst och polis*. Centrum för våldsstudier, Örebro universitet, urn:nbn:se:oru:diva-109769 (Hämtad 2024-01-17)

McKay, T., Lindquist, C. H., och S. Misra. (2019). Understanding (and Acting On) 20 Years of Research on Violence and LGBTQ + Communities. *Trauma, Violence, & Abuse*, 20(5): 665-678.

Minde G-T., och A. Weber (2017) Hvordan reagerer små samiske lokalmiljøer når kvinner forteller om seksuelle overgrep? Intervju med incestutsatte kvinner fra to ulike samiske lokalmiljøer i Nord-Norge. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid* 14(3): 265-274.

NCK. (2014). *Våld och hälsa. En befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldsutsatthet samt kopplingen till hälsa*. Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK), Uppsala universitet. Rapport 2014:1.

NCK. (2018). *Våld mot hbtq-personer – en forsknings- och kunskapsöversikt*. Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid, (NCK), Uppsala universitet. Rapport 2018:1.

Rugkåsa, M. och S. Ylvisaker (2021). From culturalisation to complexity – a critical view on the cultural competence discourse in social work. *Nordic Social Work Research*, 11(3): 239-248.

Sámediggi. (2021). *Kartläggning av jämställdheten i det samiska samhället*. https://www.sametinget.se/kartlaggning_jamstalldhet (Hämtad 2023-01-21).

Sandberg, L. (2013). Backward, Dumb, and Violent Hillbillies? Rural Geographies and Intersectional Studies on Intimate Partner Violence. *Affilia*, 28(4): 350-365.

Sheperd, J. (2001) Where Do You Go When It's 40 Below? Domestic Violence Among Rural Alaska Native Women. *Affilia 16*, s. 488–510.

Spivak, G. C. (1988). "Can the Subaltern Speak?" I: C. Nelson & L. Grossberg (red.*), Marxism and the Interpretation of Culture*. London: MacMillan.

Statens folkhälsoinstitut. (2010). *Bemötande av våldsutsatta kvinnor som tillhör de nationella minoriteterna*. Slutredovisning av regeringsuppdrag, 2008/332.

Stoor, J.P.A. och M. San Sebastián. (2022). A population-based study on health and living conditions among Sámi in Sweden: the SámiHET study. *International Journal of Circumpolar Health*, 81(1): 1–8.

Stoor, J.P.A., Nilsson L.M. och M. San Sebastián. (2023). *Hur mår samer i Sverige? Resultaten från en enkätundersökning om hälsa, livsvillkor och levnadsvanor bland samer*. Rapport 23011: Folkhälsomyndigheten och Umeå universitet.

Storm Mienna, C., L. Omma, och P. Axelsson. (2021). *Fokus på hälsa och hälsoforskning i Sápmi : resultat från elva samiska fokusgrupper*, Rapport: Umeå universitet.

Thiara, RK. och AK. Gill. (2010). Understanding violence against south Asian women. what it means for practice. I: Thiara, RK. och AK. Gill, (red). *Violence against Women in South Asian Communities. Issues for Policy and Practice*. London: Jessica Kingsley Publishers; s. 29–54.

Thorslund, B. och M. Kiil. (2022). Ut av edderkoppnettet med to tomme hender: Kvinners møte med hjelpetjenestene etter vold i nære relasjoner i samiske samfunn. *Forskning og forandring*, 5(1): 46–63.

Uttjek, M. (2019). Preventive efforts to address violence against Sámi women and children. I: R. Henry, A. LaValle, N. Van Styvendale och R.A. Innes, (red.) *Global Indigenous Health. Reconciling the Past, Engaging the Present, Animating the Future*. Tucson, Arizona: The University of Arizona Press, s. 193–210.

Walby, S., Towers, J. och B. Francis. (2014) Mainstreaming domestic and gender-based violence into Sociology and the Criminology of violence. *The Sociological Review* 62(S2): 187–214.

Walby, S., Towers, J., Balderston, S., Corradi, C., Francis, B., Heiskanen, M., Helweg-Larsen, K., Mergaert, L., Olive, P., Palmer, E., Stöckl, H. och S. Strid. (2017). *The concept and measurement of violence against women and men*. Bristol: Policy Press.

Westerstrand J., Strid S., Carsbring A. och H. Ekbrand (2022) *Kvinnors trygghet. Ett jämställt samhälle fyllt av våld*. ROKS. Stockholm: Åtta45.

Willis, M. (2011) Non-disclosure of violence in Australian Indigenous Communities. *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice No. 405*. Canberra, Australia: Australian Institute of Criminology.

Øverli, I., Bergman, S., & A.-K. Finstad (2017). *"Om du tør å spørre, tør folk å svare". Hjelpeapparatets og politiets erfaringer med vold i nære relasjoner i samiske samfunn*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress A/S.

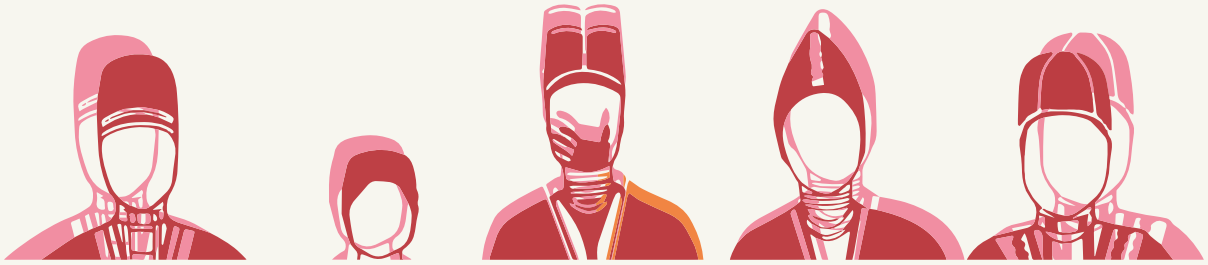

FÖR MER INFORMATION

Här kan du ladda ner rapporten samt läsa mer om forskningsprojektet *Våld mot samiska kvinnor*:
www.umu.se/forskning/projekt/vald-mot-samiska-kvinnor

Här kan du läsa mer om forskargruppen Lávvuo:
www.umu.se/forskning/grupper/lavvuo

KONTAKT

Jennie Brandén, Institutionen för Epidemiologi och Global hälsa,
Umeå universitet. E-post: jennie.branden@umu.se

Jon Petter Stoor, Institutionen för Epidemiologi och Global hälsa,
Umeå universitet. E-post: petter.stoor@umu.se

ISBN 978-91-8070-327-7 (PDF)

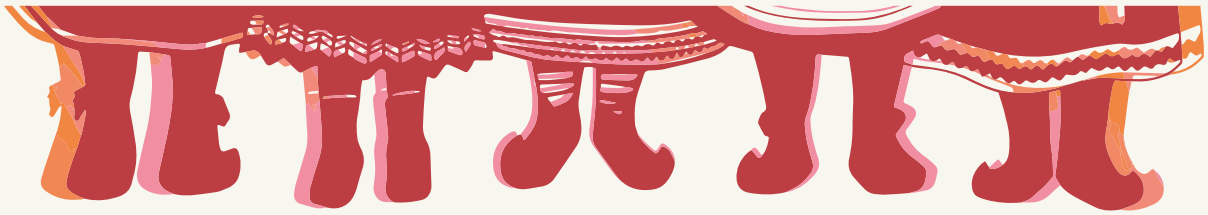

UBMEJEN UNIVERSITIÄHTA

Sámediggi
Sámedigge Sámiediggie Saemiedigkie Sametinget